

NĀZİM HIKMET

*Yaşamak
Güzel Şey
Be Kardeşim*

romanlar 3

Nâzım Hikmet

Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim

ADAM YAYINLARI

© 1987

Bu kitabın tüm hakları Anadolu Yayıncılık A.Ş.'nindir.

Nâzım Hikmet'in tüm yapıtlarının Türkiye'de yayın ve temsil hakları Anadolu Yayıncılık A.Ş.'nindir. Anadolu Yayıncılık A.Ş.'den yazılı izin alınmadan Nâzım Hikmet'in hiçbir yapıtı parça ya da bütün olarak yayımlanamaz, tiyatro, film ya da radyo ve televizyona uyarlanamaz ve başka biçimlerde işlenemez ve kullanılamaz.

Birinci Basım: Mayıs 1990
İkinci Basım: Kasım 1990
Üçüncü Basım: Mayıs 1991
Dördüncü Basım: Ekim 1991
Beşinci Basım: Mart 1992

Kapak Düzeni: Aydın Ülken

92.34.Y.0016.382
ISBN 975-418-003-2

Nâzım Hikmet'in bütün yapıtlarını (şiiirlerini, oyunlarını, romanlarını, öbür düzyazılarını) bir araya toplayan bu dizi kitaplarda kronolojik sıra uygulanmıştır.

Yalnız şiir bölümünde, şairin çocukluk ve çıraklık dönemi ürünleri (ki bunları kitaplarına almadığı gibi, birçoğunu dergilerde de yayımlamamıştır) ayrı bir ciltte toplanarak şiir kitapları dizisinin en sonuna konmuştur. Bu cilt şairin yetişme yıllarındaki gelişmelerini izlemek isteyenler içindir.

Şiir bölümündeki sıralama, şairin sağlığında yayımlanan, ya da kendi düzenlediği ama yayımlandıklarını görmediği kitaplarının yayın, ya da düzenlenme tarihlerine, kitaplarına girmemiş olan şiirlerinin ise yazılış tarihlerine göredir. Yazılış tarihleri kesinlikle belirlenemeyen şiirlerin yerlerinde kaymalar olabilir. Başta kitapların yayın tarihlerine göre sıralama yapılırken de (iç düzenleri olduğu gibi korunduğu için) şiirler yazılış tarihlerine göre değil, şairin gönlüne göre bir sıralama içindedirler. Amaç çeşitli dönemlerdeki şiirlerin birbirine karışmaması olduğundan, bu tür yer değiştirmelerin gelişmeleri izleme açısından fazla bir sakıncası bulunmadığı açıktır.

Elinizdeki yeni derlemeyle, birbirini tutmayan çeşitli müsveddelerden yola çıkan, savruk, özensiz, acele basımlardaki kargaşaya, sırasında anlamı zedeleyen dizgi düzelti yanlışlarına son verilmiştir.

Nâzım Hikmet
●
**Yaşamak Güzel Şey Be
Kardeşim**

Romanlar: 3

Yazılışı: 1962

Başlangıç

Hizmetçi kız önde, Ahmet arkada taşlığa girdiler. Taşlık genişti, loştu, serindi. Bu kız da niye böyle ayaklarının ucuna basarak yürür? Evde hasta mı var? Bir de ne görsem, ben de öyle yürüyorum. Allah kahretsin, birilerini uyandırmaktan çekiniyormuşum gibi. Ahmet iskarpinlerinin nalçalı topuklarını taşlarda şakırdatmaya başladı. İnadına.

Büyük bir salona girdiler. Burası taşlıktan da loştu.

— Az beklesinler, dedi beyefendi sizin için. Sofradalar.

Ahmet keten kılıflı, kocaman koltuklardan birine oturdu. Kılıfın altında ne var, biliyorum : Yıldızlı tahta oyma, kırmızı kadife. Büyükbabamın Üsküdar'daki yalısındakiler gibi.

Sağdaki duvar buzlu camekân, yemek odaları onun arkasında. Karnım da bir aç, bir aç. Ahmet'in açlığını yemek kokusundan çok çatal bıçak sesleri artırıyordu. Karşıda bir, iki, üç, dört, beş... beş çekmeceli ceviz bir konsol duruyor... aynasının içinde gözlerimi bir açıp bir kısıyorum. Burnumu da kaşıyorum. İnce bıyıklarımı, bıyıklarına kaytan dersem övünmek gibi mi olur, boyuna çekiştiriyorum, Allah kahretsin.

— Safa geldiniz, Ahmet Bey evladım.

Ahmet ayağa kalktı.

— Safa bulduk, enişte.

Şükrü Bey ince uzundu ve kır saçlıydı.

Ahmet'le Şükrü Bey eniştesinin son buluşmaları, bundan iki yıl kadar önce, 1923 kışında Moskova'da oldu. Bir halı işi dolayısıyla Moskova'ya gelen Şükrü Bey, bilmem ne yüzünden, tevkif edilince, o zamanlar orda üniversitede okuyan Ahmet'in

yakın akrabası olduğunu söylüyor. Ahmet'e, bir akşam, saat yedi sularında, Çeka'dan telefon ediyorlar. Evet, akrabamdır, dedim, evet, eski ittihatçılardandır. Ajan değildir. Sanmıyorum. Kefil olabilirim. Şükrü Beyi bir saat sonra Ahmet'in odasına getiriyorlar. Kara havyarından votkasına kadar borç harç, şahane bir sofraya donatmıştım. Şükrü Bey yiyor, içiyor. "Ahmet Bey evladım, bu iyiliğinizi ömrümün sonuna kadar unutmam," diyor.

— Nasılsın, Ahmet'çiğim?

— Teşekkür ederim, teyze, iyiyim.

Cemile Teyze hâlâ güzel. Şeytanın dişisi olsa, bu dişi şeytan da güzel olabilse, işte öyle bir güzellik.

Cemile Teyzeye çocukluğumda sevdalıydım. Büyükbabamın Üsküdar'daki yalisının hamamında beni, üç yaşımdayken, bacaklarının arasına sıkıştırıp nasıl yıkadığını hâlâ anlatır, ben de hâlâ kızarıyorum.

Şükrü Bey öksürdü.

— Sorması ayıp olmasın amma, Ahmet Bey evladım, İzmir'i teşrifinizin sebebi?

— Bir iş bulabilirim diye düşündüm, enişte. Yapabileceğim bir iş. Herhangi bir iş... İstanbul'da iş bulmanın yolu yok artık.

Şükrü Bey öksürdü. Ne diyeceğini biliyorum.

— Vallahi, Ahmet Bey evladım, iyiliğinizi unutmuş değilim. (Hiç ummadığım bir şey yaptı, sağdaki pencereye gitti, bana da yaklaşmamı işaret edip kapalı perdeyi azıcık araladı. Güneşli manolya ağacının dalları arasından, bahçe duvarının üstünden sokak görünüyor.) Şu karşı köşede çömelmiş herife bakın. Dilenciye. Taharri kerata... Göz hapsindeyim. Enişteni rahat bırakmıyorlar, Ahmet'çiğim. Politikadan elini ayağını çekti, ama onlar hâlâ peşindeler. Dönün İstanbul'a, Ahmet Bey evladım. Ortalık biraz durulsun, ben size haber yollarım. Dönüş paranız yoksa vereyim. Moskova'dan borçluyum.

— Param var.

— Sizin gazeteleri filan da kapattılar mı?

— Kapattılar.

— Tevkifata başladılar mı, sizinkilerin de arasında?

— Hayır.

— Fotoğrafınız vardır, bura polisinde.

— Sanmıyorum.

— Vardır, vardır. Bana geldiğiniz duyulursa ikimizin de başı nara yanar. Tevkif edecekler sizinkileri de, edecekler. Beni de verecekler İstiklal Mahkemesi'ne. Verecekler. [...]

Sokak kapısının önüne çıkınca Ahmet'in gözleri kamaştı. Köşedeki dilencinin yanından geçmemek için sola saptı. Herif gerçekten de taharri mi? Yoksa Şükrü Bey beni atlatmak için mi uydurdu bunu?

Yokuşu inmeye başladı. İzmir'in bu zenginler semtinin kapalı pancurlarında, manolyalarında, kiremitlerinde çok sıcak gün ışığından başka kimseler yoktu, bir de karşılarda, aşağılarda İzmir koyu, geniş, durgun, kapalı. Bu koya neresinden girilir? Bu koyun neresinden çıkılır açık denize? Bu sulara 1919'da Yunan donanması demirledi. Yunan orduları bu kıyılardan bastı ayağını Anadolu toprağına İngilizin emriyle ve arpalar biçilip buğdaya başlanırken ve yine burdan 1922 sıcaklarında döküldüler denize, arkalarında yaktıkları şehri bırakarak. Yukardan böyle bakılınca, yangın yerleri, şehrin içinde öbek öbek ve karmakarışık boşluklardı. Ahmet, alevlerin arasından İzmir'e giren Türk atısını gördü. Her nedense bir tek atlıyı, her nedense Adana köylüklerinden bir atlı. Niçin Adana köylüklerinden? Bir elinde al sancak, bir elinde yalın kılıç... 1922 sıcaklarında İzmir'e ilk giren Adanalı atlı şimdi, 1925'te nerelerdedir? Ne yapıyor? Hangi beyin çiftliğinde ırgat? Yarıcı? Ya Yunan komünistleri? Yunan ordusunu isyana çağırdıkları için kurşuna dizilenler değil; onlar Anadolu toprağına yatıyor, Mehmetçiklerle yan yana, ötekiler, hapse atılanlar? Hâlâ bir Yunan adasında, demirlerin arkasındalar mı?

Ahmet indi yokuşu. Aşağıda, Kordon'un arka taraflarında bir kahveye girdi. Kaşar peyniri, simit, çay, nargile ısmarladı. Ben Şükrü Beyin beni atlatacağını söyledimdi bizimkilere. Yok, ille de git gör. İş bulur enişten sana. Buldu... Legal imkânlardan sonuna kadar yararlanmalı. Yararlandık. Bari polise haber vermese bizi Şükrü Bey eniştemiz. Yine kaşar peyniri ısmarladı. Bir yağlı simit daha. Yemeğe bile çağırmadılar. Nargileyi getiren garsona bir çay daha ısmarladı. Gidip haber verecek. Telefon eder. İttihatçıları da sıkıştırdıklarına göre Şükrü Bey gerçekten de listenin başındadır. Ahmet ömründe iki kere, İstanbul'da nargile içmişti. İzmir'in

nargilesi çarpar derler alışık olmayanı. Gerçekten de öyle. Baş dönüyor. Gözlerini yumdu. Güneşli bir saman sarısı doldurdu karanlığını. Merhaba, Anuşka. Sol böğründen bıçak yemiş gibi bir acı duydu. Açtı gözlerini. Hoşça kal, Anuşka. İçeri bir herif girdi. Birisini arıyormuş gibi bakındı. Soldaki masaya oturdu. Kabarık, koskocaman, yarı inik gözkapakları altından beni gözetliyor. Kahvesini içip gitti. Şu soldaki masadan kalkan herif kimdi diye soracaktım garsona az kalsın.

Ahmet kahveden çıktı. Vakit ikindiye dönmüştü, ama İzmir'in taşlarında hâlâ öğle sıcağı tütüyor.

Bir yangın yerinde, Ahmet, ansızın denizle karşılaştı. Çıplak bir deniz. Yangın yeri de çıplak. Kendim de çırılçıplak ortaya düşmüşüm. Gözetliyorlar beni.

İç sokaklara saptı, bir mahalle camiine girdi. Çürümüş hasırla içyağı kokuyordu. Mimberin yanında üstübaşı yırtık pırtık, iki gözü akmış genç bir adam dizleri üstünde sallanarak Kuran okuyor. Çıplak ayakları tertemiz ve tabanları nasırlı.

Ahmet oturdu, başını duvara dayadı.

Bebekken Ahmet'i Mesneviyle uyuturdu dedesi, ninni yerine.

Yatılı okuldan çıktıktan sonra — orada namaz, oruç zorunluydu — namazı da, orucu da bıraktım. Kuran'ı da hiçbir zaman doğru dürüst okuyamadım. Esresi, üstünü, şeddesi, yardım edeceğine, hep şaşırttı beni. Ama dindardım. Daha doğrusu, Allah'ın var olmayabileceğini düşünmemiştim. Sonra bir gün Allah'ın varlığını, yokluğunu değil de, dindar adamın Tanrıdan mükâfat beklediği için, cennete girmek için, ölümsüz bir hayata kavuşmak için sevap işlediğini ve cezadan, cehennemden korktuğu için günahtan kaçındığını düşündüm. Dindar adamın bu hürriyetsizliği, bu bencilliği, hiç dindar olmamışım gibi şaşırttı beni. Ahmet o gün bu gündür bütün işlerini mükâfat kaygısıyla ceza korkusunun dışında yapmaya çalıştı. Yakamı Tanrının elinden kolayca sıyırmamın nedenlerinden biri de, Anadolu din adamını, işinin üstünde görüp tanımamdır. Bu adam, ne Mevlevi dedeme, ne de yatılı okulda dinbilgisi öğreten, kravatlı, penseli hocamıza, hatta ne de bizim Üsküdar'daki mahalle camiinin nüktesever imamına benziyordu. Bu adam, masallardaki ejderha gibi çeşmenin önüne oturup suyunu kesmişti. Yanında, cahilliğin, batıl itikatların, ikiyüzlülüğün, hoşgörmezliğin, karanlık bir terörün sancağı dalga-

lanıyordu.

Ahmet, başı hep böyle duvara dayalı, uyudu. Uyandı. Saatine baktı. Cami iyiden iyiye kararmıştı. Üç ihtiyar girdi içeri. Belki ak sakalları, belki de inanılmayacak kadar yamalı hırkaları yüzünden birbirlerine üçüzmüşler gibi benziyorlar. Kör hafız hâlâ Kuran okuyor. Bir de kederliyim, Allah kahretsin. “Dinle neyden ki hikâyet kılmada, ayrılıklardan şikâyet kılmada.”

Ahmet dışarı çıktı. Cami avlusunun kapısındaki fenerin aydınlığında duraladı. Eşikte biri oturuyor. Şükrü Beyin gösterdiği dilenciye benziyor. Belki de benzemiyor. Demek ki, bal gibi takip edilmişim. Dilencinin önünden geçti. Demek Şükrü Bey ben çıkar çıkmaz... Ama belki Şükrü Bey haber vermedi de, herif kendiliğinden takıldı ardıma. Akşam buluşacakları yeri, sabahleyin İsmail iyice tarif etmişti. Ardı sıra yürüyorlarmış gibi geldi Ahmet'e. Dönüp bakmak eşeklik olur. Yüreğinin böylesine küt küt atmasına içerledi. Köşede ansızın durdu. Geri döndü. Kimseler yok. Evlerin kafeslerinden dökülen ışık parçaları ortalığın kimsesizliğini bir kat daha ortaya çıkarıyor. Sola saptı. Ya atlattım herifi, ya da evhama kapılıyorum, Allah kahretsin.

* * *

İsmail, bir taş merdiven kalıntısının alt basamağında, cıgarasını avucunun içinde içerek oturuyordu. Yola koyuldular. Ay doğdu. Tahtaları kararmış, çoğu da cumbalı, evlerin arasında, daracık sokak, eğri büğrü, bir başına sürünüp gidiyor. Bir de sessizlik, bir de yalnızlık. Küçücük bir balığım. Böyle bir duyguya, yine böyle ay ışığında, karanlık bir trenden inip bilmediğim, tanımadığım Harkof'u dolaşırken de kapıldım.

Şehrin dışına çıktılar. Ay ışığının ıssızlığı derinden derine güm güm eden bir motor sesiyle dolmaya başladı. Telaşlandım. Tozlu bir şosede ilerliyorduk. Görünürlerde ne ev, ne ağaç. Sağdaki çıplak tepenin eteğine vardık. Motor gümbürtüsü iyice arttı. Tepenin yamacında, tek başına, taş bir kulübe. Penceresiz.

— Bu motor neyin nesi, İsmail?

— Gece gündüz su çekiyorlar. Bir saat ötede.

İsmail kulübenin tahta kapısındaki kocaman asma kilidi açtı.

Gaz lambasını yaktı. Ahmet iki portatif karyoladan birine oturdu.

— Geleceğimi bilmişsin gibi.

— Biri Ziya'dan kalma.

Yer topraktı. İsmail tel dolaptan ekmek, beyaz peynir, domates, hıyar, tuz, bir şişe de su getirdi.

— Takip edilmediğimize emin misin, İsmail?

— Herifler ruh değil ya be kardeşim, çakardık.

Ahmet kalktı, bir yandan hıyarı ısıyor. Ayaklarını yere vurdu :

— Toprağın altı taş çıkmaz inşallah.

— Niye taş çıkacakmış be kardeşim. Kazma, kürek de var, Ziya'dan kalma. Tahtaydı, testereydi, neydi, teker tüker taşırım.

— Sende kalacağını bilen yok, değil mi, İsmail?

— Geldiğini bile daha söylemiş değilim arkadaşlara. (Ağır ağır soyunmaya başladı.) Senin bavulu ben alırım emanetçiden, sen şehirde pek gözükmeye.

Paçadan bağlı patiska donu, düğmeleri kopuk iç gömleğiyle kalmıştı. Ellerinin iriliği, esmerliği, gençliği büsbütün çıkmıştı ortaya.

Ahmet yine yeri ayaklarıyla yokladı.

— Yarın burasını ölçer, biçer bir plan çizerim.

— Bence derinlik de, genişlik de iki buçuk metreden az olmamalı. Karakalem bir de resmimi döktürürsün artık.

— Senin fabrika çok mu uzak burdan, İsmail?

— Bir saat çeker. Şafakla kalkıyorum. (Zilinin kapağı kendinden büyük bir çalar saati kuruyordu.) Ziya'dan kalma. (Saati yastığının altına soktu.) Seni uyandırmayın diye.

Ahmet soyunmaya başladı. İsmail çekti battaniyeyi çenesine kadar.

— Teldolapta çay şeker filan var. Ahmet, gazocağı da köşede. Ziya'dan kalma. Şimdi şu lambayı üfleyiver.

— Kapıyı kapatayım mı?

— Ay ışığında uyuyabilirsen kapama. Hava alırsız... Ziya uyuyamazdı.

Ahmet kısa donu, kolsuz ten fanilasıyla kalmıştı.

İsmail'in çenesine battaniyenin sert tüyleri batıyor. İsmail'i bundan 13 yıl sonra, 1938'de, Ankara'da, Askeri Hapisane'de, altı ay tecritte tutacaklar. Tecrit dediğin taş bir oda. Penceresi demir

parmaklıklı ya, camları yok. Kar içeri yağacak. Yer de çimento. İsmail hatırlayacak bu geceyi, bu gece battaniyenin çenesine batışını, Ahmet'in lambayı üfleyip de bir türlü söndüremeyişini.

— Şunun fitilini kıs be Ahmet.

Ahmet fitili kısmadan üfleyip söndürdü lambayı.

Ay ışığı açık kapıdan içeri akıyor. İsmail inceden inceye horlamaya başladı. Motor sesi güm güm de, güm güm.

Ahmet sağa döndü, sola döndü, gözlerini sımsıkı yumdu, gözlerini açtı. Oturdu yatağın içinde. Ay ışığı olduğu gibi yüzüne vuruyordu. Motor sesi güm güm de, güm güm. Üsküdar'da, yalıda, yatağının içinde oturur, denizde, başı sonu olmayan bir yolculuğa çıkmış motorlu teknelerin geceyi döven gümbürtüsünü, içim burkularak dinlerdim.

Ahmet kalktı, arkalıksız, hasır iskemleye atılmış pantolonundan cigara paketiyle kibriti aldı. Arka cepteki tabanca az kalsın düşünüyordu. Şunu atmasını beceremem de yine taşırın, Allah kahretsin. Kapının eşiğine oturdu. Bir cigara yaktı. Aşağıda bir başına uzayan şose motor sesiyle ürperiyordu.

Oturduğum yerde arada bir başımı kaldırıp, karşımda, benim gibi patates ayıklayan mavi gözlü kıza bakıyorum. Vakit öğleye yakın. Dışarda Moskova'ya kar yağıyor, ama Üniversite mutfağı sıcacık. Karşımdaki kız, başına, omuzlarına sardığı şalı niye çıkarmaz? Solumda ekonomi politik profesörüm; sağımda İranlı Hüseyinzade, öğrenci; onun yanında Çinli Sİ-YA-U, öğrenci o da; onun yanında Üniversite direktörümüzün yumurtası ve karbonatı fazla kaçmış pandispanya karısı; onun yanında tanımadığım biri, Rus olacak, burnundan belli; onun yanında başımı kaldırıp baktığım mavi gözlü kız; onun yanında boynundan ilikli gömleğinin göğsünde Kızıl Bayrak nişanıyla Petrosyan, Üniversite parti hücresi sekreteridir; hepimiz koskoca bir kovanın başında, tahta sıraların üstünde, halka olmuşuz, mutfak nöbetimizi tutuyoruz. Çuvallardan aldığımız patatesleri, birbirinden yamru yamru, birbirinden topraklı, Allah kahretsin, ayıklayıp kovaya atıyoruz. Ara sıra iki kişi kovayı götürüp su dolu bir teknenin içine boşaltıyor.

— Sıra sende, Ahmet.

Kalktım.

Sİ-YA-U, mavi gözlü kıza döndü :

— Sen de, Anuşka.

Kalktı. Uzun boyluymuş. Kovaya bir kıyısından o, bir kıyısından ben yaptık. Bacaklarının biçimini anlayamadım. Keçe çizmeler giymiş. Kovayı tekneye boşalttı. Muslukta ellerini yıkadı. Tombulca uzun parmaklı, ak eller.

— Nasıl olsa yine kirlenecek, Anuşka.

Karşılık vermedi.

— Sen kalemde mi çalışıyorsun?

— Senli benliliğimiz neden?

Eski parti üyelerinin, hele aydın Russalar, sizli bizliliklerini biliyordum : ama Üniversitede gençler, birbirimizi tanıyalım tanımayalım, senli benli konuşurduk. İçerledim:

— Eski aristokratsın, anlaşılan.

— Siz de proletere pek benzemiyorsunuz...

Öğle yemeğinde, yemekhanede aradım Anuşka'yı, bulamadım. İçine kara ekmek doğradığım yağsız lahana çorbasını silip süpürme engel olmadı bu. Bulaşık suyuna benzeyen ılık çayı da aynı oburlukla içtim.

Moskova'da, şafakla lapa lapa yağan kar, akşamüstü dindi, gece bastırınca yine başladı incecikten. Bugün nöbet üstüne nöbet tutuyorum. Üniversite avlusuna çekilmiş kamyonda kuru balık sandıklarının tepesindeyim. Kamyon geç vakit geldi, boşaltamadık. Asker postallarımın içinde ayaklarım buz kesiyor. İnip tepinmeli karın üstünde. Öyle de yaptım. İndim. Tepindim. Isındım. Sıtrasnoy Manastırı'nın kulesini görüyorum avludan. Bir kızak geçti. Kızakçının acayip kavuğu kar içinde. Kızaktakiler Nepman olmalı. Kürklerinden, kalpaklarından belli. Nöbet yerinde türkü söylenmez herhalde. Oysaki, Budyonni Marşını avaz avaz haykırmak geliyor içimden : Dayoş, Varşova! Dayoş, Berlin! Ver elini Varşova! Ver elini Berlin! Sıkı sıkıya tuttuğum tüfekten olacak, yahut Nepmanlardan. Sıtrasnoy Bulvarı'na baktım. Karanlıkta, kar içinde uzayıp gidiyor. Bir kıvıldağma işittim. Aklıma en olmaz şey geldi : Belki Anuşka'dır. Döndüm. Fenerin ışığında, yanıbaşımda, bir Bepirizorni, yani yersiz yurtsuz çocuklardan biri duruyor. Tepeden tırnağa çaputlar içinde. Bir lokmacığı açık kalan,

alabildiğine kirli yüzünde gözleri pırıl pırıl. Minicik burnu kırmızı.

On iki yaşlarında var yok.

— Merhaba, amcacığım.

— Merhaba.

— Balık kokuyor, amcacığım.

— Kokabilir.

— Kamyon balık mı yüklü?

— Balık yüklü.

— Çoktan mı nöbettesin, amcacığım?

— Çoktan.

— Balık kokuyor.

— Kokabilir...

— Bana bir balık versen olmaz mı, amcacığım?

— Olmaz.

— Karnım aç.

— Bugün hiçbir şey çarpamadın mı?

— Bir çantacık. Boştu.

— Sizi bir yerlere topluyorlar. Yemek de, üst baş da veriyorlar. Niye gitmiyorsun?

— Ben hürriyete düşkünüm, amcacığım.

— Nerelisin?

— Volga boyundan.

— Nasıl geldin buraya?

— Yürüyerek. Trenle de. Yataklıda.

— Vagonların tekerlekleri arasındaki sandıkta yani.

— Öyle olsun... Bir balık, küçücük bir balık versen, kıyamet mi kopar?

— Veremem.

— Balıklar sayılı mı? Bir fazla, bir eksik, kim çıkar?

— Ben.

— Vallahi karnım aç.

— Para versem?

— Ver.

Para verdim. Çaputlarının bir yerine soktu.

— Bir de balık ver.

— Para verdim ya.

— Bu saatte bütün dükkânlar kapalı. Para her zaman işe yarar mı sanıyorsun? Karnım aç. Bir minicik balık.

- Olmaz.
— Neden olmaz, amcacığım?
— Herkese bir tane versem, balık kalmaz kamyonda.
— Ben herkes miyim?
— Değil misin?
— Değilim. Ben Altıparmak Fedya'yım.
— Niye Altıparmak?

Sağ elini uzattı. Serçe parmağının yanında bir et parçasığı sarkıyordu.

— Cıgaran var mı, amcacığım?

Cıgara verdim.

— Ateş de ister misin?

— Aç karnına cıgara içmek olmaz. Balığı da ver.

Volga boyundan Altıparmak Fedya'ya bir balık verdim.

— Bir tane daha versen, amcacığım.

— Yooo... Çok oluyorsun artık.

— Kızıma. Bunu al, bir büyüceğini ver.

Aldım. Bir büyüceğini verdim. Bir yerlerine soktu.

— Niye yemiyorsun? Hani açtın?

— Sanka'yla yeriz.

— O da kim?

— Oynaşım.

— Kaç yaşında?

— Benden küçük. Bir balık da ona...

— Haydi, haydi, bas bakalım...

— Kızma, gidiyorum.

Kollarını göğsüne kavuşturup kamburunu çıkararak uzaklaştı, durdu, döndü :

— Burda balık dağıttığını söylemem kimseye, dedi. Nöbetçilerin hepsi senin gibi olsa, yandı Sovyet hükümeti... Hoşça kal, amca...

Avludan çıktı. Sıtrasnoy Bulvarı'nın karlı karanlığında kayboldu.

Koğuşa döndüğüm zaman herkes uyumuştı, bir Sİ-YA-U'nun yatağı boş benimkisinin yanında. Ayaklarıma çorap yerine sardığım bezleri açarken, Sİ-YA-U girdi içeri. Sİ-YA-U, üniversitenin setre pantolonlu biricik öğrencisi. Rukan iskarpinleri, papyon

boyunbağı bile var. Fötür şapkası da var, ama giymiyor artık. Bir kere fötürle çıkmış sokağa, çocuklar, Sivetnoy Bulvar'da, "Burjuy, Burjuy!" diye ardına düşmüşler. Fransızcası çok güzel. Moskova'ya Paris'ten gelmiş sanırsam, ama iyice bilmiyorum. Buraya resmi pasaportla gelmeyenler, ben de öyleyim, birbirlerine kimi şeyleri sormaz.

— Sİ-YA-U, bak ne diyecektim? Anuşka neyin nesi oluyor?

— Müdürün daktilosu.

— Onu öğrendim. Anası babası kim yani?

— Babası mühendismiş. Kolçak kurşuna dizmiş. Annesi tifüsten ölmüş. Bonne nuit.

Motor sesi geceyi dövüyordu. Ahmet çıplak ayaklarını sürüye sürüye karyolasına gitti. Sırtüstü uzandı. Hoşça kal, Anuşka!

Uyandığım zaman kulübenin alacakaranlığına kapının aralıklarından yol yol gün ışığı sızıyordu. İsmail giderken kapıyı kapamış, açtım. Çok ince camdan bir bardakta, bu da Ziya'dan kalma olacak, çay içtim.

Ahmet lambayı yakıp kapıyı kapadı. Motor gürültüsü yine de duyuluyor. Bizim kazma sesi de duyulur mu dışardan? Tabancayı yatağın üstüne koydu. Şu kapıyı desteklemenin yoluna da bakmalı. Ne olacak? Kazarken basılırsam, kol demiri mi dayanır? Saatine baktı. Sekizi çeyrek geçiyor. Kulübenin orta yerini kazmaya başladı. Saatine baktı. Dokuz buçuk. Bir saat bir çeyrekte soluğumuz kesildi. Allah kahretsin. Su içti. Cigara yaktı. Kapıyı açtı. Aşağıda şose hep öyle bir başınaydı, katkısız gün ışığı altında, toz içinde.

Ahmet kapadı kapıyı. Kazdığı toprağı arada bir köşeye atıyor. Saatine baktı. On ikiye on var. Avuçlarım kâbar kâbar olmuş. Kulübe hamam gibi sıcak.

Moskova'nın soğuğu kurudur, çarpmaz insanı. Zenciler bile kolayca dayanıyor. Doğu Enstitüsü öğrencilerinin suaresine asker postallarım, dolağlarım, kalın bezden Rus gömleğimle gittim. Hoş, istesem de başka kılıkta gidemezdim. Büyük salonda dans ediyorlar. Bir de kalabalık, bir de kalabalık. Sİ-YA-U'yu gördüm. Çok iyi dikilmiş lacivert kostümüyle, maskeli bir baloya, kılık değiştirip gelmişe benziyor. Beni görmedi.

Terlemeye başladım, Allah kahretsin. Ahmet şıpır şıpır terleyen yüzünü, gözünü çıplak koluyla sildi. Gömleğini çıkarmıştı. Kazmaya dayanıp belini doğrulttu.

Vay anasını, Sİ-YA-U dans ediyor, hem de Anuşka'yla. Kız beni gördü. Gülümsedi. Saçları saman sarısı. Boynu uzun, yuvarlak. Bacaklarına baktım. Kalın. Güzel olmayan bir yerini buldum diye sevindim.

Ahmet kapının önüne çıktı. Ceketini omuzuna atmış. Sucuk gibi de terliyim, saniyesinde de nezle olurum, Allah kahretsin. Öğle nealesini, pastırmayı, ekmeği, domatesleri silip süpürdü. Şoseden tozu dumana katarak bir otobüs geçti. Ahmet kapıyı kapadı. Biraz dinleneyim, dedi, uzandı karyolaya yüzükoyun, bir de gözünü açtı ki İsmail başucunda :

— Canın çıktı anlaşılan.

— Kaç saat uyumuşum?

Kulübenin kapısı açıldı. Dışarda tertemiz bir akşam kararıyor.

Ahmet bavulu açtı.

İsmail sordu :

— Plan hazır mı?

— Plansız başladım. Ama çizerim. Moskova'da Devrim Müzesi'nde gördüm bir örneğini.

— Toprağı ben taşırım dışarı, ortalık iyice kararsın da. Bir küfe var kulübenin arkasında. Ziya'dan kalma. Ne diyecektim, toplantı yarın akşam.

Eşiğe oturdular. İsmail tahinhelvası da getirmiş.

— Sen bana her gün bir İstanbul, bir de İzmir gazetesi al.

Kulübedeki toprağı, küfenin bir kıyısından Ahmet, bir kıyısından İsmail tutarak (Anuşka'yla patates kovanını taşıdığımız gibi) tepeye taşıdılar.

— Yarın ayrı ayrı çıkalım, İsmail, toplantıdan. Sende kaldığımı yine de bilmesinler.

Ertesi gece toplantıdan geç döndüler, ama Ahmet'in kazdığı toprağı tepeye taşımadan yatmadılar.

***

Yağmurlu bir akşam (İzmir yaz yağmurunun İstanbul'unkin-

den ne kadar ayrı olduğunu ilk anlayışım), İsmail getirdiği gazeteleri Ahmet'e uzatırken :

— Polis seni arıyor, dedi. Bir haftadır arıyormuş. İstanbullu iki Ahmet Kadri'yi tutup sorguya çekmişler.

— Şükrü Beyin işi.

— Belki de... Ama eşkâlini de verirdi. Karşlarına çıkan her Ahmet Kadri'nin yakasına yapışmazlardı.

— Yakalananlar bana benziyordur. Eşkâlimi İstanbul'dan sormuşlardır elbet. Mesele, İzmir'e geldiğimi kimden haber aldıklarında. Hem ne diye böyle sıkı arıyorlar beni?

— Tevkifler başlamış.

— Ne diyorsun?

Yüreğim tıpkı o takip edildiğimi sandığım akşamki gibi kötü, alçak, hızlı atıyor. Gazeteler, İstanbul'da, Ankara'da komünistlerin yakalandığını, İstiklal Mahkemesi'nde yargılanacaklarını, ele geçmeyenlerin de şiddetle arandığını yazıyordu. Ele geçmeyenler arasında ben de varım.

— Senin buraya geleceğini kimler biliyordu?

— Bilenler ele geçmemiş... Burda bizimkileri polis...

— Tanımaz... Hüsnü'yü belki sorguya çekerler. Şimendifer İşçileri Cemiyeti'ni kapatırlarsa...

— Kapatacaklar.

Yağmur dindi. Motor sesi, nemli, sıcak karanlıkta boğuk, baygın yayılıyor.

Eşikte oturup zeytin, ekmek, tahinhelvası yediler.

— Ne ceza keserler bizimkilere dersin, Ahmet?

— İstiklal Mahkemesi bu, belli olmaz.

— Asacak değiller ya be kardeşim?

O gün kazılan toprağı taşımak için karanlığın iyice basması yetmedi, vaktin de iyice ilerlemesini beklediler. Çukurun ağzı bir metre kare kadardı, iki günde örtmeyi kararlaştırdılar. Tahta bir kutu yapacak, toprakla silme doldurup çukurun ağzına yerleştireceklerdi. Kapaktaki toprakla yerin toprağı karışacak, çukur istendiği vakit açılıp, istendiği vakit gizlenecekti.

Ahmét artık gündüzleri kapıyı açıp eşikte oturmuyor. Bütün gün gaz lambasının ışığında Ziya'dan kalma kitapları okuyor. Bir

tanesi de şiir kitabı.

— Şurdaki şiirlerden aklında ne kaldı, İsmail?

— Bir tek satır. Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?

— Niye bu satır kaldı aklında?

— Direklerinden.

İzmir Şimendifer İşçileri Cemiyeti kapatıldı. İdarecilerini, Hüsnü'yü de sorguya çekip bıraktılar.

Aradan bir ay geçti. Bu bir ayda bir kere bile dışarı çıkmadım. Toplantıları bir süre geri bıraktım. Ziya'dan kalma kitaplar bitti. Gazeteleri ilanlarına kadar okuyorum. Resim yapmaya çalıştım, yüz direkli geminin resmini, beceremedim.

İsmail getirdiği nevaleyi masanın üstüne ağır ağır yaydı, sonra Ahmet'e döndü :

— Bizimkiler, dedi, Bursa'da "Yoldaş" diye bir gazete çıkarmışlar.

— Nasıl? Ne zaman?

— Tevkifattan önce. Bugün haber aldım.

— Peki, sonra?

— Kapatılmış...

Ahmet İzmir'e gelirken, İstanbul'dakiler ona : "Sen gizli matbaanın yerini hazırlarsın, dedilerdi, ama yalnız yerini. Sonrasını biz sana bildiririz." Arkadaşların niçin böyle dediklerini, Ahmet, şimdi anlıyor. Legal imkânlardan sonuna kadar yararlanıp "Yoldaş"ı çıkaracaklarmış. Peki ama legal imkânlardan yararlanıp gizli matbaanın kâğıdını, harflerini, mürekkebinin, pedalını, bokunu püsürünü de depo etmek yok muydu? Şimdi burda bir kuru çukurla kalakaldık işte. Anayasaya mı güvendi bizimkiler? Bizim burjuvazinin Anayasa filan taktığı var mı? Kürt isyanı patlak verince, "Bu öyle basit bir eşkiya hareketi değildir," diye bir biz yazdık. "Kürt beylerinin, şeyhlerinin toprağını Kürt köylüsüne hemen dağıtmalı," dedik. "Bu işte İngilizlerin, halifecilerin parmağı varsa, bu parmak kökünden ancak böyle kesilir," dedik. "Kürt halkıyla Türk halkının arasına kan girmemeli," dedik. Dedik oğlu dedik. Dedik de ne oldu?

Ahmet'in aklından geçenleri işitiyormuş gibi konuştu İsmail :

— Hergeleler kökümüzü kurutmaya yeminliymiş be kar-

deşim.

— Ne sandın ya... Bizim ağalar devrimci karakterlerini çoktan kaybetti. Yüzde seksenini hiç değilse... Bunu anlamalı, Allah kahretsin.

On yıl sonra olsaydı, yani 1935'te, Ziya, bir de canlı örnek verebilirdi İsmail'e, Ahmet'in bu iddiasını ispat için :

“İsmail,” diyebilirdi Ziya ona, “dün bir yerde kime rastladım biliyor musun? 925'te Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargıçlık etmiş mebuslardan birine: Herife sordum :

“— On yıl önce bizimle alıp veremeyeceğiniz neydi? dedim.

“Kurnaz kurnaz baktı suratıma :

“— Ziya Beyim, dedi, esmayı siz kendiniz üstünüze sıçrattınız. Benim iki çiftliğim var. Kürdün köylüsüne Kürt beyinin toprağını verseydik, bizim ayılar da bizim toprakları isterdi. Yol olurdu, Ziya Beyim, yol olurdu...”

* * *

Ahmet masaya, dayanarak kalktı :

— İstanbul'a gideceğim, İsmail.

— Delirdin mi be kardeşim?

— Kâğıdın, pedalın filan yoluna bakmalı. Arkadaşlarla da bağı sağlamalı.

— İstanbul'da kimseler kalmamıştır. Hem trenlerde, vapurlarda kontrol nasıl biliyor musun?

Yine Hüsnü'nün evinde toplandılar. Ahmet'in gitmemesine karar verildi. Başka birisi de, İstanbul'daki adrese (Ahmet pek güvenemediğinden) yollanmadı.

Gündüzleri gaz lambası yakmıyorum. Kapalı kapının aralıklarından sızan güneş ışınlarındaki tozların oyununu, cilvesini, cümbüşünü, çılgın canlılığını seyrediyor, “Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?” diye Anuşka'ya soruyorum. Geceleri karşıma oturtup, iki portresini yaptım İsmail'in. Birini beğendi, kendine benzemeyeni...

Aradan üç hafta geçti.

Kapıyı açıp güneşe çıkmak, çukurun toprağını yaymış olduğumuz tepede sırtüstü, on dakikacık yatmak!.. İsmail'in dönme vakitlerini, ilkönce saatlerini, sonraları yirmi dakika, on dakikalarını hesaplamaya başladım. Anılarımı yitirdim diyebilirim. Hapiste, tecritte, münferitte yıllarca yatanlar vardır. İyi ama, onlar kapılarını açıp dışarı çıkamayacaklarını önceden biliyor. Bense kapıyı şimdi açıp çıkabilirim istersem. Açabileceğimi önceden bildiğim kapıyı açamamanın çilesini çekiyorum.

Aradan bir hafta daha geçti.

Ahmet belki bir saattir gözünü kapı tahtalarının aralıklarına uydurup dışarıya bakıyor. Yüreğim de çarpıyor küt küt. Kötü bir iş yapacağım, biliyorum. Kapıyı açacağım, biliyorum. Eşeklik bu yaptığım. Biliyorum. Usulca açtım kapıyı. Tepenin öbür yüzüne inerken koşmamak için kendimi zor tuttum. Bıyıklarımı tıraş etmişim. İsmail'in eski tulumunu da giymişim. Yüzümü de karalamıştım biraz. Bu kılık kıyafetimle demirciye tilan benzediğimi sanıyorum. Şosede yürüdüün bir çeyrek kadar. Karşıdan gelip şehre giden otobüse yol verdim. Sağımda temeli taşla örülmüş yüksekçe bir setle karşılaştım. Setin üstünde bir çınarla iki kişi. Yine setin üstünde, bir çardağın altında, dizi dizi tütün yaprağı asılı. Setin dibinde bir çeşme vardı. Yalağın kıyısına basarak oluğa dayadım ağzımı. Göğsüm, sağ kolum ıslana ıslana, üst dudağımdaki bıyıksızlığı — bıyıksızlık alt dudakta olmaz ya — büsbütün, çırılçıplak duyarak kana kana su içtim. Doğrudum, ağzımı sağ elimin tersiyle silerken, sol bacağımanın baldırına demir bir çubukla vurulmuş gibi oldu. Dönüp baktım. Sarı bir köpek. Dişlerini göstererek sırtıyor; belki sırtıtmıyor da, sırtıttığını sonradan düşündüm. Salyası aka aka; belki akmıyor da salyası, sonradan düşündüm aktığını; sarı bir köpek bacaklarının arasına kuyruğunu sıkıştırarak, sessiz sedasız, yani hırlamadan, sanki gözlerimle karşılaşınca korkmuş gibi, uzaklaştı. Baldırımı yokladım, avucuma baktım : Kan. Olan işi settekiler de görmüş. "Aldırma delikanlı, tütün basıver, nasıl etti bu işi, zararsız hayvandır," diye seslendiler. Fırlattıkları fakfon tabakadan tütün alıp bastım yaraya, mendilimle de sıkıca sardım.

Ahmet'in bıyıksızlığını İsmail o gece neden sonra fark etti. Ahmet gaz lambasının fitilini tırnak makasıyla kesip alevi ayarlamaya çalışıyor, dalgın yüzünde isli pırıltılar dolaşıyordu.

— Neden tıraş ettin bıyığını be kardeşim?

— Değişmiş mi yüzüm?

— Önce farkına varmadım, ama değişmiş mi diye bakarsan, değişiklik var. Bıyıksızlık yaraşmıyor sana.

— Burnum uzuyor bir kat daha, değil mi?

Ahmet o gün, başından geçenleri İsmail'den gizledi. Hem yediğim halt, hem de onu İsmail'den gizleyişim rezillik, ama gizledim.

Aradan dört gün daha geçti.

Ahmet bir yandan kocaman domatesi tuza banıp ısırarak ısırıyor, bir yandan da İzmir gazetesini okuyordu. İsmail teldolabın raflarına serili gazete kâğıtlarını değiştiriyor.

— İsmail!

— Ne o?

— Baksana, gazetenin yazdığına göre kuduz köpekler dolaşıyor olmuş ortalıkta.

— Dolaşıyor. Bir iki çocuğu ısırılmışlar. Evveli gün de bizim fabrikanın kapıcısını.

— Peki, ne olacak şimdi, İsmail?

— Ne, ne olacak? Isırılanları İstanbul'a yolluyorlar. Kuduz hastanesi bir orda.

— Kuduran var mı?

— Olmaz olur mu?

— Kuduz köpek sahiplerini de cezaya...

— Kim sahip çıkar kuduz köpeğe be kardeşim?

— Hay Allah kahretsin... Yarın toplanalım, İsmail.

Olup biteni anlattım.

— İşte böyle, İsmail...

İsmail : "İşte böyle..." diye tekrarladı. Sonra :

— Köpek sette gördüğün tütüncülerin, dedi. Ziya'yla kaç kere kahve içtik o çınarın altında. Yarın gidip bakarım. Köpek oradadır. Kuduz olsa senden önce birini ısırırdı. Tütüncüler de hayvanı çoktan yok ederlerdi.

— Benden önce ısıracağı niye ben olamıyorum? Niye benden

başlayamıyor ısırmaya?

— Başlayabilir. Olabilir. Ama niye olabileceklerin en kötüsünü düşünmeli be kardeşim?

Toplantı yine Hüsnü'nün evinde yapıldı. Altı taşlık, üstü iki göz oda, boyasız, tahta bir ev. Pencereleleri kafesli. Gelenler, ayak-kaplarını yine taşlıkta, idare lambasının ışığında çıkarıp yukarı kata, soldaki odaya giriyor. Bu patiska örtülü sedirlerin temizliğine bayılıyorum. Yıkayıp ovularak silinmekten sakız gibi ağarmış döşeme tahtaları ıslakça yine. Yine ak sabun — Edirne sabunu sanırsam — lavanta çiçeği, ıslak çam tahtası kokuyor. Bitişikteki odada Hüsnü'nün altı aylık kızı ağlıyordu. Toplantıyı Hüsnü açtı. Ben işi anlattım. Sözü İsmail aldı :

— Tütüncülere gittim, köpeği otobüs çiğnedi, diyorlar.

Hüsnü, tıraşı yine bir karıştı, pazen gömleği yine tertemiz, sordu :

— Ne zaman çiğnemiş?

— Bu sabah.

— Otobüsün çiğnediği ne malum? Belki de para cezasına çarptılmaktan korkuyor herifler, başlarını belaya sokmaktan. Yalan söylüyorlar belki de.

— Köpek kuduz muydu demek istiyorsun?

Hüsnü karşısında oturan Ahmet'in gözlerini görmemezlikten gelip İsmail'e döndü:

— Olabilir... Sen, heriflerle konuşurken, köpeklerinin Ahmet'i ısırıldığını söyledin mi?

— Deli misin be kardeşim?

Ak başörtülü taze, yine kahve getirdi. Bol entarisinin göğsünü yine sütlü memeleri dolduruyordu her öne eğilişinde. Ve insan bu kadına karşı saygıların en güzelini duyuyordu.

Ahmet kahveyi hüpürdeterek yudum yudum içerken, sanki sözünü ettiği işle bir ilgisi yokmuş gibi konuşmaya çalıştı :

— Köpek kudurarak öldü de, sahipleri para cezasına çarptılmaktan korktukları için mi otobüs çiğnedi, diyorlar? Olabilir... Hüsnü'nün dediği gibi, olabilir... Ama köpek belki kuduz değildi de, gerçekten otobüs çiğnedi hayvanı. Beni de köpekliğinden ısırıldı, kuduzluğundan değil, bu da olabilir. Değil mi, İsmail?

— Olabilir... Bak, şimdi aklıma geldi, bir keresinde de

Ziya'nın elini ısırmaya kalkıştıydı.

Hüsnü sordu :

— Neden?

— Ziya getirdiği kemiği bir atıyordu önüne, bir alıyordu, oynuyordu hayvanla.

Ahmet konuşulanları sabırla dinledi, sonra :

— Ben köpeğin önünden kemiğini almadım, dedi. Ama sırf köpeklüğünden ısırabilir beni. İş böyleyse, disiplinsizlik ettim, dışarı çıktım, diye bana ağır bir ihtar cezası kesersiniz. Mesele kapanır. (Derin bir soluk aldım, kederle karışık yürek çarpıntım gitgide artıyordu.) Ya köpek kudurarak öldüyse? Beni ısırdığı zaman da kuduzdu demek? Demek ben de kuduracağım. (İçimden gülmek geldi, “Kuduracağım” sözünde komik bir şey var, Allah kahretsin.) Kudurmamak için kuduz aşısı yaptırmalıyım İstanbul'a gidip... Kuduz Hastanesi'nin başdoktoru tanır beni...

Hüsnü konuştu :

— İstanbul'a gitmemene karar verdik. Ama olan işler bu kararı bozuyor. Belki İstanbul'a polisin eline düşmeden kapağı atabilirsin, sonra, madem doktor da ahpabın, polise haber vermez belki...

Ak başörtülü kadın kahve fincanlarını toplamak için girip çıktı. Söze ben başladım :

— İşi, şöyle özetleyebiliriz : (Herkes işi çoktan anlamıştı, ama ben onu bir kere daha ortaya seriyorum. İnadıma.) Üç ihtimal var. Birincisi : Köpek kuduz. Ben, ya İstanbul'a giderken yakalandım, ya da doktor haber verdi polise. İstiklal Mahkemesi'nin aradığı bir adama gizlice aşı yapmayı göze alamadı. Ben kudurmadım. Ne de olsa aşıları yaparlar. İstiklal Mahkemesi'ni boyladım. İhtimallerin birincisi bu... İkincisine gelince : Köpek kuduz. İstanbul'a giderken yakalanmadım. Doktor da yiğit çıktı. Aşıları da oldum, kudurmadım, buldum selameti. Gelelim üçüncü ihtimale : Köpek kuduz değil. İstanbul'a giderken yakayı ele verdim, yahut doktor telefon etti polise. Boku bokuna boyladım İstiklal Mahkemesi'ni. Eşekçe teslim oldum. Ha, bir ihtimal daha var : Köpek kuduz, İstanbul'a gidip aşı olmadım. Kudurdum burda. Gitmeli miyim, gitmemeli miyim?

Karar vermediler. “Nasıl istersen öyle yap,” dediler.

Ahmet yine önden çıktı, İsmail motor sesinin başladığı yerde

yetiştii yine Ahmet'e. Konuşmadan yürüdüler.

Gaz lambasını yakıp soyunurlarken, Ahmet :

— İstanbul'a gitmiyorum, dedi.

İsmail ses çıkarmadı. Yatağa girdi. Ahmet, iskemleye attığı pantolonuna eğildi. Art cebinden tabancayı çıkardım, İsmail'in, öteki iskemleye atılı elbiseleri üstüne koydum.

— Tabancayı sana devrediyorum, İsmail.

— Neden?

— Yüzde elli ihtimalle kudurabilirim...

— İstanbul'a gitmeyi denesen?

— Hayır. Köpeğin kuduzluk ihtimali yüzde elli. Doktor beni ele verir, yüzde yüz. Yollarda yakalanmak da var. İstanbul'a gitmiyorum... Kudurursam, beni vurursun... atarsın şu çukurun içine... örtersin üstümü toprakla... kokum duyulmaz... (Bütün bu "vurursun"ları, "atarsın"ları, "çukurun içine"leri, hele "kokum duyulmaz"ı İsmail'e inatmış gibi söylüyorum.) Benim burda kaldığımı bilen yok zaten. (Gülümsüyorum.) Ama ne olur ne olmaz, kâğıt da yazarım, bir devasız sevda yüzünden kıydım canıma, derim. (Bu kadar bayağılığa ilk düşüyorum, Allah kahretsin.) İşte böyle, İsmail...

— Delisin vallahi...

— Delisini ne? Ne yani? Üstüne atılıp ısırılmaya kalkışırsam?

Ha?

İsmail karşılık vermedi.

— Tabanca atmasını bilir misin, İsmail?

— Bilirim.

— İyi nişancı mısın?

— Oldukça...

Yukarı aşağı dolaştım, teldolabın önünde durdum, kapağını açtım kapadım.

— Haydi yat artık be kardeşim.

— Yarın bir doktorluk kitabı al, getir.

— Ne olacak?

— Kuduz belirtilerini okuruz. Benim bildiğim bir günde kudurmuyorsun elbet... Krizi mrizi var bokun... Kudurup saldırmadan önce, salyaların aka aka ulumadan önce...

— Ulumayı da nerden çıkardın be kardeşim?

— Bir piyes seyrettimdi İstanbul'da... Muhsin oynadıydı.

“Fener Bekçileri” mi, ne... Bir deniz fenerinde, kıyıyla bütün bağların koptuğu bir gece, fırtınalı bir gece, fener bekçilerinden biri, oğul sanıyorum, kudurup öteki bekçiye, babasına saldırıyor... İşte orda uluyordu.

— Haydi yat. Lambayı da söndür...

— Kitabı getirmeyi unutma...

— Olur, bulursam...

— Bulursam ne demek? Bul getir...

— Peki, peki...

Motor sesi bu gece odanın içinde atıyordu.

— İsmail...

— Ne var?

— Uyuyor musun?

— Tutmuyor.

Kulübenin karanlığına kapının aralıklarından ay ışığı sızdı.

— Ne düşünüyorsun, İsmail?

— Hiçbir şey... (Oysaki düşünüyordu. Ama şimdi Ahmet, bütün dünya, hele İsmail, bir onun halini düşünsün ister. Haklı da oğlan. Ama İsmail'in aklında kendi anası...)

Altıncı çizgi

İsmail'in uzattığı kitabı, Ahmet yatağın üstüne şöyle atıverdi. Yemeği konuşmadan yediler. Cıgaralarını içerken Ahmet sordu :

— Kitaba baktın mı, İsmail?

— Baktım.

— Nasıl, insan köpek gibi ulur muymuş?

— Ulurmuş.

— Daha neler yazıyor?

— Oku, anlarsın.

— Kırkıncı gün...

— Öyle, kırk, kırk bir diyor...

Ahmet kitabı açmadan elbiselerinin üstüne koydu. Lambayı üfledi. Bir süre susuldu. İsmail :

— Numaran kime be kardeşim? dedi. Lambayı yak da oku...

Lambayı yaktım. Okudum. Şurdan burdan işittiklerimden başka bir şey yok. İlkönce baş ağrıları, mafsal ağrıları, halsizlik filan, derken iştahsızlık, derken korku sebepsiz yere, derken sudan,

ateşten korku, derken salyalar içinde ısırarak, saldırmak isteğinin çilesi, ulumak. Felç kırkinci günü, kırk birinci günü...

Kalktım. Karakalem takımından bir tebeşir aldım. Kapının arkasına altı çizgi çektim. Altı ak çizgi.

— O ne, Ahmet?

— Bugün altıncı gün, İsmail.

— Delisin vallahi be kardeşim... (Bir cıgara yaktı. Bir tane de Ahmet'e fırlattı. Beğenmiyor oğlanın halini. Kudurmayacak ama, canı çıkacak delikanlının bu kırk gün içinde.)

İsmail lambayı üfledi. Ahmet kapıdaki altı ak çizgiyi karanlıkta görüyor.

Daçanın kapısına çizdiğim çizgileri yedinci günü gördü Anuşka :

— Bunlar ne, Ahmet?

— Yedinci günümüz. Demek daha on üç günümüz kaldı, Anuşka.

— Peki sonra?

— Sonrası malum, senin iznin bitecek, benim tatilim. Moskova'ya döneceğiz...

* * *

— Ahmet be.

— Ne var?

— Sen dün gece uykuda bir bağırdın, boğazlanıyormuşsun gibi. Ağırılık basmış olacak.

— Herhalde kuduzluktan değil... Baş ağrıları bile başlamadı daha. Yılda bir iki kere böyle olurum. Bir dahasında, bana şöyle hafifçe dokun, yeter... uyanmak istiyorum, uyanamıyorum, Allah kahretsin. Çoğu kere nerde olduğumu biliyorum, ama kendimi büsbütün başka yerde sandığım da oluyor. Hemen uyanmazsam öleceğim gibi geliyor. Bir keresinde Anuşka... Dedim ya, korkma, usulcacık dokunuver koluma, yeter...

İsmail sabah giderken tabancayı almamış.

— Tabancayı yarın al, İsmail...

İsmail karşılık vermedi. Uyumuş.

Batum satranç tahtası gibi bir şehir. Batum'da yağmur kırk gün kırk gece yağsa da, güneş bir açtı mı, çakıltaşı döşeli sokaklar,

saniyesinde kuruyuverir.

Batum'da Fransa Oteli'nde oturdum masanın başına... Tropiklerden kaç çeşit ağaç, çiçek, ot varsa, tümü Batum'da, Yeşilburun'da, Bitkiler Bahçesi'nde : Seyret, dokun, kokla. 922 yaz ortalarında Batum plajında, kadın, erkek, yan yana, yüzükoyun, sırtüstü, çıplak, yani mayosuz filan, anadan doğma yatarlardı. Ben bu plaja Anadolu'dan düşmüşüm, kadının yalnız elleriyle ayaklarının çıplaklığını, bir de gözlerinin, yalnız pazar yerlerinde seyrettikten sonra... Ama, kimi kere pazar yerinde iki bezin arasından bakan gözlerle karşılaşır kadını tepeden tırnağa çıplak görmüşüm gibi de olmuşumdur, hatta daha da beter... Bütün tam şeyler gibi, tam çıplaklığa da çabucak alışılıyor, hayale yapacak iş kalmayınca... Çok geçmedi, plajda yatan kadınların çıplaklığını farketmez oldum Batum'da.

Batum'da Fransa Oteli'nde, odamda, oturdum masanın başına, sokaktan kızıl atlılar geçiyor. Yorgun, yarı aç yarı tok, ama dünya onların... Bu akşam miting var, gideceğim, Batum'un çakıltaşlarında tahta tabanlı kunduraların, takunyaların artsız arasız takırtısı... Takır tukur, takır tukur, takır...

Fransa Oteli'nde oturdum masanın başına... Karnım da bir aç, bir aç... Günde bir çeyrek funt ekmekle iki övün mısır unu çorbası, iki bardak da çay içiyorum sakarinle. İçinde balık kafaları yüzüyor, çayın değil, çorbanın. Rugan iskarpinlerimi çoktan sattım. Acaralı köylü bir delikanlı aldı. Evleniyormuş. Geline hediye aldı benim ruganları. Kaç milyon rubleye! Beni Trabzon'dan Batum'a götüren Türk vapurundaki tayfalara, kaptanlara sordum : "Batum'da para geçiyor mu? Mademki komünistlik, benim bildiğime göre para kalkmıştır ortadan." "Menşeviklerde para geçer, Bolşeviklerde geçmez," dediler. "Komünistliği bilmeyiz. Ama Batum şimdi Bolşeviklerde olduğuna göre..." 50 liram vardı. Dağıttım tayfalara. Yalnız bir lira sakladım, tarihi hatıra diye... Beni Batum'a getiren gemi, silah, cephane yükleyip döndü Trabzon'a. Sonradan öğrendim ki, bizim tayfalardan kimisi, kaptanlardan kimisi de, komünistliği bilmeyiz diyenler olacak, mücevher kaçakçılığı da yaparmış o sıralarda.

Oturdum Batum'da Fransa Oteli'nde, masanın başına. Ayakları, yalnız ayakları mı, her bir yanı oymalı, yaldızlı, girintili çıkıntılı, oval bir masa. Rokoko.. Üsküdar'daki yalının misafir

odasında da rokoko bir masa vardır... Ro-ko-ko... Karadeniz kıyısından Ankara'ya, sonra ordan Bolu'ya yaptığım otuz beş günlük, otuz beş yıllık yayan yolculukla, öğretmenlik ettiğim kasaba, kısacası, uzun lafın kısası, İstanbullu paşazadenin, daha doğrusu paşa torununun, Anadolu'yla tanışması, bu kere de Batum'da, Fransa Oteli'nde, rokoko masanın üstünde duruyor, yırtık, kirli kanlı bir yazma gibi serilmiş rokoko masanın üstünde... Bakıyorum, ağlamak geliyor içimden. Bakıyorum, öfkeden kan tepeme çıkıyor yine. Bakıyorum, utanıyorum yine Üsküdar'daki yalıdan. Karar ver, oğlum, diyorum kendi kendime, karar ver... Karar verildi. Ölmek var, dönmek yok. Dur, acele etme, oğlum. Koyalım soruları da şu masanın üstüne, Anadolu'nun yanı başına. Neyini verebilirsin? Ne verebilirsin? Her şeyimi, her şeyi... Hürriyetini, evet! Hapisanelerde kaç yıl yatabilirsin bu uğurda?.. Gerekirse ömrüm boyunca... İyi ama, sen kadınları seversin, yiyip içmeyi, temiz giyinmeyi seversin. Avrupa'yı, Asya'yı, Amerika'yı, Afrika'yı dolaşabilmek için can atıyorsun. Anadolu'yu Batum'daki rokoko masanın üstünde bırakıp da Tiflis'ten Kars'a, ordan da Ankara'ya döndün mü, beş altı yıla kalmaz mebus olursun, bakan olursun, kadın, yemek, içmek, sanat, dünya... Bırak! Hapislerde gerekirse ömrüm boyunca yatabilirim... Peki, asılmak da var, öldürülmek de, Suphi'yle arkadaşları gibi boğulmak da var, komünist olursam, diye sormadın mı kendi kendine Batum'da? Sordum? Öldürülmekten korkuyor musun? diye sordum. Korkmuyorum, dedim. Birden, düşünmeden mi? Hayır. Önce korktuğumu anladım, sonra korkmadığımı. Sonra sakatlığa, topallığa, sağırlığa razı mısın bu uğurda? diye sordum. Verem illetine, yürek hastalıklarına, körlüğe? Körlük mü?.. Körlük... Dur, hiç düşünmemiştim kör de olunabileceğini bu uğurda. Kalktım. Gözlerimi sınımsız yumdum. Dolaştım odanın içinde... Eşyaları ellerimle yoklayarak, kapalı gözlerimin karanlığında odayı dolaştım. İki kere tökezlenip, yere kapandım, ama gözlerimi açmadım... Sonra masanın başında durdum. Gözlerimi açtım. Razıyım körlüğe de... Biraz çocukça, belki de biraz komik... Ama doğrusu bu. Ne kitaplardan, ne ağız propagandasıyla, ne de sosyal durumum yüzünden geldim geldiğim yere... Beni geldiğim yere Anadolu getirdi. Kıyısından şöyle bir üstünkörü seyrettiğim Anadolu. Yüreğim getirdi beni geldiğim yere... İşte böyle...

İsmail sabah karanlığında yataktan çıktığı zaman, Ahmet çoktan uyanmıştı. Ama uyuyormuş gibi yaptı. Kısık gözkapakları altından İsmail'i gözetledi. İsmail giyindi. Tabancayı aldı, evirdi çevirdi, cebine soktu. Teldolaptan sucuk, ekme çıkardı, ayaküstü yedi. Kapıyı yavaşça açıp yavaşça kapadı arkasından. Ahmet, hep gözleri kısık, gözetliyordu. Birdenbire kulübenin içinde dışında, şosedede, çınarlı sette, Hüsnü'nün sedirlerinde, Şükrü Beyin taşlığında, yangın yerlerinde, İzmir şehrinde, Moskova'da Tüverskoy Caddesi'nde, Anuşka'nın daçasında, denizde, dünyada bir şeyin eksikliğini duydu. Bir şey yok olmuştu. Ne zaman? Kendisi uykudayken mi? İyi ama, üç saattir uyanık, İyi ama, yok olanın yokluğunu şimdi, şu dakika, ansızın anladı. Belki şimdi, şu dakika, ansızın durdu motor sesi, ansızın kopuverdi. Ahmet kulak kabarttı, tıptırtıya, mırıltıya değil, sessizliğe.

Sİ-YA-U her zamanki gibi, ayaklarının ucuna basarak odaya girdi. Hiç bu kadar geç, böyle şafak vakti geldiği olmamıştı. Buz tutmuş çifte camların arkasında kar yağıyor. Sİ-YA-U'nun nereden geldiğini biliyorum. Masanın üstüne oturdu.

* * *

Masanın uzunluğu iki metreden çok olmalı, genişliği seksen, doksan santim. Niye bir metre değil? Şunu bir ölçeyim. Çukurdan uzun mu? Mezarımı kendi elimle mi kazdım, Allah kahretsin? Mezarımı yol üstüne kazsınlar, diye bir türkü vardır. Yalıda dadım söyler, ben ağlardım. Tabancayı aldı İsmail.

Sİ-YA-U masadan kalktı, komodinden fildişi parçasıyla oyma takımını çıkardı. Fildişi yontuyor, törpülüyor. Şapkası başında. Bu odayı iki ay önce verdiler ikimize, ben Türk öğrencileri güzel sanat kolunun, Sİ-YA-U Çinlilerinkinin başkanınız diye. Sİ-YA-U işlediği fildişilerini daha çalışırken gösterirdi bana : Birbirinden nazlı, birbirinden güzel, hepsi kederli, hepsi birbirine benzeyen ince uzun sarmaşıklar gibi döne kıvrıla yükselen yirmişer santim boyunda Çinli kızlar; bir de yağlı, çıplak karınlarını, bağdaş kurup dizlerine yerleştirmiş, dazlak, köse, ihtiyar Çinliler. Ama bir aydır

işlediği fildişi parçasını göreceğim diye üzülüyor. Ben de görmezlikten geliyorum. Ama biliyorum kimin yüzünü fildişine geçirdiğini... Çalar saat zırladı. Sİ-YA-U elindekileri ceplerine soktu. Şapkasını ne zaman çıkarmış? Demek kendimden geçmişim bir aralık. Çalar saat durmayacakmış gibi zırlıyor.

* * *

İsmail'in çalar saatini hiçbir sabah duymadım. Hep yastığının altında.

— Yeni mi geldin, Sİ-YA-U?

— Neden?

— Yatağın bozulmamış da.

Ses çıkarmadı, ama yeni geldiğini benden gizlemek istediğini anlamayıp da, daha kötüsü, anlayıp da bunu kendisine sormama sinirlendiği belli.

— Yine Anuşka'yla mıydın?

Yüzüme çok ayıp bir iş yapmışım gibi baktı.

— Kızı sevdiğini biliyorum, dedim.

Ses çıkarmadı, yüzüme hep öyle bakıyor.

— Yoldaşından böyle şeyleri gizler mi insan? Anuşka da seviyor mu seni? (Kendimden utanıyorum, ama sabahlara kadar Anuşka'yla Moskova Irmağı boyunda el ele bile tutuşmadan dolaştıklarını biliyorum, gözümle gördüm; sabahlara kadar Anuşka'yla olması deli ediyor beni; bunun beni deli ettiğinin de şimdi farkına varıyorum.) Anuşka da seviyor seni, değil mi?

— Hayır.

Kar dinmiş. Tüverskoy Bulvarı'nın sıralarında tek tük oturanlar var. Sıtrasnoy Alanı'na doğru çıkıyorum. Kızaklar geçiyor. Bu köpek kurt köpeği. Sarı değil, kara. Kurt köpekleri sarı olmaz. Bir kız çocuğunun yanı sıra yürüyor.

* * *

Kuduz köpek alçakça ısırır adamı. Sessizce yanaşır arkanızdan, sol bacağınızın baldırını ısırır. İsmail giderken kapıyı iyice çekmemiş, sabah aydınlığını görüyorum aralıktan.

Ekim Büyük Devrimi'nin (Oktobr'un) dünya ve Rus resmine etkileri üstüne bir yazı hazırlıyorum. Üniversite kitaplığındayım. Üsküdar'daki yalının, güzün, arka bahçesindeki durgunluğu hatırlatan bir sessizlik içindeyim. Önümde, konumu ilgilendiren kitaplar, belgeler duruyor. Hiçbirine bu akşam el sürmedim. Çalışmak gelmiyor içimden. En sevdiğim dersi, Ekonomi Politik'i bile iştahsız dinledim. Kitaplıkta benden başka iki kişi daha var. Biri Rustur. Genç. İç savaşta yitirmiş iki kolunu. Kitabın yapraklarını dişlerine sıkıştırdığı bir tahta parçasıyla açıyor. Öbürünü tanımıyorum, kılık kıyafetine, yüzünün çizgilerine bakarsan, Moğol. Gözüme, solumdaki boş masada, Pravda gazetesinin koleksiyonları ilişti. Aldım ciltleri. 1922 yılı. İlk sayfada başlıklar; yeni yıl mesajları : "Unutmayın yoldaşlar! İşçilerle köylüler cömert ellerini uzatmazlarsa, yeni yıl, Volga boyunda, yeni mezarlar demektir! Yeni yıl dileğimiz : açlığı yenmek sanayii diriltmek, bereketli hasat, bütün dünyada proleter devriminin zaferi!" Öteki haberlere bakıyorum. Mısırdaki Milli Bağımsızlık Savaşı. Çekoslovak hükümeti Rusya'daki açlara on üç milyon kron gönderdi. Çeviriyorum yaprakları. 3 Ocak : Almanya'da demiryolu işçileri genel grevi. Çin'de matbaa işçileri grevi. İngiltere'de maden işçileri greve hazırlanıyor. 10 Ocak : Bakû'nun petrol istihsalı artıyor. İrlanda'da sokak savaşları. 14 Ocakta başlıklar : "Maaşını aldığı anda açları hatırla! Kendi çocuklarına yemek yedirirken, anaları babaları açlıktan ölmüş Volga boyu çocuklarını, unutma!.." Türkiye haberi arıyorum. Buldum. 7 Şubat : Ankara'dan dönen Frunze Yoldaşın demeci : Ukrayna ile Türkiye arasında anlaşma yapıldı. Büyük Millet Meclisi Sovyet Rusya'yla dostluktan yana... 10 Şubatta yine Frunze Yoldaş : "Eskiden, diyor, çarlık zamanında Türk halkının geniş yığınları arasında, kuzeyden inen emperyalizm tehlikesinden korku, Moskova korkusu büyük bir rol oynamış. Bu korku Türk ruhunun karakteristik bir özelliğiymiş. Şimdi, tersine, Türk halkı Rus, Ukrayna ve öteki Sovyet Cumhuriyetlerine karşı büyük bir dostluk besliyor." Martta bir haber daha buldum : Cenevre Konferansı'na Türkiye'nin de çağırılmasını isteyen Sovyet hükümetine teşekkür etmişiz.

Petrosyan girdi içeri. Üniversite parti hücresi sekreteri. Kızılbayrak nişanını takmamış bugün. Omuzumun üstünden baktı

önümde çarşaf gibi serili Pravda'ya. Fısıldadım :

— 22'nin gazeteleri. Aradan bir yıl değil, on yıl geçmiş gibi geliyor insana.

Petrosyan başını salladı, fısıldadı :

— Tarım politikamızın önünde duran meseleler filan diye bir yazı olacak. Gözüne ilişirse, hangi tarihte çıktığını bir yere yazıver. Ya aralık ayıdır, ya kasım.

— Olur, dedim.

Petrosyan gitti. Ortadoğu'da toprak meseleleri üzerine bir inceleme hazırlıyor. "Üç yılda biter sıkı çalışırsam," diyordu. Oysa kanseri var. Sekiz dokuz ay, bilemedin bir yıldan çok yaşayamayacağıнын kendisi de farkında.

Volga boyunda açlık çeken çocuklara İran üç yüz put pirinç ve yirmi üç put kuru üzüm vermiş. Birleşik Amerika Devletleri Cumhuriyeti yedi şilep mısır yollamış. İngiltere Bakanlar Kurulu, Rusya'ya paraca yardımı reddetmiş. 15 Marta gelmişim. Yine başlıklar : "Her teşkilat, her yurttaş açlıktan kırılanları kurtarmak için her şeyi yapıp yapmadığı sorusuna elini vicdanına koyarak karşılık vermeli. Açlıktan ölenlerin iniltisine bugüne kadar kulaklarını tıkayanlar lanet direğine mıhlansın. Ve katillik damgasıyla damgalansın!" İsveç komünistleri 1560 put un, balık ve yirmi bin kron yollamış. Rus Komünist Partisi On Birinci Kurultayı'nda Lenin konuşuyor. İtalya'da faşist diktatörlük. Yine bizden haber : Türk komünistleri Vladivostok'un kızıl kuvvetlerce kurtarılışını tebrik etmişler. Büyük Millet Meclisi, İstanbul Hükümetinin varlığına son veren bir karar almış.

Pencerelerin ötesinde, Moskova akşamının üstüne kar yağıyor yumuşacık, lapa lapa. Kolları kesik delikanlı dişlerine sıkıştırdığı tahta parçacığıyla kitabının yapraklarını hızlı hızlı çeviriyor.

7 Kasımda başlıklar : "Selam sana Batı işçisi : Rus İşçi Cumhuriyeti'ni tutan sensin. Ole Vilhelm'i yıkan sizlere, emeğin Alman demircilerine selam. Stiness'in kanlı tahtını da parçalayın!" Aynı sayıda Lenin'in kutlaması : "Değerli yoldaşlar! Ekim Devriminin beşinci yıldönümünü hepimize candan kutlarım. İsteğim şu : Gelecek beş yılda, şimdiye kadar, elde silah, kazandıklarımızdan daha az kazanmayalım, hem de barış içinde : Sizin Lenin." Aynı sayıda : "Gençlik, gençlik, tez ol, giden kuşakların yerini almaya gel!"

Bizim Hasan girdi içeri. Beni görmemezlikten geldi. Solumda uzak bir masaya oturdu. Hasan, Osmanlı ordusu küçük zabitlerindenmiş. Kafkasya'da Çar ordularına esir düşüp Sibirya'da çalıştırılmış. 918'de Bolşeviklere katılmış. 919'da Mustafa Suphi'yle tanışmış. Beyazlara karşı çarpışmadığı cephe yok gibi : Kolçak'a karşı da, Çekoslovaklara, Vırangele ve Suphi'nin kurduğu Türk Kızıl Alayında, Taşnaklara ve Gürcü Menşeviklere karşı da savaşıyor. Şimdi Üniversitede felsefe okuyor, ama elektrik mühendisi olmak istiyor. Beni sevmez, sınıf düşmanlarına, kapitalistlere, emperyalistlere tek kurşun atmadan Moskova'da üniversiteye, elimi kolumu sallaya sallaya gelebildiğim için sanırsam. Bir de paşa torunu olmamı bağışlayamıyor. (1932'de Hasan elektrik mühendisi oldu. 1937'de kurşuna dizildi. XX. Kongre'den sonra temize çıkarıldı.) 7 Kasım 1922 tarihli Pravda'ya döndüm : "Burjuva jandarmasının demirine vurulan ve zindanlarda yatan ve komünizm katkısız hizmetleri yüzünden kovalanan, sürülen, işkence gören, idam edilen yoldaşları, proleter zaferinin beşinci yıldönümünde, hapisanelerin duvarlarını, sınırları aşarak selamlarız!"

Anuşka girdi. Başımı iyice eğdim Pravda'ya, ama göz ucuyla izliyorum kızını. Beni gördü. Yanıma gelmeye davrandı, vazgeçti. Arkamda kapıya yakın bir masaya oturdu sanıyorum.

Pravda "Sibirya'yı Japonlardan temizlemeliyiz," diyor, "Uluslararası kapitale karşı sert davranmalıyız," diyor, "Amerika'yla ortak bir iş dili bulmalıyız!" diyor, "Bütçe denkligi sağlanmalı! Fabrikaların boşa işlenmesi önlenmeli!" diyor. Buldum Petrosyan'ın istediği yazıyı : "Tarım Politikamızın Önünde Duran Meseleler." 21 Aralık 1922. Kalktım. Anuşka, gerçekten de, görmeden kestirdiğim gibi, arkamda, kapıya yakın bir masada oturuyor.

— Gel dışarı biraz.

Çıktım koridora. Geldi.

— Ne istiyorsunuz?

— Dün gece Moskova Irmağı boyunca mı dolaştınız Sİ-YA-U'yla?

— Size ne?

— Oğlan deli gibi tutkun sana...

Karşılık vermedi. Gözlerinin mavisi karardı.

— Sen de seviyorsun Sİ-YA-U'yu...

— Neden sevmeyeyim? Ne istiyorsunuz benden? Niye çağırıyorsunuz beni?

— Ne okuyordun şimdi?

Gülümsedi. Yalnız sağ yanağı çukurlaştı azıcık, yalnız sağ yanağı.

— Yesenin'i... Başka bir soracağınız var mı?

— Yok.

* * *

— Hayır, İsmail, öyle değil iş. Üstten aldığı yok kızın. Aklıma her şey geldi de, numara yaptığı gelmedi, numaranın zerresi olsa anlardım. Hemen anlardım. Hem ne diye tavlayacak beni? Üniversitenin delikanlıları pervane etrafında. Ama bir Sİ-YA-U'yla senli benli. Ötekilerle de şakalaşıyor, gülüşüyor, dans ediyor, dolaşiyor, ama o kadar. Daha ötesine gitmek zaten kimsenin aklından geçmiyor ki... Belki de geçiyor, ama herkes birbirinden çekiniyor, aklımdan geçenler anlaşılacak da rezil olacağım diye. Yani daha ötesini akıldan geçirmek afyonkeşlik dalgası gibi bir şey. Bunun ne biçim bir dalga olduğunu bilmiyoruz, belki böyle bir dalganın adını bile duymamışız. Ama bilsek, afyon yutup dalgaya düşsek, sonra ayılsak, etraf bizi bir temiz alaya alır, değil mi? İşte öyle...

O akşam Çinliler, devrim hareketlerindeki şanlı bir olayın yıldönümünü kutluyordu. Sİ-YA-U, Üniversite Kulübü'nün tiyatro salonuna, kapıların açılmasından az önce, soktu Ahmet'i. Sahnenin dış çerçevesinde hevenk hevenk çiçek asılı.

— Bu kadar çiçeği nereden buldunuz bu kışta kıyamette?

Çiçekler kâğıttandı. Sİ-YA-U, bir kaysı gülünün yaprağını Ahmet'in avucuna yatırdı : yaprağın üstünde ak benekli, kırmızı bir böcek. Kâğıttan.

— Kim görecek bu böceği, Sİ-YA-U?

— Meraklısı... Hem biz ustalığımızı kendi kendimize de ispatlamak istedik...

Duvarlarda yukardan aşağı inen kırmızı bezlerde Çince yazılar. Ben adımın Çince resmini çizebilirim.

Öğrenciler, konuklar, itişe kakışa, bağıra çağıra girdiler

salona. Göze en çok Çinlilerle Japonlar, hatta Zenciler değil de, Kafkasyalılarla Orta Asyalılar çarpıyor. Kılık kıyafet meselesi galiba. Şehirde de, milli kıyafetleriyle, tabancaları ve hançerleriyle dolaşıyorlar. Orta Asyalıların delikanlıları kızlarından yakışıklı. Sahnede, prezidyum'un başı üstünde, Marks'ın, Engels'in, Lenin'in, Bolşevik Partisi büyüklerinin resimleri. Marks'la Engels en yukarda, çerçeveleri de çiçekli. Dünya komünist hareketi liderlerinden yirmi kadar yoldaşı, alkışlar arasında, prezidyuma, fahri üye seçtik.

Petrosyan sözü Li'ye verdi. Dağ gibi bir delikanlı. Çince bilmeyenler de, yani çoğunluk, Çinlilere bakıp, az bir duralamadan sonra, alkışlarla kesiyor ikide bir Li'nin sözünü. Zincirlerle sarılı yeryüzü yuvarlağını görüyorum. Yuvarlaktan en az üç kere büyük bir işçi, balyozunu zincirlere indiriyor. Paslı, ağır halkaların birbirinden kopup havaya savrulurken çıkardığı şamatayı duyuyorum. Solda, önde Anuşka'yı gördüm. Komintern'de çalışan yaşlı bir İngilizle Hintli bir öğrencinin arasında oturuyor. Li'nin söylevini Rusçaya çevirdiler. Li'nin söylediklerinin hepsine inanıyorum. Kapitali görüyorum. Fabrika dumanlarıyla örülmüş ağının ortasında, domuz kafalı kocaman bir örümcek. Pırlanta yüzüklerle yüklü küt parmaklarını önündeki altın para yığınınına daldırılmış. Anuşka başını çevirdi arkaya, göz göze geldik. Etli dudaklarının kıyısıyla gülümsedi. Anuşka'nın kulakları kendinden genç, on dördünde var yok. Sahnede Ukraynalı bir kız Ukraynaca konuşuyor. Anuşka ensesindeki saçları kabarttı sol eliyle. Ukraynalı kızın adını öğrendim : Lena. Soyadı : Yurçenko. Yurçenko kumral. Konuşurken iki yanağı da çukurlaşıyor, Anuşka'ninki gibi yalnız sağ yanağı değil. Bizim İstanbul kızlarına benzer bir yeri var. Bacağın bu kadar biçimlisini ilk görüyorum. Ukraynalı kızın söylediklerini anlıyorum. Bir duvara bir el III. Enternasyonal yazdı. Duvarın dibine Kapital, korku içinde, devrildi, silindir şapkası bir yana, göbeği bir yana... Hep bir ağızdan Enternasyonal Marşını söyledik, herkes kendi dilince, yalnız enternasyonal sözünü her millet "enternasyonal" diye söylüyor, aynı zamanda söylüyor, bir Çinliler Çince.

Fuayedede sordum Anuşka'ya :

— Konsere kalacak mısınız?

— Hayır. Gidiyorum.

— Seni evine kadar geçirebilir miyim?

Gece karanlıktı. Karların aydınlığıyla ağaramıyordu. Hava soğuk değil, bulvarlardan Moskova Irmağına doğru gidiyoruz. Anuşka :

— Babamı gözümün önünde öldürdüler, dedi.

— Kolçak kurşuna dizdirmiş, değil mi?

— Kapımızı çaldılar. Annem açtı. Babamın odasına girdiler. Ben de ordaydım. İki subay. Birisi, sarışını, çok iri mavi gözlüsü, tabancasını çıkardı, ateş etti babamın başına. Üç el...

“Peki size sonra ne yaptılar, Sibiry’a’dan buraya nasıl gelebildiniz? Annen nerde öldü tifüsten?” diye sormadım.

— Ben resim yaparım, yani ressamım...

— Biliyorum. Gördüm. Sizin odada...

— Ne zaman geldin bizim odaya?

— Resimlerinizden birisi hoşuma gitti, birisi çok... ikisi şöyle böyle... ama birçoğunu hiç sevmedim...

Sİ-YA-U ne diye sakladı benden Anuşka’nın geldiğini? Ne zaman gelmiş olabilir? Ne yaptılar? Yüreğim dalından kopuyor sandım. Sonra dehşetli utandım gözümün önüne gelenden. Ama şu Sİ-YA-U da hergele ya...

— Niye konuşmuyorsunuz?

— Sİ-YA-U senin heykelciğini yapıyor, değil mi, fildişinden?

— Haberim yok... “Bana bir kedi yap,” diye rica ettimdi. Kedilere bayılırım. Ama beceremiyor bir türlü. Kedi yapmasını bilmiyor.

— Kedini bana getir, yağlı boyasını yapayım...

— Kedim yok ki...

— Öyleyse aklımdan yaparım. Koskoca bir Ankara kedisi... Moskova Irmağına bakan Hıram Spasitel Kilisesi’nin bahçesine girdik. Anuşka :

— Buraya kışın, geceleyin ilk gelişim, dedi.

Bahçenin karlı sık fundalıkları arasındaki sıralar boş değil. Biz uzakta, açıklıktaki bir sıraya oturduk.

— Beni pek mi münasebetsiz, pek mi kaba bir herif sanıyorsun, Anuşka?

— Hayır, ama dedenizin pašalığını unutturmak için, kimi kere, kabalığınızı mübalağa etmeseniz daha iyi olacak.

— Bizim Türklerden mi duydun paşa torunluğumu? Kim

söyledi, biliyorum...

— Kimse söylemedi, ben anketinizde okudum...

— Sen bütün öğrenci anketlerini okur musun böyle?

— Hayır... Sizinkini okudum.

“Niçin?” diye sormadım. Akla uygun bir karşılık verecekti.

Oysa en akla gelmez karşılığı ben vermiştim, onun yerine kendime.

Birdenbire fır fır düdükler öttü, milis düdükları. Çığlıklar, koşuşmalar.

— İki kişi de burda...

Ahmet’le Anuşka’ya, daha neye uğradıklarını anlamaya vakit bırakmadan, pos bıyıklı bir milis :

— Yürüyün, dedi.

Ahmet bahçeden çıkarılan kadınlı erkekli küçük kalabalığı gördü. Başına ilk geliyordu, ama arkadaşlarından duymuştu. Olan biteni hemen anladı. Anuşka’nın koluna yapışmış pos bıyıklı milise :

— Çek elini kızın kolundan, dedi. Biz üniversite öğrencisiyiz.

— Ben öğrenci değilim, ben daktiloyum üniversitede...

— Ne olduğunuzu karakolda anlatırsınız!..

Art arda birkaç kere öttürdü düdüğünü. Bir milis daha geldi.

Bıyıksız.

— Kafa tutuyorlar...

Anuşka, kolunu pos bıyıklının elinden kurtararak :

— Kafa tuttuğumuz yok. Ne oluyor? Bizden ne istiyorsunuz, niye karakola gideceğiz, anlamadık.

— Burada ne yapıyordunuz?

— Oturuyorduk.

— Demek öyle kardeş kardeş oturuyordunuz?

— Evet, öyle, dedi Ahmet.

— Kardeş kardeş?..

Ahmet tekrarlardı bıyıksız milisin sözünü :

— Kardeş kardeş...

— Sende pek öyle kardeş kardeş oturacak göz yok... Gürcü müsün?

— Türküm. Politik göçmenim. Komünistim.

Ahmet’in uzattığı kâğıtları, deftercikleri elektrik fenerinin ışığında bıyıksız milis inceledi, pos bıyıklıya sordu :

— Sen bunları bir şey yaparlarken mi bastırdın?

— Yoo... Ama burda işleri ne? Yapacaklardı nasıl olsa...

Anuşka :

— Biz buranın fena bir yer olduğunu bilmiyorduk, dedi...

— Bildiniz işte...

— Bir daha gelmeyiz...

— İsterseniz az daha oturun, ama sizin yerinizde olsam hemen çeker giderim...

Ahmet'le Anuşka kilisenin bahçesinden çıktı. İkisi de farkında olmadan gülümsüyordu. Konuşmuyorlardı. İçlerinde tuhaf, biraz ayıp, biraz ılık bir şeyler vardı, hele Ahmet'in içinde. Anuşka'nın avlu kapısı kemerinin karanlığında, birdenbire, kızı öptü. Anuşka karşı koymadı. Kendini bıraktı ağzına. Yüreğimden vuran bir ışıkla aydınlandım tepeden tırnağa. Anuşka öpüşmesini bilmiyordu. Başını aldım avuçlarıma :

— Bak gözlerime kız... Sen benden önce hiç kimseyle öpüşmedin mi?

— Öpüştüm...

— Yalan söylüyorsun...

— Bırak beni...

Bir daha öpmek istedim. Karşı koydu.

Akşamüstü oturmuş, kedi resmi yapıyorum. Üç ayda bu ya sekizinci, ya dokuzuncusu. Moskova'ya bahar yağmurları yağıyor.

Sİ-YA-U :

— Anuşka seviyor seni, dedi.

— Bunu da nerden çıkardın? dedim.

— Kendisi söyledi bana, dedi.

* * *

Motor sesi güm güm de, güm güm.

— Şu lambayı üfleyiver, Ahmet.

Ahmet lambayı üflemeden önce kalktı, kapının arkasına yedinci çizgiyi çekti.

— Arkadaşlara İstanbul'a gittiğimi söyle, İsmail... Hani bir şey olursa beni burda bilmemeleri daha iyi.

— Peki, peki... Yat artık.

Motor sesi güm güm de, güm güm.

On dördüncü çizgi

Ahmet akşam olmasını beklemedi, on dördüncü çizgiyi, İsmail gittikten iki üç saat sonra çekti kapının arkasına. On dördüncü olduğunu biliyordu, ama yine de saydı. On dört. Kırk birden çıkar on dört, yirmi yedi kalır. Kapı tahtalarından dışarıya baktı. Hızla geri çekildi. Yine baktı. Sarı yemenili, şalvarlı, yalınayak, esmer, genç bir kadın, çalıkların üstüne çamaşır seriyor. Yanı başında da belden yukarısı çıplak bir oğlan. Oğlan kulübeden yana baktı. Ahmet, oğlan onu kapının arkasında görebilirmiş gibi, geri çekildi. Çingene olacıklar. Sesleri duyuluyor. Oğlan, “Kulübeye gireceğim,” diyor; kadın : “Giremezsin, asma kilidi görmüyor musun?” diyor. Oğlan : “Açarım kilidi,” diyor. Oğlan kilidi kurcalamaya başladı. Ahmet sol köşeye çekildi. Oğlan kapının tahtasının aralıklarından içeri bakıyor. “Lamba ışığı var!” diyor. Ahmet küfrediyor içinden oğlana da, lambaya da, kendine de. Oğlan kilidi zorluyor, kadın bağıyor. Tahta aralıklarından gölgelerin itişip kakıştığını görüyor Ahmet. Oğlan basıyor feryadı. Dayak yiyor anlaşılın. Kadınla oğlan tahta aralıklarından kayboldu. Ahmet köşede kımıldamadan durdu belki on dakika, belki iki saat; sonra ayaklarının ucuna basarak; deli miyim ne, ayak seslerim duyulur mu dışardan, zaten yalınayağım; kapıya sokuldu. Kadın çamaşırların yanına çömelmiş, oğlan sırtüstü yatmış. Geri çekildim, eski köşeme, ve uzanıp iskemleyi aldım, oturdum. Ellerimi de kavuşturdum göbeğimin üstünde. Kadın türkü söylüyor. Sıcacık bir sesi var. Çingene karıları ateşli olur derler. Lambanın gazı bitti, bitecek. Hay Allah kahretsin. Ahmet kalktı, gaz tenekesine giderken hatırladı, gaz yok. İsmail bu akşam getirecek. İskemlesine döndü. Çocuk bir erkekle konuşuyor. Kulübede lamba yandığını söylüyor. Erkek, “Sahibi giderken söndürmeyi unutmuştur,” diyor. Kapıya yaklaştılar. İçeri bakıyorlar. Lamba pır pır etti, söndü. “Söndürdü lambayı,” diyor oğlan. Kadın bağıyor : “Size ne elin lambasından,” diyor. “Periler var kulübede,” diyor oğlan.

Ses seda kesildi, Ahmet kalktı, dışarıya baktı, kimseler yok, çamaşırlar bile. Kapının aralıklarını gazete kâğıtlarıyla tıkadı. Yattı sırtüstü karyolaya. Zifiri karanlık. Ölüm, zifiri karanlık bile değil. Baş ağrıları, korkular, çırpınışlar, salyalarla ulumak da değil, İsmail'in beni tabancayla vuruşu filan da değil. Zifiri karanlık bile

olmayan şeyin kederini duyuyorum. Ölüm keder bile değil, Allah kahretsin.

İsmail geldi.

— Tepenin sol yamacında çadır kurmuşlar, dedi, giderler herhalde sabaha. Ziya bayılırdı çingenelere. “Evlenmeye yeminli olmasam, Çingene karısı alırım,” derdi.

Yemeği kulübede yediler. Kapıyı açmadılar. İsmail :

— Şu kuduza karşı bir hap bulsalardı, dedi, iğneye filan lüzum kalmasaydı. Bulacaklar. Görürsün bulacaklar, günün birinde onuda.

Ahmet :

— Hap bulunmadan ben hapi yutacağım, dedi. Gülmedi. Ağzından kaçiveren bu kelime oyunundan utandı.

— Bir halt olacağıın yok, dedi İsmail, kapıdan yana baktı, çizgilere herhalde.

— On dördüncü çizgi, dedi Ahmet.

Gece yarısına doğru mu ne, kapıya vuruluyormuş gibi geldi Ahmet'e. Sıçrayarak doğruldu portatifin üstünde.

Kapıyı açtım.

Ahmet alnını ovuşturdu. Kulübenin kapısından yana bakıyor. Basıldık mı ne? Dinledi; yalnız motor sesi : Güm güm de, güm güm.

Kapıyı açtım. Yıllardan 921. Dört gün üç gecedir İnebolu'dayız. Tanımadığım iki adam duruyor otel odamızın kapısı önünde. Karadeniz'in hıştırtısını işitiyorum. Külötlü, kalpaklı iki adam duruyor otel odamızın kapısı önünde ve koridorda yanan uzak gaz lambasıyla arkadan aydınlanıyorlar.

Süleyman'la Tefvik doğruldu yataklarında. Külötlülardan biri :

— Giyinin, beyler, dedi.

Tefvik sordu :

— Ne oluyor?

— Bavullarınızı da alın.

Süleyman sordu :

— Bendeniz de mi?

— Siz de.

Gece kandilinin alacakaranlığı içindeyiz. Tevfik sordu :

— Siz kim oluyorsunuz?

— Ayın-Pe'den.

Aydın-Pe : Askeri polis.

Adamlardan ikincisi bana :

— Siz rahatsız olmayın, beyim, dedi.

Adamlardan birincisi odadaki gaz lambasını yaktı.

— Gürültü etmeyin.

Bana değil, Süleyman'la Tevfik'e söylüyor.

Süleyman'ın elleri titriyordu bavulunu hazırlarken.

Adamlardan birincisi kattı onları önüne. Gittiler. İkinci adam

bana :

— Yarın gelip sizi aramadan dışarı çıkmayın, dedi.

— Peki ama...

— Beyleri İstanbul'a iade ediyoruz. Bir saat sonraki vapurla.

Allah rahatlık versin.

Çıktı. Süleyman'la Tevfik'in bana Allahısmarladık bile demediklerini birdenbire düşündüm ve bir tuhaf oldum.

Dört gün önce, dedem Üsküdar'daki İskele Camiine sabah namazına gitmişti; Süleyman, Tevfik, bir de ben kaçtık İstanbul'dan İnebolu'ya.

İtilaf kuvvetlerinin işgalindeki İstanbul'dan Kuvayi Milliye'nin Anadolu'suna iki türlü geçiliyordu : ya Pendik üzerinden, karadan, ya da Karadeniz yoluyla.

İstanbul'dan Mustafa Kemal'e silah kaçırın teşkilatın idarecilerinden biri, Süleyman'ın akrabası. Üç tane sahte yol kâğıdı sağladı bize. Vapura Sirkeci'den bindik. Kara kuru, yamyassı bir vapur, hani şu kolacıların ütöleri vardır ya, onlara benziyor. Kamaramıza girdik; duvarlarında hamam böcekleri dolaşiyor, daracık, cehennem gibi de sıcak. Tevfik başını lomboza dayadı : "İstanbul'u bir daha görmeyecek miyiz? Gidiş var da, dönüş yok mu?" diye ağladı.

Vapur uskur gümbürtüleriyle sarsılmaya başlayınca güverteye çıktım. Süleyman'ın akrabası bize : "Karadeniz'e açılana kadar kamarada kalın," dedi, ama uskur gümbürtüsü bana güven verdi. Sarayburnu'na, Köprü'ye, kurşun kubbelere, tığ gibi minarelere, Taşkılla'ya son kere, şöyle doya doya bakmadan

İstanbul'dan ayrılmaya da gücüm yetmedi zaten.

Direkleri, tel örme bir Amerikan zırhlısının yanından geçiyoruz. Kızkulesi dolaylarında, Beşiktaş önlerinde, Boğaz'ın bükümlerinde kıvıldanacak yer yok. İstanbul denizinin üstü, dretnotlarla, kruvazörlerle, torpidolarla, alaca bulaca boyanmış taşıt gemileriyle tıklım tıklım. Bu düşman, bu hor görücü, bu kurşuni çelik kalabalığını kaç kere seyrettim içim öfkeden burkularak. Ama şimdi onlara kendime güvenerek bakıyorum. İstanbul denizinin içinde, dibinde, kefalardan, uskumrudan, torikten çok denizaltının kaynaması da umurumda değil. Anadolu'ya gidiyorum, Mustafa Kemal Paşaya.

Başüstü ambarında, güverte yolcularının çıkınları, sepetleri, sandıkları, çoluklu çocuklu, kadınlı erkekli fakir kalabalığı arasındayım. Şehrime bakıyorum. Onun bir semtine, bir girintisine çıkıntısına değil, tümüne bakıyorum. Biliyorum : Şimdi orda, kışlaların, silah depolarının önlerinde İngiliz ordusundan İskoçyalılar, Yeni Zelandalılar, Hintliler çifter çifter nöbet tutuyor. Kukla askerlerin el ayak hareketleriyle birbirlerine yaklaşıyor, sonra bir anda geri dönüp birbirlerinden uzaklaşıyor, sonra tekrar birbirlerine yaklaşıp yüz yüze geliyorlar. Biliyorum : Bu nöbet usulü işimize çok yarıyor. Nöbetçiler birbirlerine sırtlarını dönüp uzaklaşınca, bizimkiler üstlerine atlıyor, geceleri elbette, herifleri temize havale edip depoya dalıyorlar. Nöbettekiler Hintlilerse, hele Müslümanları, bıçağa filan lüzum yok, gık demeden teslim oluyor adamcağızlar, yardım bile ediyor kimi kere. Biliyorum : Denizcisini, piyadesini, topçusunu, Fransızını, İngilizini, Amerikanını, İtalyanını, Yunanlısını, Madagaskarlısını, Avusturyalısını, camlarımızı kırdıkları, çocuklarımızı dövdükleri, kadınlarımıza saldırdıkları zaman öldürüyoruz.

Gülhane Parkının kapısından sokağa çıktım. Ortalık akşamlıyor. Sokak bir başına. Tek tük gelip geçen. Hepisinin de yüzlerinden düşen bin parça. Durdum. Bir yerlerde bir dönemeci dönen bir tramvay gıcırdadı. İki üç adım attım. Yolun yukarısından aşağıya doğru, çarşafli bir kadının koştuğunu gördüm. Çarşafli bir kadının koşmasını bu ilk görüşüm. Bir şeylerden kaçtığı, kovalandığı belli. Haykırıyor. Peçesi örtülü. Kundurasının bir teki yok, bundan dolayı da topallıyor. Peçenin ve çarşafın

ötesindeki sezmeye alışık gözlerimle kadının yaşlıca olduğunu da anladım. Karşı kaldırımda dalgın dalgın yürüyen bir memurun — memur olduğuna, hatta maliye memuru olduğuna o adamın bugün bile kalıbımı basabilirim — yanından geçip bana yaklaştı kadın, durdu.

— Kurtarın beni, kardeşler.

Yahut başka bir şey söylüyor. Ama “Kardeşler” dediğini iyice duydum.

Sokağın başında iki Fransız askeri — yabancı lejyonundan — belirdi. Ellerini kollarını savura savura koşuyorlar. Kadın, ayaklarının dibine çöküverdi. Karşı kaldırımdaki maliye memuru bizden yana yürüdü. Sokağın alt başındaki dönemeçte bir erkek geri döndü. Baktı. Kımıldanmadan kaldı olduğu yerde. Lejyon askerleri yuvarlana yuvarlana — bana öyle geldi — yaklaştılar. Kadının önüne geçtim. Askerlerden biri bir boks attı kulak zarıma. Sendeledim. Gözlerim karardı, daha doğrusu yumdum gözlerimi. Sesler duyuyorum :

— Sen soldaki hergeleyi kolla, Şinasi...

— Tamam.

Gözlerimi açtım. Lejyon askerleri kaldırımda upuzun yatıyordu.

— Çek arabayı, delikanlı. (Bu sözler bana).

— Dayan koluma, hemşire. (Bu sözler kadına).

— Efendi ağabey, sen de bas... (Bu sözler maliye memuruna).

Üç delikanlıydılar, belki üçü de delikanlı değildi, ama bana öyle geldi. Bıçaklarını görüyorum. Birisi, bıçağını kuşağına silerek beline soktu. Kadının kollarına girip Gülhane Parkına daldılar.

Öldürüyoruz onları. Artık yalnız büyük İstanbul’un değil, Beyoğlu’nun arka sokaklarında bile, yalnız geceleyin değil, gündüzün bile tek başlarına dolaşmaktan korkuyorlar. Biliyorum : Bu korku onları bir kat daha zalimleştiriyor. Padişahın polisiyle işbirliği edip evlerimizi basıyor, insanlarımıza karakollarında işkence ettikten sonra, sağ kalanlarını Afrika çöllerine, okyanuslarda kaybolmuş adalara sürüyorlar. Biliyorum : Onlar bir kat daha zalimleşiyor, onları öldürüyoruz, silah kaçırıyoruz Anadolu’ya, ama onları öldürenlerin, silah kaçırmanın arasında ben yokum. Ne öldürmesini becerebiliyorum, ne de silah kaçırmasını. Bundan dolayı aynı gazetede çalıştığımız — ben arada bir karikatür

yapıyordum — Süleyman bana Anadolu'ya geçmeyi teklif edince sevinçten deliye döndüm.

İnebolu'ya yetmiş beş saatte vardık.

İnebolu rıhtımsız, mendireksiz. Vapurlar açıkta demirleyip yolcularını balıkçı kayıklarıyla karaya çıkarıyor. Fırtınalı zamanlardaysa vapurlar durmadan geçiyor. İnebolu önlerinden.

İnebolu gördüğüm ilk Anadolu kasabası. Anadolu köylü kadınına da ilkönce burda gördüm. Pazar yerinde gördüm onu. Sırtındaki odun yükünü indirmeden çömelmişti duvarın dibine. Kabuğundan çıkmış kocaman iki kaplumbağaya benzeyen ayaklarını gördüm. Ellerini gördüm : Odun yükünün urganını tutan mübarek elleri baltanın sapındaymışlar gibi öfkeli, beşik sallıyorlarmış gibi sabırlı ve şefkatliydiler.

Tevfik, Süleyman, bir de ben, üç gece dört gündür İnebolu'dayız. Tevfik : şair. Geçen yıl bir şiiri için nişan aldı padişahтан. Hatta yolda : “Bu nişan işi başımı belaya sokmasa!” deyip durdu.

* * *

Karadeniz'in şamatasını dinliyorum. Üsküdar'daki yalının rıhtımında Boğaz suları başka türlü ses verir, daha yumuşak, daha sır dolu. Acı acı öten bir vapur düdüğü işittim. Tevfik'le Süleyman'ı bindirdikleri vapurun düdüğü. Hapis mi ettiler çocukları kamaraya, sintineye mi attılar? Hay Allah kahretsin. Bir umutsuzluktur çöktü içime. Umutsuzluk hızla geliyor, karanlık bir utanma oluyor. Verdiğim sözü tutamamış, dayanışma göstermemiş, imdada koşmamış gibiyim. Bir ara, öylesine ileri gittim ki, kendimi alçak herifin biri saydım. Yataktan çıktım. Gaz lambası hâlâ yanıyor. Söndürdüm. Odanın karanlığına dışardaki yıldızlı gecenin sönük şavkı vuruyor. Oturdum Süleyman'ın yatağına. Hâlâ sıcaktı. Peki ama, niye gerisin geriye çevirdiler oğlanları? “Beni de geri gönderin” mi, demeliydim? Sattım mı arkadaşlarımı? Kime? Hem, gidenlerle arkadaş mıyım? İyi ama, Süleyman yardım etti bana. Onun sayesinde burdayım. Beni geri çevirip onları bıraksalardı, onlar nasıl davranırdı? Ses çıkarmazlardı herhalde. Bunu böyle düşünmek, özür aramak, kepezelik değil mi? Karadeniz'in geniş uğultusu odayı dolduruyor. Rüzgâr çıkmış

olacak. Başımı pencereden uzatıp rüzgârı kokladım. Tuz kokuyor, ama Boğaz'ınki gibi nemli tuz değil, sıırıslıklam tuz kokuyor... Pencereyi kapadım.

Haydi Tevfik'i, padişahın nişan aldı diye geri yolladılar. Ya Süleyman'ı? İşgal kuvvetleriyle filan ilgisi olmadığına eminim... İstanbul'da gırtlığına kadar borçlandığı için Anadolu'ya kaçtı.

Sabaha kadar uyuyamadım.

* * *

Ahmet ensesini kaşdı. Saçları ensesinde iyice uzamış. İsmail'e kestirmeli yine, diye geçirdi aklından.

Ertesi sabah külot pantolonlulardan birincisi geldi. Otelden çıktık. Deniz durgundu. Kumsalda yüzükoyun kayıklar yatıyor, yalınayak esmer çocuklar kurutulan ağların arasında çığlık çığlığa koşmaca oynuyordu. İki katlı, tahta bir evin alt katında bir odaya girdik. Daha doğrusu ben girdim, beni getiren, kapının önünde kaldı. Ayın-Pe'nin İnebolu şefi — pardösülü, kalpaklı bir adam — bana masasının önünde, masaya bitişikmiş gibi duran iskemlede yer gösterdi. Oturdum. Ayak ayak üstüne attım. Daha odaya girer girmez bu adama düşmanlık duydumdu. Gizleyemediğim, daha doğrusu gizlemediğim bir öfkeyle soruyorum :

— Arkadaşlarımı niçin İstanbul'a çevirdiniz?

— Ben çevirmedi. Ankara'nın emri. Seciyesizliklerinden dolayı iade edildiler.

Sağ elinin çok ince, çok uzun parmaklarıyla — bunlar beş tane değil, beş yüz taneymiş gibi geliyor insana — masanın üstünde trampet çalmaya başladı. Soruma silik bir sesle karşılık verdikten sonra susmuştu. Gözlerini de kıstı. Bir yandan da gülümsüyor. Benden kuşkulandığını seziyorum, ama niçin kuşkulandığını, kuşkulabileceğini kestiremediğimden bir kat daha sinirleniyorum. Bütün insanlardan, nedenli, nedensiz, kuşkulanmak diye bir mesleğin varlığından haberim yoktu daha.

Ayağa kalktı. Üstüme doğru eğildi. Aynı yorgun, silik sesle konuştu :

— Ankara'ya istediğiniz zaman gidebilirsiniz. Yüz lira yol harçlığı. Buyurun.

Parayı dizime koyup doğruldu. Trampet çalıyor yine.

Kalktım. Para yere düştü. Eğilip aldım. Avucumda buruştırarak pantolon cebime soktum. Belki parayı almak için yere eğilişimden, belki de, bayramlardan bayramlara dedemden başka hiç kimsenin elinden — bir karşılığı olmaksızın — para almadığım için, belki de parayı, benden kuşkulandığını sezdiğim, bu silik sesli yabancının dizime koymasından, belki de karanlıklarıyla dolduğum daha bir yığın sebepten dolayı kederli bir tiksinti düştü içime. Allahısma marladık bile demeden çıktım.

Girdiğim kahvede, çayımı ısmarladıktan sonra, kulağıma ilk çarpan sözler — kimin söylediğini farketmedim — şunlar oldu :
— Dün geceki vapura bindirilenleri, Kerempe açıklarında denize atacaklar. Ankara'nın emri.

Fırladım kahveden. Soluk soluğa dikildim Ayın-Pe şefinin karşısına.

— Tefvik'le Süleyman'ı denize atacaklarmış.

— Kimden duydunuz?

— Kahvede söylediler.

— Kim?

— Bilmiyorum.

— Arkadaşlarınız, merak buyurmayın küçük bey, sağ salim dönecekler İstanbul'a.

Bunu yine öyle bıkkın, öyle silik söyledi ki, bana "Küçük bey" demesine bile içerlemedim ve inandım sözlerine.

Gerçekten de öyle oldu. Süleyman'la Tefvik sağ salim döndüler İstanbul'a. Birisi alacaklılarını atlatmakta devam etti, öbürü, Padişaha yeni bir şiir yazdı. Cumhuriyet'in ilanından sonra da, İçişleri Bakanlığı'nın çıkarttığı bir gazetede çalıştılar. Şimdi, Büyük Millet Meclisi'nde mebusurlar.

* * *

Ahmet yastığının altından cıgara paketiyle kibrit kutusunu çıkardı. Bir cıgara yaktı. İsmail inceden inceye horluyor.

Otelcinin yardımıyla bir eşek sürücüsü kiraladım ve ertesi gün güneş doğarken çıktım İnebolu'dan yola. Dağlara tırmandıkça havanın iyice soğuyacağını söylediler. Paltom yalınkat. Göğsüme,

sırtıma, iskarpinlerimin içine gazete kâğıdı koymamı salık verdiler. Öyle de yaptım. Bir de dev gibi bir kalpak satın aldım, külrengi, astragan kalpak. Eşek hem beni, hem bavulumu çekecek halde değil. Zaten eşek sırtında yolcuğu onuruma da yediremedim.

İnebolu bir üç çeyrek saat kadar arkada kaldı. Ama ilerlediğimiz dağ yolundan hem kasabayı, hem Karadeniz'i, aşağılarda, solumda görüyorum ve de ovayı sağımda ve de karlı dağları önümde, Karadeniz'de yaz güneşi, ovada bahar, dağlarda kış. Durdum :

— İşte yurt! İşte yurdum? İşte canım Anadolu!

Sesimi, haykırırken; sağ elimi, ileriye doğru uzanmış yakaladım.

Sürücü şaşkın şaşkın bana bakıyor. Toparlandım. Utanarak gülümsedim. Ama bu utanma duygusu çarçabuk geçti. Aynı sesle, ama bu kere sağ elimi ileriye doğru uzatmadan :

— Böylesine güzellik, İsviçre'de bile yoktur, dedim sürücüye. Oysaki İsviçre'yi yalnız Tobler çikolatasının içinden çıkan renkli, küçük kartlarda görmüştüm.

Sürücü karşılık vermedi.

— Deh de karaoğlanı, dedi eşeğine. Yürüdük.

İkide bir, başımı sağa sola çevirip manzaraya bakarak : “Benden mutlu insan var mı bu dünyada?” diye düşünüyorum, ama yüksek sesle söylemiyorum içimden geçenleri. Sürücüden çekiniyorum her nedense.

Epeyce yol aldık. İnebolu, Karadeniz görünmez oldu. Bir dönemeçte, mola vermiş sekiz on kişiye rastladık. Hepsi genç. Hepsi İstanbullu, üstlerinden başlarından belli. Hepsinin sırtında çanta gibi, çıkın gibi bir şeyler. Cıgara içiyorlar. Tanıştık. Hepsi yedek subay. Kimisi Çanakkale'de dövüşmüş, kimisi Filistin'de, kimisi Galiçya'da. Yenilgiden sonra İstanbul'a dönmüşler. Birisi de esirlikten dönmüş, ta Hindistan'dan. Çoğu öğretmenmiş askere gitmeden önce. İnebolu'ya bir hafta önce gelmişler. Ankara'ya, oradan garp cephesine gidecekler.

— Kaç yaşındasınız? dediler.

— On dokuzuma bastım, dedim.

— Yakında cephede görüşürüz, dediler.

Hep beraber koyulduk yola. İçlerinden birisi hasta görünüyordu, esirlikten döneni, onun çıkınını da yükledik bizim eşeğin

sırt na.

İlgaz dağlarında, koca koca meşelerin, gürgenlerin arasındaki Ecevit'in Hanı'na akşam kararırken vardık. İnebolu'da söylemişlerdi, hancının tereyağıyla balı pek ünlüymüş. Peykeye oturur oturmaz ısmarladım hem kendime, hem sürücüye. Yufka ekmeği sıcaktı. Tereyağı hemencecik eriyip balla karışıyor. O gün bugündür öyle inanılmaz şey yemedim. Ayranı içerken baktım, benim yol arkadaşları, peykenin öbür başında, çıkınlarından filan çıkardıkları ekmele peyniri yiyor.

— Şu baldan, tereyağından niye yemezsiniz? dedim.

Karşılık vermediler. Önümde, asma yapraklarının üstündeki tereyağıyla tahta kaptaki baldan ikram ettim. Hiçbiri almadı. Aklıma geleni söyleyeyim mi, söylemeyeyim mi, diye kararlaştırmaya vakit kalmadan söyleyiverdim :

— Size yol harçlığı vermediler mi?

— Verdiler.

— Ne kadar?

— Onar lira...

Önce şaştım, sonra utandım, sonra tepem attı :

— Bana 100 lira verdiler, dedim. Siz cepheye gidiyorsunuz, ben resim yapmaya. Ama benim teyzeoğlu mebus Ankara'da. 100 lirayı onun için yolladılar. Rezalet. Allah kahretsin. Bana şu kadarcık iyilik etmek isterseniz, şu parayı birlikte yiyelim.

Olurdu, olmazdı, ayıptı filan derken, herkese tereyağ, bal, ayran, yufka getirdi hancı. Bir yandan da içimde dayanılmaz bir utanç. Fakir fukaraya ziyafet çeken mirasvediye benziyorum.

* * *

Allah kahretsin. Bütün bunları o zaman böyle düşündüm mü? Yoksa şimdi mi düşünüyorum?

Ahmet yatağında dizlerini dikip, kollarıyla da sarıp dizlerini, karanlıkta oturuyor. Motor sesi sıla hasretiyle dolu, yahut bir yerlere çağırıyor, durup dinlenmeden çağırıyor. Uzak bir yerlere. Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?

Kastamonu'ya geldiğimizde benim sürücü :

— Kahpelere gider misin, efendi? dedi. Buranın kahpeleri pek ünlüdür.

Bir an düşündüm. Canım kahpelere gitmek istiyor. Kahpe de olsa Anadolulu bir kadınla yatmak istiyorum. Ama aklıma Kastamonu'nun firengisi geldi. Firengiye yakalanmışım gibi korktum.

— İstemem, dedim. Sen gidecek misin?

— Şimdilik değil, lakin dönüşte Allah kısmet ederse bir varırım belki.

* * *

Kastamonu'da İstiklal Mahkemesi'ni gördüm.

“Bizimkileri ne kadara mahkûm ederler?”

— Asacak değiller ya be kardeşim, dedi İsmail.

“Asmasına asmazlar, ama ne ceza keserler? Belki de asarlar. Şimdiki savcı mıydı Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nin savcısı bilmiyorum.”

Kastamonu'da İstiklal Mahkemesi bir adamı gözümün önünde on beş yıla mahkûm etti. Adamın kılık kıyafetine bakarsan yarı kasabalı, yarı köylü. Rakı çekmiş imbiikten. Anadolu'da içki yaşağı var.

Ankara'ya gittiğim ertesi akşamı benim teyzeoğlu bir ziyafet verdi mebus arkadaşlarına. Sofraya rakı şişeleri gelince sordum (mahsustan, inadıma değil, öyle ağzımdan çıkıverdi) :

— Rakı yasak değil mi? Birini Kastamonu'da on beş yıla mahkûm ettiler rakı çekmiş diye.

Teyzeoğlum güldü :

— O yasak bize göre değil.

— Peki ama kanun?

— Kanunu herkese tatbik edersek, yandı ortalık.

Bu konuşmayı şimdi kendimden eklemelerle, düzeltmelerle hatırlamıyorum. Teyzeoğlum öyle dedi :

— O yasak bize göre değil. Kanunu herkese tatbik edersek, yandı ortalık, dedi.

Ben de rakı içtim, içmemeyi düşünmedim bile, içtim, hem yalnız o gece değil.

Ziyafetin sonuna doğru dişli mebuslardan olduğunu sonradan öğrendiğim, tombul yüzlü biri :

— Ahmet Bey, dedi, iyi resim yaptığınızı duydum. (Nerden duymuş? Teyzeoğlumdan herhalde.) Mustafa Kemal Paşanın şöyle heybetli bir resmini büyüt fotoğraftan, yağlı boya, sana elli altın alayım paçadan. Pırıl pırıl elli altın.

Mustafa Kemal Paşanın resmini büyütmedim. Tombul yüzlü mebusun bana Paçadan alacağı pırıl pırıl elli altından nefret ettim. Oysa bu elli altın olmasaydı, sevinçle yapardım bu işi o zamanlar.

— O zamanlar, diye yüksek sesle tekrarladı, o zamanlar.

O zamanların ne kadar az sürdüğünü de birdenbire farkettiler ve acayip bir keder duydu. Mustafa Kemal'le, Meclis'teki odasında, tanıştırdığını hatırladı :

— Yüreğim çarpıyor. Sert bir mavilik gördüm, sonra bir altın sarısı, sonra ak eller, kadın ellerine benzeyen biçimli, güzel eller. Belki de aklımda öyle kalmış. Belki de elleri öyle değildi, ama gözlerinin mavisiyile saçlarının sarısı öyle...

“İstiklal Mahkemesi'nde bizimkiler. On beşlerin kemikleri de Sürmene açıklarında, Karadeniz'in dibinde...”

Ahmet parmaklarını yakan cıgarasını, uzanarak masanın üstünde ezip söndürdü. Motor sesi kulübenin zifiri karanlığında güm güm de, güm güm. Bu gümbürtünün arasında İsmail'in soluk alıp verişini yakalamaya çalıştı. Buldu. Mışıl mışıl uyuyor. Rüyalarına giriyor muyum? Üstüne saldırırken, üstüme ateş ederken? Ahmet bir cigara daha yaktı. İsmail'i düşünmemeye çalışıyor.

İnebolu Ankara yolunda bir yerde, bir dere başına geldik. Köprü filan hak getire. Kunderalarımı, çoraplarımı çıkardım, paçalarımı sıvadım dizlerime kadar. Kestirmeden gidelim diye düştük buraya. Dereyi geçerken bir de baktım ki, karşıdan, bir köylü, hem de öyle ihtiyar değil, sakalsız, demek ki daha kırkına basmamış bir köylü, bir kadının, bir köylü kadının sırtına binmiş dereyi geçiyorlar. Sakat, diye düşündüm. Ama herif öbür yakaya geçince indi kadının sırtından, yürüdü.

— Bu ne iş? dedim benim sürücüye.

— Avradı, dedi. Dereyi geçti avradın sırtında. Güçlü karı demek.

* * *

Ahmet gülümsedi. Bunu Anuşka'ya anlatmıştı.

Akşam oldu. Kastamonu'dan sonra mı önce mi, aklımda kalmamış, ne tuhaf, niye aklımda kalmamış, erken bunayacağım galiba, kudurmazsak, bırak şimdi bu kudurma işini, ama Kastamonu'dan sonra, gayet iyi hatırlıyorum.

Kastamonu'dan sonra akşam oldu, ortalık nerdeyse geceleyecek, biz hâlâ yürüyoruz... Allahın kırı. Ne bir tek ağaç, ne bir dam, ne kıvılcıktan bir karaltı. Toprak öyle dört bir yana yayılıp uçsuz bucaksız gidiyor kimsesiz.

— Daha çok yolumuz var mı köye?

— Köye vardık bile, efendi.

— Nerde?

— Ayağımızın altında.

Alacakaranlıkta, toprakta birtakım kabartılar gördüm. Birtakım delikler, kimi yerden de duman çıkıyordu. Köpek sesleri de geliyor yerin altından.

— Köyün damları üstündeyiz, efendi.

Köyün damları toprakla bir. Az daha yürüdük, keçi yolu gibi bir inişten girdik köye.

Yaralıları bu köyde gördüm. Köy odasında, ocağın kızılığında, yerde, toprakta yatıyorlardı. Yan yana, kimi sırtüstü, uzamış tıraşları, sakalları içinde. İnlemiyorlar.

Muhtar :

— Dört gün önce yatsıda geldiler, dedi. Sabaha gideriz, dediler, gidemediler. İki öldü. Ötekiler de başımıza kaldı. Kasabaya varıp bildirdim. Bir icabına bakarız dediler, lakin arayıp soran yok daha.

— Gidecekleri yer uzak mı burdan?

— Her biri bir yana...

— Nerde yaralanmışlar?

— Kim bilir nerde!.. Yunan'la harp var ya şimdi...

Muhtar "Yunan'la harp var şimdi" yi sanki kimsenin bilmediği ve kendisini ilgilendirmeyen bir haber veriyormuş gibi söyledi.

Yaralılara sokuldum, selam verdim, konuşmak istedim. Karşılık vermediler. Benim sürücü :

— Bırak, efendi, halleri yok, dedi. Sonra birinin başını tuttu, ocağın ateşinden yana çevirdi :

— Yolcu bu, dedi, sabaha çıkmaz. (Bunu yavaş sesle filan değil, hâlâ avuçlarında tuttuğu yaralının yüzüne doğru söyledi, yüksek sesle.)

Yaralı asker, sargıları kandan ve topraktan kapkara olmuş başını kaldırdı sürücünün avuçlarından, omuzları üstünde dikilmeye çabaladı, beceremedi, yardım ettim, dayandı duvara :

— Orası bir Allaha malum, dedi. (Bunu yavaşça, ama fısıltıyla değil, yavaşça söyledi.)

Sürücü :

— Elbet Allaha malum. Lakin ben seferberlikte, Çanakkale’de sıhhiye çadırında çalıştım, bana da malum, tövbe, tövbe. Sende sabaha çıkacak göz yok, dedi.

— Çıkarım, çıkarım...

Çıkmadı. Horoz sesleri, köpek ulumaları ve kadın çığlıkları dışarda birbirine karışırken, o, içerde, ocağın yanında, sırtı hep öyle duvara dayalı, hırıltılarla can verdi. Ölümü ilkönce böyle gördüm.

Biz giderken yaralılardan biri sürücüye sordu :

— Bir de bana bak. Akşama çıkar mıyım?

Sürücü büyük bir dikkatle adamın gözlerine baktı :

— Ecel karanlığı yok gözlerinde, dedi, bir Allaha malum ama, yok.

Yolda sordum sürücüye :

— Sahiden mi yoktu ecel karanlığı adamın gözlerinde? Yoksa avutmak için mi söyledin?

— Niye avutacaktım? Rabbime malum, ama herif yaşayacak.

Yamaların ustalığını keşfettim bu yolculukta. Köylülerin üstü başı, birbirine eklenmiş yamalar, her biri bir başka renkte ve yan yana gelmesi imkânsız kumaş, bez parçaları. İstanbul dilencilerinin üstlerinden başlarından kederli.

Öküzlerin, eşeklerin de bu kadar ufak tefek, bu kadar sıkı

olabileceklerini yol boylarında keşfettim.

Çocukların karınları şiş.

Bütün yol boyunca, ayakları çıplak olmayan bir tek köylü kadın görmedim.

Ankara'da teyzeoglum beni Taşhan'a yerleştirdi. Burası Ankara'nın Pera Palas'ı. Tek penceresi demir parmaklıklı taş bir odadayım. Hespladım : Yol harçlığımdan elimde kalan paranın dörtte üçünü oda kirası diye vermişim. Hespladım : Taşhan'ın sahibi milyoner olmuştur bir iki yıl içinde. Şaşım. Sonra herife düşman kesildim.

İstanbul'dan tanıdığım Erzurumlu bir şaire rastladım Kuyulu Kahve'de. Meclis'te zabıt kâtipliği yapıyormuş.

Ankara şehri bozkırda. Bozkırda durup dururken ve sebepsiz, mantıksız fışkırırvermiş bir tepenin eteğinde. Tepenin doruğunda bir de kale var. Geceleri bu kaleye baktığım zaman bana öyle geliyor ki, uzak denizlerde kopan bir fırtına, bir tayfun, kocaman bir kalyonu havalandırıp kondurmuş bu iç topraklardaki kayaların üstüne.

Büyük Millet Meclisi, İstasyon, camilerin kimisi ve Taşhan gibi yapıları bir yana bırakırsan, Ankara'da evler tahtayla kerpiç karışığı ve çoğu badanalı.

Bir gün Kuyulu Kahve'de Erzurumlu şairle Ankara Ahilerinden konuşuyorduk. Orta Anadolu'nun birçok kasabalarında, köylerinde Ahi geleneklerinin, değişmiş şekillerde, hâlâ yaşadığını söyledi.

— Bir çift esnaf, köylü cumhuriyeti kurmuş Ahiler, dedi, bir çeşit Bolşeviklik.

Ansızın sustu. Bakındı. Fısıldadı :

— Bolşevikler silah veriyor bize, altın veriyor, ama korkuyor bizimkiler Bolşeviklerden.

O gece, Ankara'nın eğri büğrü, daracık sokaklarında bir başıma dolaşırken, demirci, dokumacı, dülger, bakırcı, bir çeşit Bolşevik Ahilerin çekiç, tezgâh, keser seslerini, ayınlarında okudukları ilahileri işitir gibi oldum. Bolşeviklerin zengine düşman, fakire dost olduklarını biliyordum. İstanbul gazeteleri, Bolşeviklerin, Rus asilzadelerine, generallerine, tüccarlarına ettikleri akla hayale gelmez işkencelerin hikâyeleriyle doluydu. Bolşevik

kılıç artıkları İstanbul'a sığınıyorlardı. Hiç de öyle işkence görmüş bir halleri yoktu. Kadınları en aşağıdan düşes, erkekleri prensti. Bar, kumarhane işletiyor, sarışın, pembe, tombul karılarını satıyor, tombala oynatıyorlardı. İtilaf kuvvetlerinin Bolşeviklere düşman olduklarını da biliyordum. Lenin'in adını duymuş, fotoğraflarını görmüştüm gazetelerde, bir tanesini karakalem büyüt müştüm de, sevdiğimden filan değil, sınırsız alınına, çok akıllı çekik gözlerine ve hatta çenesindeki bir tutam sakala şaşıp kaldığımdan.

* * *

Bir gece Erzurumlu şairle Kâmil'in Tiyatrosu'na gittik. Ahırdan, ambardan çevirme bir yer. Kapısının önünde, kederli, mavimtırak ışığıyla bir lüks lambası yanıyor, bir tek lüks lambası. İçeri girdik. Seyirciler, tahta sıralarda, elleri dizlerinin üstünde sessiz sedasız oturuyorlar. Oysaki İstanbul'da — İstanbul'un tuluat tiyatroları, Şehzadebaşı'nda olsun, Kuşdili Çayırı'nda olsun — İstanbul'da tuluat tiyatroları, dışarısi ve içerisiyle bir bayram yeridir. Seyirciler birbiriyle çabucak ahbap olur, bildikler şakalaşır; şamfıstığı, gazoz, limonata, vişneli, kaymaklı dondurma satıcıları mallarını, tabak, bardak, kaşık şakırtılarıyla bağıra çağırır satar; dış kapının önünde çalan davullu, zilli, klarnetli, borazanlı bandonun şamatası, perde açılana kadar, orda, dışkapıdaki civcivli aydınlığın, mavi, kırmızı, yeşil elektrik ampullerinin, bayrakların sevincini taşır içeriye. Perde açılıp da allı pullu, tombul kantocu kızlar, bir karış gerdanlarını kıra kıra, gözlerini süze süze, arada bir de hoplayarak kanto söylemeye başlayınca ortalık karışır büsbütün. "Yaşa! Var ol!" diye haykırınlar mı "Dilini yesinler abla!" diye bağırınlar mı, "Of! Of, öldürdün beni!" diye söz atanlar mı istersiniz, bir kıyamettir kopar. Kantolardan sonra seyirciler, komediyi de, dramı da oyuncularla beraber oynar. Hain rolündeki aktöre ıslık çalar, tuzağa düşen kıza akıl öğretir. Perde aralarında satıcıların şakırtısı, çılgıkları, artık içerde çalan bandoya uyarak çınlatır ortalığı. İstanbul'da tuluat tiyatroları bayram yeridir. Ankara'daki, ölü evi gibiydi. Seyirciler gözlerini perdeye dikmişler, orda, yırtık bulutlara doğru boru çalarak uçan uzun entarili meleğe, kimisi dalgın dalgın, kimisi somurtkan, kimisi şaşkın bakıyor. İstanbulluları Ankara yerlilerinden, mebusları memurlar-

dan ayırdetmek mümkün oluyor, ama hepsinde ortak bir şey var.

Erzurumlu şair fısıldadı :

— Korku. Ankara korkunun şehri.

İstanbul'dan biliyorum Otello Kâmil'i. Büyük Ermeni aktörü Papazyan'ın yetiştirmesi. Otello rolünü ustasından bile iyi oynadığı için ona "Otello Kâmil" deniyor.

Perde açıldı. Sahnede sırma cepkenli, şalvarlı ve fesi altınlı, esmer, ufak tefek bir kadın. Kayseri Ermenilerindenmiş. Erzurumlu şair söyledi ve anladım ki kadına tutkun.

Kadın, çok güzel ağzı, uçsuz bucaksız gözleri, rastıklı, kalın, çatık kaşlarıyla kıtırdamadan duruyor. Arka sıralardan tek tük alkışladılar. Dönüp baktım. Erzurumlu şair :

— İmalat-ı Harbiye işçileri, dedi.

Kadın, gülümser gibi yaptı alkışlardan yana, sonra yeryüzünün en içli sesiyle "Yeşil Kurbağalar öter göllerde"yi söylemeye başladı. Tüylerim diken diken oldu kederden. "Anasız, babasız gurbet illerde" (kalan Anadolu'yu), cepheye giden İstanbullu, İzmirli yedek subaylarıyla, köy odalarında ölen yaralı askerleriyle, kocalarını sırtlarında taşıyıp dereyi geçen kadınları ve Kastamonu kerhanelerindeki firengili kahpeleriyle, sümüklü, bitli, yalınayak, başıkabak çocuklarıyla ve Çamlıbelllerinde Köroğlu kaleleri ve karasabanı ve çatlak toprağıyla, bir kıyısından bir kıyısına, bir daha dolaşım. Dayanılır gibi değil acıya, Allah kahretsin!

Kadın iki türkü daha söyledi. Perde kapandı, açıldı. Aynı kadın, aynı ağız, aynı gözler, aynı rastıklı kaşlarla ve aynı kederle göbek atarak ve kınalı parmaklarında tahta kaşıkları şakırdatarak oynadı. Perde kapandı, açıldı. Şekspir başladı. Aynı kadın perdenin üstündeki meleğin uzun entarisıyla ve kara saçlarında yapma ak çiçeklerle Dezdemonna oldu. Otello rolünde Kâmil yine harikaydı. Artistlerin hepsi tuluat oynuyor. Bir Kâmil tam metni söyledi, bir de Yago.

Yago'yu oynayan Raşit'le oyundan sonra tanıştık. Makyajını silmişti. İnsanı şaşırtacak kadar çilli ve kırmızı saçlıydı. Ufacık, gençten bir adam. Yuvarlak, ela gözleri telaş içinde. Sesi yapış yapış tatlı. Sahnenin dışında da Yago'nun sesiyle konuşuyor. Robert Koleji bitirmiş İstanbul'da. Fransızcası da, İngilizcesi kadar kuvvetliymiş.

— Şekspir'i baştan aşağı ezberle bilirim, dedi. Sonelerini de.

Emekli bir elçinin oğluymuş.

— Şekspir'in tiyatrosu, dedi, bizimkinden büyüktü, ama bizimkine benzeyen bir yeri vardı. Kendimi burda, Ankara'da, Elizabet Devri'nin Londra'sında sanıyorum bu salaşın sahnesine çıkınca. Görüşelim, Ahmet bey, ben Taşhan'dayım. Siz benim farkımda değilsiniz, ama ben sizi çoktan gördüm. İstanbul'da da duymuştum adınızı.

Adımı İstanbul'da duymuş olmasına şaştım, sonra düşündüm, belki karikatüristliğimden.

— Biraz beklemek lütfunda bulunursanız, birlikte döneriz Taşhan'a, Ahmet Bey.

Erzurumlu şair :

— Biz bir yere daha uğrayacağız, dedi.

— Siz bilirsiniz...

Raşit bana döndü :

— Görüşelim, Ahmet Bey.

Yolda Erzurumlu şair :

— Bu herifle ahbaplık etmeye kalkışma, dedi. Neyin nesi, belli değil. Zaten Ankara'da iyice tanımadığın adamlarla görüşme.

Sokaklar zifiri karanlıktı. Devriyelere rastladık.

— Ankara Nuhun gemisi, dedi Erzurumlu şair, yıkılan Osmanlı İmparatorluğu'nun tufanında yüzen Nuhun gemisi. Sahil-i selamete ulaşacak elbette, içinde yan yana yaşayan güvercinleri, yılanları, aslanları, kaplanları, kurtları, kuzularıyla sahil-i selamete ulaşacak ve orada yılanlar güvercinleri yiyecek, kurtları kuzuları. Aslanlarla kaplanlar boğuşacak birbiriyle.

Kahveler çoktan kapanmıştı. Samanpazarı'na geldik.

— İngiliz casusu Mustafa Sagir'i burda astılar, dedi.

Taşhan'ın kapısında ayrılırken tekrarladı :

— Raşit'le ahbaplık etme. Ne olur ne olmaz, anladın mı?

— Anladım.

Mustafa Kemal Paşa şehrin dışında oturuyor. Laz muhafızlarıyla çevrili.

Garp Cephesi hem gayetle yakın, hem gayetle uzak. Bu yılın 23 Martında başlayıp 31'inde sona eren İkinci İnönü Savaşı sırasında top seslerinin Ankara'dan işitildiğini söylediler. Doğru mu, yalan mı, bilmiyorum, ama Yunan orduları Ankara üstüne

yürümeye başlayınca, devlet daireleri ve zenginler, trenle, yaylılarla, kağnılarla Ankara'yı bırakıp içperlere göç etmişler. Yunan orduları "Meydan-ı harbi silahlarımıza terkedip" çekildikten sonra da, gidenlerin kimisi dönmüş, kimisi ulaşmış Sivas'a.

Anadolu'nun en bereketli toprakları, en hünerli şehirleri düşman elinde, on beş il ve ilçe, dokuz büyük şehir, yedi göl ve on bir ırmak, üç deniz ve altı demiryolu ve milyonlarca insan, bizim insanımız, düşman elinde.

Teyzeoğlumu gördüm :

— Cepheye gideceğim, dedim.

— Olmaz, dedi.

Dayattım.

— Konuşurum, dedi.

Üç gün sonra buluştuğumuzda bana büyük bir müjde verir gibi :

— Konuştum, dedi, (kiminle konuştuğunu söylemedi, ama çok büyük, belki de en yüksekte oturan birileriyle konuştuğunu belli etti) senin cepheye gitmene izin yok. Matbuat Müdürlüğü'nde bir iş bulacaklar sana.

Cepheye gitmeme niçin izin verilmediğini anlamaya çalışmadım. İlle gideceğim diye dayatabilirdim belki, izin de çıkabilirdi belki, ama dayatmadım.

— Matbuat Müdürlüğü'nde çalışmak istemiyorum. Bana kasabanın birinde hocalık bul, dedim.

Yüzüme, enayilerin yüzüne akıllıların baktığı gibi baktı ve bir hafta sonra Bolu'ya doğru yine yayan, yine bavulum bir eşeğin sırtında yola çıktım. Sürücüm topaldı.

On beşinci çizgi

Ziya'dan kalma şiir kitabını yine baştan aşağı okudu Ahmet. Kim bilir kaçınıcı okuyuşu bu. Yere su döktü. Çamurla heykel yapmaya çalıştı. İlkönce Anuşka'nın başını, olmadı. Bir kedi. Olmadı. Sonra şiir yazmaya kalkıştı. Ne yazacağını bilmiyordu, nasıl yazıldığını da. Aruz veznine oldum olası akıl erdiremedi. Hem aruzla yazılır mı artık? Heceyle yazmaya uğraştı, yedi yediyle. "Hangi limana gider bu yüz direkli gemi"nin vezniyle. "Ayrılık bir dal, gülüm, sen en acı yemişi". Yemişe bir yığın kafiye

var. Ama hiçbiri, ikinci satırın ortaya çıkmasına yardım etmedi. “Ben şair olsam sevda şiirleri yazmam,” dedimdi Anuşka’ya. Şiir yazmak da nerden aklıma geldi? “Şu kahpe dünyanın işi...” Dünya niye kahpe olsun? Dünya güzel. Dünya güzel ne demek? Dünyanın nesi güzel? İnsanların yüzde kaçı için dünya güzel? İnsanların kocaman çoğunluğu. “Dünya güzel mi, değil mi?” diye düşünmüyor bile, bu dünyada haksızlık yokmuş, açlık yokmuş, zulüm yokmuş, ölüm yokmuş gibi, haksızlığın, açlığın, zulmün ölümün içinde yaşıyor. Haksızlığa, zulme, ölüme karşı yüzde kaçı savaşıyor insanların? Biz savaşıyoruz işte. İhtilaller yapan, barikatlar kuran yığınlar savaşıyor. Ben savaşıyor muyum? Kudurup İsmail’in kurşunuyla gebermeyi bekleyerek mi? Hay Allah kahretsin!

On altıncı çizgi

Bolu Mutasarrıfı değişti. Aylardır maaş alamayan Bolu Sultanisi öğretmenleri, Ahmet’in kışkırtmasıyla, yeni mutasarrıfa gidip dert yanmayı, gerekirse kafa tutmayı kararlaştırdılar. Seçilen temsilciler, bir perşembe günü, öğleden sonra, Aynalı Kahve’de toplanarak hükümet konağına doğru öfkeyle yola çıktı. Ahmet’le Ulum-u Diniye hocası Rumelili Şaban Efendi önde ve matematik, tarih, edebiyat öğretmenleri arkada, çarşıdan geçtiler. Yağmur yağıyordu. Önde bir, arkada üç şemsiye gidiyordu. Ahmet şemsiyesizdi. Çarşı esnafı, bu şemsiyeli, öfkeli kafileyi saygı ve umutla selametledi. Öğretmenlerin hepsi, Ahmet de içlerinde, çarşıya borçluydular. Ve çarşı, onların mutasarrıfa niçin gittiğini biliyordu.

Köşeyi saptılar. Yağmur azıttı. Ahmet dönüp baktı. Arkadaki üç şemsiye ikiye inmişti.

— Edebiyatçı nerde yahu?

Tarihçi karşılık verdi :

— Cıgara almaya kaldı çarşıda. Yetişir ardımızdan. Ulum-u Diniye hocası Şaban Efendi homurdandı :

— Lâ havle velâ, cıgara almanın zamanı mı?

Bir şemsiye önde, iki şemsiye arkada, Bahçelikler’e girdiler. Kara çarşafı, peçesiz, sırsıklam bir kadın, gelenleri gördü, erkekleri. Yüzünü bir bahçe duvarına çevirip çömeldi onlar geçene

kadar. Bahçeler bitti, çamurlu bir arsaya girdiler. Ahmet yine dönüp baktı. Arkadaki iki şemsiye bire inmişti.

— Tarihçi nerde yahu?

Matematikçi karşılık verdi :

— Su dökeceği gelmiş de...

Ulum-u Diniye hocası Şaban Efendi homurdandı :

— Bu İtilafçılar böyledir. Olmadık zamanda çişleri gelir.

Matematikçi, eski İtilafçılardandı.

Yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı. Ahmet, Ulum-u diniye hocası Şaban Efendinin şemsiyesine sığındı. Hükümet konağının kapısından girerlerken Ahmet dönüp baktı. Arkada şemsiye kalmamıştı. Şaban Efendi de kendisininkini merdivenlerde kapatıp homurdandı :

— Kabahat sende, Ahmet Efendi. Böyle mühim bir işe böyle adamlarla tevessül edilir mi?

Mutasarrıfın, camilerdeki gibi kalın perdeli kapısı önünde oturan odacıya Ahmet :

— Mutasarrıf Beye, dedi. Sultani Mektebi öğretmenlerinin geldiğini söyle.

Odacı girip çıktı :

— Buyrun.

Ahmet ağır perdeyi kaldırıp daldı odaya. Mutasarrıf masasının başındaydı. Kara kalpaklı, kara gözlü, iri yarı.

Ahmet :

— Biz, diye söze başladı. Ulum-u Diniye hocası Şaban Efendiyle ben, size...

Mutasarrıf elini kaldırıp Ahmet'in sözünü kesti :

— Sizi görüyorum, ama Ulum-u Diniye hocası nerde?

Ahmet arkasına baktı. Şaban Efendi yok. Tepesi attı :

— Şaban Efendi kapınızın önünde kaldı. Emredin de gelsin.

— İstemez.

— Beş kişi çıktık yola, bir ben...

— Bana da lazım olan sizsiniz, oturun.

— Bizim maaşlar...

— Emir verdim... Birer aylık alacaksınız...

— Peki, ama biz...

Mutasarrıf yine elini kaldırıp Ahmet'in sözünü kesti. Zile bastı. Giren odacıya çay ısmarladı ve :

— Kapıdaki hocaefendiye söyle, dedi, beklemesin.

Odacı çıktı... Mutasarrıf ayağa kalktı. Ahmet'in önünde dikildi.

— Ahmet Bey, dedi, kim olduğunuzu, akidenizi, kasabada, köylerde ne gibi faaliyet gösterdiğinizi biliyorum. Arkadaşlarınızı da hakeza. Ağırceza yargıcı Yusuf Beyle, muhasebeci Osman Beyi... ve taraftarlarınızı hakeza.

Sustu, sonra kocaman elini Ahmet'in dizine koyarak, ağır ağır devam etti:

— Yunan orduları yürüyor Ankara üstüne...

— Ne diyorsunuz? Yine mi?

— Ankara düşebilir...

— Ankara düşebilir mi? Ankara düşerse?

— Biz burda Bolşevikliği ilan ederiz.

— Bolşevikliği mi?

— Beni reisicumhur yaparsınız. Ruslar da yardım eder, daha candan yürekten. Bir ordu teşkil ederiz, gider Ankara'yı da kurtarırız. Taraftarlarımızı hazırlayın. Lakin benden bahsetmeyin onlara şimdilik.

Ahmet başına sopayla vurulmuş gibi bakıyordu Mutasarrıfın yüzüne. Bir şeyleri anlıyor, bir şeyleri anlamıyordu. Mutasarrıf, eli hep öyle Ahmet'in dizinde :

— Yusuf Beyle Osman Beye bahsedin teklifimden, dedi. Siz, İçişleri Bakanlığını alırsınız üstünüze, Osman Bey Maliyeyi, Yusuf Bey Başbakanlığı...

Ahmet'in sersemliği ansızın geçti. Mutasarrıfı rahat rahat dinliyor, her şeyi anlıyordu. Odacı çayları getirdi, çıktı. Mutasarrıf şekeri ağır ağır karıştırarak, Jandarma Komutanı ile Polis Müdü-ründen söz açtı. Birincisini kazanabileceğini, ama ikincisine katiyen güvenilemeyeceğini söyledi.

Ahmet, Mutasarrıfın yanından çıktığı zaman kafasının içi gayetle berraktı. Merdivenleri inerken, öğretmenler arasında, gençlik mahfilinde kimlere güvenilebileceğini gözden geçirdi. İptidai Kısmı Türkçe öğretmeni, terbiye-i bedeniye öğretmeni, fizik ve kimya öğretmeni... Gençlik Mahfilinde : Belediye mühendisleriyle arkadaşları. Köylerde? Gülümsedi. Köylerde fakir fukaranın hepsi. Çarşıda Kazancı Ferhat'la arkadaşları.

Yağmur dinmişti. Osman'la Yusuf'u aradım, bulamadım

yerlerinde. Nerdeler, Allah kahretsin? Kuyulu Kahve'ye gittim, temsilciler utangaç ve telaşlı karşıladı beni.

— Maaşları alacağız, dedim, ama şimdilik birisini, ve “Niye beni yarı yolda bıraktınız be adamlar?” diye sormadan fırladım sokağa. Osman'la Yusuf yine yerlerinde değiller. Nerdeler, Allah kahretsin?

* * *

Yusuf, Bolu Ağır Ceza Mahkemesi üyesi. Öteki üyelerle savcı hem çok tembel, hem çok yaşlı. Ağır ceza Yusuf'un elinde. Ben, Bolu Sultanisi İptidai Kısmı'nda resim hocasıyım. Osman, Alyanak Osman Bey, Ziraat Bankası muhasebecisi. 915'ten 19'a Almanya'daymış. Marks'ın adını, ama yalnız adını, bir de “Bütün dünya işçileri birleşiniz!” dediğini ondan duydum. Bir de “Tarih sınıfların savaşıdır,” dediğini. Ama tarihi bize padişahların, kralların hikâyesi diye okuttuklarından Marks'ın bu sözünü “Tarih padişahların, kralların arasında yapılan savaşlardır” diye anladım, çok da doğru buldum. Bilmem hangi padişah bilmem hangi kralla kavga eder, millet ezilir ortada. Ama artık tarih böyle olmayacak, yok edeceğiz padişahlarla krallarla beraber savaşları da...

Bolu Ağır Ceza Mahkemesi üyeleri gerçekte iki kişi : Yusuf'la Osman. Gerçek savcı da ben. Davalara mahkeme salonunda laf olsun diye bakılır. Kararlar, Asıl Katırcı Hanı'nda, ahırın üstündeki odamda, geceleri veriliyor. Suçlunun fakir mi, zengin mi olduğunu araştırıyoruz sadece. Bir de suçu kime karşı işlediğini. Fakirse ve suçu zengine karşı işlemişse, beraat. Zenginse, suçu olmasa da ceza. Kanun kitabını, sorgu zabıtlarını filan, ancak bir fakir başka bir fakire, bir zengin başka bir zengine karşı suç işlemişse açıyoruz. Köylerde, kasabada, fakir fukara arasında, Ağır Ceza Mahkemesi'nin, daha doğrusu Yusuf'un namı aldı yürüdü. Alyanak Osman Bey de fakir köylülerin bankaya borçlarını allem edip kallem edip, ya siliyor defterden, ya azaltıyor. Ben de sınıfta fukara çocuklarını oturttum ön sıralara, hepsine de, resim yapmasını becersinler, becermesinler basıyorum tam numarayı. Bir de Gençlik Mahfili var, onu da ele geçirdik.

Katırcı Hanın ahır üstündeki odamda, aşağıdan gelen kişneler, zincir gürültüleri ve gübre kokuları arasında ve gaz lambası

ışığında Osman'la Yusuf'a, Mutasarrıfın dediklerini anlattım. Ankara düşer düşmez Bolu'da Bolşevikliğin ilanına oybirliğiyle karar verdik. Mutasarrıfla iki kere konuştuk. Planlar hazırladık. Ama Ankara düşmedi. Mutasarrıf yine çağırttı bizi : "Burda yapacak işiniz kalmadı artık, benim de başımı belaya sokmayın, gidin," dedi. O sırada Yusuf bir telgraf aldı. Kimden bilmiyorum. Ama bize : "Beni bir iş için Trabzon'a çağırıyorlar," dedi. "Fırsattır, siz de gelin. Ordan hep beraber Rusya'ya geçip Bolşevikliği yerinde, iyice öğreniriz."

Yusuf'un teklifini kabul ettik. O gitti, ama Osman İstanbul'a döndü. Ben Trabzon yolunu tuttum.

Yusuf'u, Trabzon'da, verdiği adreste bulamadım. Ev sahipleri bir kahve salık verdiler : "Arada bir oraya tavla oynamaya giderdi. Çok usta bir Tavlacı Hafız vardır, o da çıkar o kahveye," dediler. Kahveye gittim. "Yusuf Efendinin kaçtı geldiği yok," dedi kahveci. Otele döndüm. Uyuyamadım. Sokağa çıkmak için aşağı indim. Otelciye rastladım.

— Nereye, beyim, dedi.

— Uyku tutmadı da.

— Vakit geç, kahveler kapanmıştır.

— Kahveye gidecek değilim. Dolaşacağım, hava alacağım biraz.

— Yine sen bilirsin. lakin vakit çok geç de...

Şaştım.

— Yol mu kesiyorlar?

— Yok... Lakin...

— Lakini ne?

— Daha bugün geldin Trabzon'a, buranın yabancısısın...

— Ne olacak?

— Hiç, lakin şu meseleden sonra, yabancıları kolluyorlar da.

— Hangi meşele?

Otelci karşılık vermedi. Söylediklerine pişman olduğu belli.

— Ne meselesi?

— Canın ille de dolaşmak istiyorsa var dolaş, beyim. Hani kanım kaynadı da sana ondan. Sen bilirsin...

Odama döndüm. Pencerenin patiska perdesini kaldırıp dışarı baktım. Anadolu şehirlerinin yatsıdan sonraki karanlığı.

Ertesi sabah erkenden fırladım otelden, dünkü kahveye gittim. Çıracak kahvenin önünü suluyordu. İçerde bir iki müşteri. Kahveci tanıdı beni :

— Dün sen gittikten sonra Yusuf Efendi geldi, dedi. Söyledim. “Bir delikanlı,” dedim, “şöyle sivri kalpaklı bir delikanlı seni sordu,” dedim. Sen adını söylemedin bana. “İstanbuluya benzer. Sakal başları uzun şöyle,” dedim.

— Ne dedi Yusuf?

— Önce tanımadı. Sonra, “Ha, bildim,” dedi.

— Eee?

— Başkaca bir şey demedi.

— Nasıl başka bir şey demedi? Yarın gelirse beni beklesin, filan demedi mi?

— Demedi. Ama istersen bekle. Bugün tavlacılar şahı Hafız gelecek, Yusuf Efendi de gelir herhal.

Hiçbir şey anlamıyorum. Fakat beklemekten başka da yapacak iş yok.

— Buradan Batum’a sık sık vapur var mı?

Kahveci yüzüme bir tuhaf baktı.

— Olur ara sıra.

— Motor filan da vardır, takalar filan.

— Olmaz olur mu?

Kahveci gitti, çayı, simidi, peyniri getirdi.

— Batum’a mı yolculuk?

— Kars’a, Batum-Tiflis üstünden.

Planımız şöyleydi : Kars’a o zaman iki yolla gidiliyor Trabzon’dan. Biri, kara yolu. Öbürü, denizden Batum’a, ordan Tiflis’e, ordan Kars’a. Biz Batum’da kalacağız daha ileri gitmeden.

— Yol tezkeren var mı Batum üstünden gitmeye?

— Var.

Kâatları Bolu’da yaptırmıştım Mutasarrıfa : “Berayı maslahat Kars’a. Batum-Tiflis yoluyla.”

— İyi öyleyse, kara yolu hem uzun, hem zahmetlidir. Tezkereyi burda mı verdiler?

— Hayır.

— Ankara’dan mı?

— Bolu’dan.

— Bolu’nun tezkeresi burda geçmez. Burdan da izin alman

lazım gelecek.

— Vermezler mi?

— Orasını Allah bilir.

Kahveci gitti. Müşterilerin konuşmamıza kulak kabarttığını, sonra kendi aralarında fısıldaştıklarını farkettilim.

Bir çay daha ısmarladım. Çırak değil, yine kahveci getirdi çayı.

— Yahu, burada bir mesele olmuş, dedim.

— Ne meselesi?

— Bilmem... Otelci söyledi.

— Hangi otelde kalıyorsun?

Her nedense, kaldığım oteli, tuhaf bir savunma içgüdüleriyle, söylemedim. Kahveye gelirken önünden geçtiğim başka bir otelin adını verdim.

— Demek burada bir mesele olduğunu bilmiyorsun?

— Haberim yok.

Haberi olduğu belli.

O gün yatsıya kadar bekledim Yusuf'u. Gelmedi.

Ertesi sabah yine damladım kahveye :

— Geldi mi?

— Kepenkleri indirirken geldi.

— Eee?

— Sabah beni beklesin, dedi.

Yusuf az sonra girdi kahveye. Kucaklaştık, daha doğrusu ben onu kucakladım.

— Çıkalım, dedi.

Çıktık.

— Yahu, Yusuf, bu senin yaptığın...

— Sus... Anlatırım her şeyi...

— Ne oluyor?

— Sus, dedim ya...

Hızlı hızlı yürüyoruz. Yusuf, çaktırmamaya çalışarak arada bir arkasına bakıyor. Hızlı, ama çok hızlı yürüyoruz. Adının Tekke Mahallesi olduğunu sonradan öğrendiğim, inişli yokuşlu, daracak sokaklara girdik. Yürümesini yavaşlattı.

— Anlat bakalım, Yusuf Efendi.

— O evden çıkınam icap etti.

— Peki, seni nerde bulacağımı niye söylemedin ev sahiplerine?

- Öyle icap etti.
- Öyle icap etti ne demek? Koskoca Trabzon'da seni nasıl bulacaktım?
- Buldun ya işte... Kahveciye bir şey söyledin mi?
- Ne gibi?
- Ne bileyim, münasebetsiz bir şey. Sen patavatsızsın birisin.
- Batum'a sık sık vapur var mı diye sordum.
- İyi halt etmişsin.
- Ne olacak?
- Bolu'dan aldığın kâğıtla buradan Batum'a geçemezsin.
- Kahveciye daha neler söyledin?
- Başka bir şey söylemedim.
- Ayın-Pe'den çağırdılar mı seni?
- Yooo... İyi ama, Batum'a nasıl gideceğiz? (Ansızın aklıma geldi.) Yahu, buranın valisi, büyük babamın yetiştirmelerinden. Ona giderim, ondan alırım izinlerimizi.
- Yusuf düşündü :
- Fena fikir değil.
- Yusuf'a Trabzon'da ne iş yaptığını sormak aklıma gelmiyor.
- Sen kâğıtları kendin için yaptırt, Ahmet. İkimize izin çıkartmak şüpheyi çeker. Ben, üç dört ay sonra bir yolunu bulup gelirim. Hem burada da görüşmeyelim bir daha.
- Ne oluyoruz?
- Sen, Bolu'daki mahkeme işlerinden, Mutasarrıftan bahsettin mi burda kimseye?
- Kimi gördüm ki...
- Belli olmaz, senin gibi patavatsızlardan...
- Patavatsızlığımı da nerden çıkarıyorsun? Sen bir şeylerden korkuyorsun, Yusuf. Burda bir işler mi karıştırıyorsun? Hem, bana baksana, bir mesele olmuş burda.
- Kim söyledi?
- Otelci... Kahveciye de sordum.
- İyi halt etmişsin.
- Arkasına baktı.
- Ne bakıyorsun ikide bir?
- Peşimizde adam var mı diye.
- Peşimizde niye adam olacak?
- Bolu'da yediğimiz haltlardan, Ayın-Pe'nin haberi olmadı

mı sanıyorsun? Beni iyi dinle, Ahmet, (sesini kısıtı) Mustafa Suphi'leri öldürdüler.

— Kim bu Mustafa Suphi'ler?

— Türk Bolşevikleri.

— Nerde, nasıl öldürdüler? Niçin öldürdüler?

— Bolşevik oldukları için.

Çamlık bir tepeye gelmişiz. Yusuf :

— Rusya'dan çağırılmış adamları Mustafa Kemal, dedi. Suphi esir kalmış Rusya'da, sonra Bolşeviklere katılmış. Aralarında İstanbul'dan gelenler de varmış. Bakü'de bir kongre mi ne yapılmış da, onun için gitmişler oraya.

— Sonra?

— Davetiyeyi alınca Mustafa Kemal'den, gelmişler sınıra. Kâzım Karabekir Paşa karşılamış.

Çamların altına oturduk. Hava da bir güzel. Karadeniz'den bir de yel esiyor püfür püfür.

— Erzurum'da hacılara, hocalara, ite, köpeğe, “Muhafaza-yı Mukaddesat Cemiyeti” diye galiba bir cemiyet kurdurmuşlar. Daha şehrin kapısında [...] yuhalamış, taşa tutmuşlar Suphi'lerin yaylılarını. “Camilerimize eşek bağlayacaklar!” “Karılarımızın başını açacaklar!” “Bize şapka giydirecekler!” diye bağırırlarmış. Karabekir de, silahlarını alıp Trabzon'a sevketmiş Suphi'leri.

Karadeniz sağa, sola, ileriye bomboş uzanıp gidiyor alabildiğine. Ne bir vapur dumanı, ne bir yelken.

— Burada hepsini. Değirmendere'de, geceleyin, bir motora bindirmişler. Ocak ayınının 28'inde oluyor bu iş. Burada bir Yahya Kâhya var, kayıkçılar kâhyası, it mi it. Topal Osman'ın adamı. [...] Suphi'lerin motoru az açıldıktan sonra, Yahya Kâhya adamlarını başka bir motora yüklüyor. Bunlar Sürmene açıklarında rampa ediyor öteki motora. Suphi'ler 15 kişiydi diyorlar. Suphi karısını da getirmiş. Karı Rus. Boğuşma iki saat kadar sürmüş, diyorlar. Bir aralık Suphi bir tüfek geçiriyor eline. Tam ateş edecek, Trabzon'un itlerinden Faik adında bir hergele, arkadan, ensesinden, tabancayla vuruyor Suphi'yi. Ötekileri de bıçaklayıp, boğup, ayaklarına taş, demir bağlayıp denize atıyorlar. Rus kadını Trabzon'a getirmişler. Güzel kadınmış. Yahya'nın evinde hapis. Burada, bu iş üstüne, bir şeyler olacak diye korkuyor hâlâ Ankara.

— Trabzon'da bizden kimse var mı?

— Bilmem. Ayın-Pe tetikte.

Karadeniz hep öyle bomboş, apaydınlık yayılıp gidiyor.

***

Ahmet üç değil, altı ay bekledi Yusuf'u Batum'da. Yusuf gelmedi. 924'te İstanbul'a dönüp ticaret yaptı. Zengin oldu. İflas etti. Kaçakçılığa başladı. 934'te İstanbul'da, Yüksek Kaldırım'da, güpegündüz, polis kurşunuyla öldü.

***

Mustafa Suphi'nin resmini ilkönce Batum'da gördüm. Moskova'da iki üç kere, karakalem büyüttüm. Gözlüklü, pense gözlük, posbıyıklı. Yeryüzünde en çok saydığım, daha önemlisi, sevdiğim adamlardan biri.

Batum'da, parkta dolaşıyorum. Karnım aç. Bir iki milyon rublem var. Bavulu da sattım geçen hafta. Deri sanıyordum, muşambaymış. Sinemanın yanındaki çaycıda, sakarinle değil, kıtlama şekerli bir çay içsem. Denizin şamatasını duyuyorum. Çırılçıplak yatan kadınlara gidip bakmaya üşeniyorum.

Dün gece plajdaydım. Gökyüzü de kapalı. Ilık karanlıkta deniz yakamozlu, durgun. Aklımda fikrimde Suphi'lerin öldürülmesi. Beni Batum'a getiren vapur, Sürmene açıklarından geçerken karşı kıyılara baktım. Yeşil tepeler, kumsal, ağaran evcikler. Bizim Karadeniz kıyılarından bir kıyı. Suphi'lerin motoru geceleyin geldi bu kıyıların önüne ve pır pır eden ışık parçacıklarını gördüler yalnız. Belki de görmediler. Belki de buram buram kar yağıyordu. Deniz durgun muydu, dalgalı mı? Motorun tayfası, teknelerindeki yolcuların öldürüleceklerini biliyordu. Bunu bile bile, sanki hiçbir şey olmayacakmış gibi konuştular mı onlarla? Belki onlara tütün ikram ettiler, belki cıgaralarından yaktılar cıgaralarını. Suphi'ler neler konuştu kendi aralarında? Öldürüleceklerini getirmediler mi akıllarına? Yoksa sezdiler mi? Ne zaman? Erzurum'da, Hükümet Konağı'nda tabancaları alınca mı? Belki de Erzurum kapılarında yaylıları taşa tutulunca kuşkulandılar? Kâzım Karabekir Paşa, ölümlerini bir savaş planı gibi hazırladığı insanlarla konuşurken,

kıs kıs gülüyor muydu içinden? Artık biliyorum : Paşa, Ermeni taşnaklarını, Suphi'nin Rusya'daki Türk esirlerinden kurduğu Alayın yardımıyla yendi. Ömrünün sonuna kadar övüneceği bu zaferi Suphi'yle arkadaşlarına borçluydu, öldürülsünler diye Trabzon'a yolladığı adamlara. Suphi'ler Trabzon'a gelince hapis mi edildiler? Bilmiyorum. Hapis edildilerse sezmişlerdir. Ama, edilmedilerse? Sürmene açıklarında arkalarından hızla yaklaşan motoru görünce ne düşündüler? Cephane almak için Batum'a gittiğini mi? Yoksa arkadaki motor, kar karanlığından fırlayıp ansızın mı belirdi bordalarında? Ama gürültüsünü işitmişlerdir. Belki de işitmediler, dalgaların ve kendi motorlarının şamatasından. Ama işittilerse, "Ankara'dan emir geldi, özür dileyip bizi çağırıyorlar," diye geçti mi akıllarından? Yoksa gelenin ölüm olduğunu anladılar mı? Halkımın yetiştirdiği en akıllı adamlardan dandılar. Yalnız en akıllı değil, en yiğit, en Türk. Topraklarımızı, bu topraklarda yaşayan yarı aç, yarı tok ve sıtmadan kırılan ve trahomdan kör olan ve çaputlar içinde dolaşan ve ufacık öküzleriyle taşlı tarlaları süren ve dört yıl, dört cephede, bit içinde kanını döktükten sonra yeni yeni cephelerde dövüşen halkımı kim sevdi onlar kadar? İnsandaki güzele, iyiye, umuda kim inandı bizde onlar kadar? Suphi'nin yüzünü görebiliyorum, bir onun yüzünü, ötekilerinki dumandan. Öldürülecek olanların göğüslerini, boyunlarını, sırtlarını görüyorum, ama yüzleri dumandan. Öldürecek olanların ellerini, tüfeklerini, tabancalarını, bıçaklarını, organlarını görüyorum, hatta bıyıklarının altında çarpılan ağızlarını. Gözümün önüne Trabzon itlerinden Faik'in tabancası geliyor. Faik'in yüzünü de görüyorum. Gaga burunlu, esmer ve elini görüyorum. Suphi'nin ensesine sıkıyor tabancayı. Suphi'nin elinden düşen tüfeği gördüm. Suphi bordadan denize devrildi. Ama belki denize devrilmedi de güverteye düştü ve ayağına demir bağlıyorlar işte. İşte denize atıyorlar. Ötekilerden önce. Ötekiler. Birinin adını biliyorum : Nejat. İstanbullu. Öğretmen. Motor teknesinde makine durdu mu, durmadı mı? Bir motor teknesinde, yalın ellerle, öldürmeyi bilmeyen ellerle, bıçaklı, tüfekli, tabanca, organlı ve öldürmeyi bilen ellerin iki saat boğuşmasını, bütünüyle gözünün önüne getiremiyor insan. İstanbullu Nejat'ın yüzünü değil, boynunu görüyorum. Boynuna halatla bağlanmış taşı. Denize attılar Nejat'ı. Belki sağdı daha, ağır yaralıydı. Karşı kıyıda pır pır eden ışıkları

görüyorum. Açılıp kapanan karanlık suların şıkırtısını işittim, işitiyorum. On beş kere açılıp kapandılar.

***

Batum'da parktayım. Parkın gölü ağaçların arasında, güneşte pırıldıyor. Bir el dokundu omzuma. Dönüp baktım : Raşit. Şaşıtm. Boynuma sarıldı. Ankara'da, Otello Kâmil'in tiyatrosunda Yago rolünü oynayan Raşit.

— Batum'da işin ne? dedim.

— Bolşeviklere geldim, dedi. Dünya Bolşevik olacak.

Benim buralarda ne yaptığımı sormadı ve beni gördüğüne şaşmadı. Otelinin adresini verdi. Ben Fransa Oteli'nde kaldığımı söylemedim, ama bir hafta sonra geldi odamıza. Gazetede çalışıyorum, dedi. Türkiye Komünist Partisi Dış Bürosu üyeleriyle tanıştırdım. Gitti. Bir ay sonra geldi. Gazeteye başyazar oldum, dedi. Batum şehri, Acara Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti. Acaralıların çoğu Müslüman. Türkçe konuşuyorlar. Türkçe gazete çıkıyor. Raşit, işte ona başyazar olmuş. Biz de "Sendika" diye bir dergi çıkarıp Anadolu'ya, İstanbul'a yolluyoruz Laz takalarıyla.

Raşit'in son gelişinin akşamı Dış Büro'nun mührü kayboldu. Mühür masanın çekmecesindeydi. Çekmece kilitli. Kilit kırılmış. Ben Raşit'le çıkıp, üç dört saat sonra döndümdü. Balkona bakan pencere de dışardan kurcalanıp açılmış. Çeka'ya haber verdik işi ve ertesi sabah çağırdılar Çeka'ya beni. Tahta bir masanın başında, kara bıyıklı, gözlüklü — gözlük pense — biri oturuyor. Türkçe konuşuyor Azeri şivesiyle.

— Mührü siz çalmadınız, dedi. Çalmaya ne hacet? Elinizin altında. Şüpheniz kimden?

— Kimseden şüphem yok.

— Dedeniz paşa, babanız büyük memur. Engels fabrikacıydı. Mustafa Suphi'nin babası da paşa.

— Siz Mustafa Suphi Yoldaşa benziyorsunuz.

— İyi adama benzermişim, dedi gülümsedi.

"Büyük devrimciye, kahramanca şehit düşen yoldaşa [...] benzermişim," deseydi anlardım, ama, "İyi adama benzermişim," (Yahşi kişiye) demesine şaşıtm.

Moskova'ya bahar yağmurları yağıyor. Ya on, ya on yedinci kedi resmini yapıyorum. Sİ-YA-U, "Bu akşam Anuşka gelecek, çay içmeye," dedi. "Para var mı? Öteberi almaya?" dedim. Onda az bir şey varmış, ama iki pasta almaya bile yetmez. Bende metelik yok. Kapıcı kadından borç istedim. Sİ-YA-U öteberi almaya gitti.

Anuşka'yla sevişmemiz Sİ-YA-U'yla aralarındaki bağı, tuhaf bir bağ, zerrece zedeledi. Ben Sİ-YA-U'nun yerinde olsam kızı bir daha görmemeye çalışırdım.

Raşit girdi odaya. Koltuğunda gayetle büyük, tıklım tıklım bir evrak çantası. Başında, Rus işçilerinin giydiği kasket. Ceketinin altında, gümüş sarkmalı, ince Kafkas kemeri. "Kongreye geldim," dedi. "Maarif İşçileri Kongresi'ne." Acara Maarif Komiseri olmuş.

Anuşka geldi. Raşit'le tanıştırdım. Kedi resmini beğendi.

— Ama yeter artık, odamda kedilerden dönecek yer kalmadı, biliyorsun.

Çay yaptık. Raşit'in gitmesinden az sonra Anuşka'yla çıktık. Yağmur dinmiş. Anuşka koluma girdi. "Bu gece sende kalayım," diye yalvardım. Rızı olmadı.

— Neden? Dün gece rızı oldun da bu gece neden?

— Bilmem, öyle işte...

Avlu kapılarının kemeri altında öpüştük, ayrılırken :

— Acara Maarif Komiseri'ni sevmedim, dedi.

— Neden?

— Bilmem, öyle işte. Kediler kimi insanı görür görmez sever, kimisini...

— Sen kedi değilsin. İnsanda akıl var, şuur var, hele komünistte... Ben şair olsaydım, yürek sözünü kullanmazdım.

— Sen beni aklınla mı seviyorsun?

— Şair olsaydım, sevda şiiri yazmazdım.

Ahmet eve dönerken :

"Dinle neyden ki hikâyet kılmada, ayrılıklardan şikâyet kılmada" beytini tekrarlarlarken yakaladı kendini.

Raşit'i, İngiliz casusu diye iki ay sonra yakaladılar. Türk elçiliğine sığınmak isterken kapının önünde tuttular. Ahmet'in

aklına Baturm'daki mühür işi geldi. Raşit'in yakalandığını söylemedi Anuşka'ya. Raşit'i Sibirya'ya sürdüler. Kaçtı, İstanbul'a döndü 929'da, ve "Nasıl Bolşevik Maarif Komiseri oldum?" diye yazılar yazdı bir gazetede. Milli Emniyet'te çalıştı.

Yirminci çizgi

Ahmet başağrısıyla uyandı. İsmail giderken kapıyı yine aralık bırakmış. Ahmet her keresinde hemen yataktan fırlayıp kapıyı kapatır, lambayı yakar, bu sabah yerinden kıımıdamadı. Kapı aralığından aydınlık görülüyor. Motor sesi güm güm de, güm güm, beyninin içinde. Başladı mı? Bu başağrısı, o başağrısı mı? Yirminci gün. Elini uzatıp iskemleden kitabı aldı. Başağrılarının kaçınıcı günde başladığı yazılı değil. Bir kibrit çaktı, gözlerine yaklaştırdı, nerdeyse kirpiklerini yakacak. Aleve bakabiliyor. Ama daha erken, yirminci gün başlamaz ya ateşten korku. Kitaba baktı. Kaçınıcı günü başladığını yazmıyor. Kalktı, bir aspirin yuttu. Canı yemek istemiyor. İştahsızlık. Çay yaptı. Çayı iştahla içti. Sevindi, ama başı çatlayacakmış gibi ağrıyor. Bir aspirin daha. Kapıyı kapadı. Lambayı yaktı ve burnunun ucuna yaklaştırdı. Normal. Yatağını topladı. Kapıdaki çizgilere baktı. Hepsi aynı uzunlukta, aynı kalınlıkta aşağı yukarı. Yirminci çizgiyi çekmek istedi, vazgeçti. Akşam olsun da... Acelem ne? Bir gazete kâğıdına kedi resmi yapıyor. Yırtıp attı. "Hangi limana gider bu yüz direkli gemi?" diye boyuna tekrarlardı.

Oyunumuza başlayalım, bir daha oynamayacaktık hani? Bugün son. İskemleye oturdu, Roden'in Düşünen Adam'ı gibi, ama çıplak değilim. Aklından geçenleri yakalamaya çalışıyor. İnsanın aklından geçenler üst üste, iç içe, yan yana, inceli kalınlı, uzunlu kısalı, kimi kere birbirini doğuruyor, kimi kere de içerdeki kalabalıkla uzaktan yakından ilgisi olmayan bir şey damlayıveriyor, giriveriyor araya, sonra da dallanıp budaklanıyor. İnsan, kendini bu oyuna bir kaptırdı mı, deliliğe kadar yolu var. Oyunun bir kuralı da, aklından geçenlerden yetişebildiklerini, ele geçirebildiklerini yüksek sesle söylemek. Yüzde birini yakalayıp söyleyebiliyorsun ancak. Saatlerce gördük gibi gelen düşlerimiz, gerçekte, bir an sürer. Bunu bir yerde mi okudum, kendini mi uyduruyo-

rum? Başağrım azalıyor. Köpek gibi ulumak. Şuurunu yitiriyordur insan. Bir bok olacağı yok. Başka şey düşünmeli. Sırayla düşünüyorum. Ne düşünüyorum? Sırayla düşündüğümü. Ne düşündüğümü düşünüyorum. Aklımdan nelerin geçtiğini düşünüyorum. Aklımdan ne geçiyordan başka bir şey geçmiyor aklımdan. Kapının aralıklarındaki kâatlar. Tabanca, İsmail nereye koyuyor tabancayı? Mustafa Suphi'yi ensesinden tabancayla... Başım ağrımıyor artık. Anuşka'nın sol memesi üstünde bir ben vardır. Lambanın fitili. Yusuf'u niye aramadım İstanbul'da? Arayıp da ne olacaktı? Alyanak Osman Beyle Beyoğlu'nda yüz yüze geldik, başını çevirip geçti. Başım ağrıyor mu, ağrımıyor mu? Raşit Sibirya'da ölmüştür belki.

Ahmet kalktı, İsmail'in dün getirdiği romanı okumaya başladı. Saate baktı. Yemeğe on dakika var daha. Tam on ikiyi çeyrek geçe öğle yemeğini yiyor dakikası dakikasına.

Yirmi birinci çizgi

— Anam geldi, Ahmet...

— Ne zaman? Nerde? Gözün aydın.

— Öğle paydosunda, baktım, kapının önünde bekliyor. Otele yerleştirdim. Merak etmeyesin diye haber vermeye geldim sana. İki üç saat sonra dönerim. Ben koğuştta yatıyorum, dedim. Canım anam, tanıyasın isterdim. Olmaz elbette, ama bir görsen... Anam, şu romanlardaki, hikâyelerdeki analar soyundan... Neyse, anlatırım sonra. İşten çıkınca oteline gittim. "Az sonra gelirim," dedim.

— Bekletme kadıncağızı.

— Sana anamın sözünü hiç etmedim. Kimseye anamın sözünü etmem zaten. Bir karıya tutulsam, onun da sözünü etmem kimseye.

— Bana mı taş atıyorsun?

— Yok be kardeşim, herkesin bir huyu var.

— Haydi, gevezeliği bırak da git.

— Anam kitaplardaki analar soyundan. Saçını süpürge etti, çamaşıra gitti, asker çamaşırı dikti, okuttu beni Sanayi Mektebi'nde.

"Baban kimdi? Niye anan baktı sana? Babana ne oldu?" diye sormadı Ahmet.

— Kadını bekletme...

— Gidiyorum, gidiyorum. Görersen, ufacık tefecik de...

“Anan nerden geldi? Şimdi ne yapıyor, kiminle oturuyor?”
diye sormadı Ahmet.

— Üç dört gün kalacak. Sen, beni bekleme, yat.

— Haydi, bas!

İsmail hiç yapmadığı bir şey yaptı. Ahmet'in boynuna sarıldı. Kucaklaştılar. Gitti. Ahmet lambayı söndürüp kapıyı aralık bıraktı. Yıldızları görüyor.

Ahmet anasını kaç aydan beri bir kere bile anmadığını anladı. Üzüldü. Anam benim için çamaşıra gitmedi, saçını süpürge etmedi. Anamı, İsmail'in kendi anasını sevdiği kadar seviyor muyum? Anam güzel kadındır.

— Anuşka, zaten ana soyumun kadınları birbirinden güzel.

— Sen babana çekmişsin.

— Öyle... Şimdi, dur bakayım kız, anam kırkında falan olmalı.

Sıtrasnoy Alanı'nda Puşkin heykelinin ordaki sıralarda güneşleniyoruz. Günlerden pazar.

— Ananın adı ne?

— Güzide.

— Giuzide.

— Giuzide değil, Güzide. Şu “Ü” demesini bir türlü beceremezsiniz.

— Sen de “TS” diyemiyorsun ya!

— Anam, Fransızca şiir yazar.

— Sevda şiiri mi?

— Ne münasebet... Evli... Koskoca kadın.

— Ne olacak?

— Nasıl ne olacak? Babama mı sevda şiiri yazsın?

— Niye babana?

— Kime öyleyse?.. Anam Bethoven'i çalar piyanoda. Babam yalnız alaturkadan anlar. Yatılı okulda hastalandım. Revire kaldırdılar. Anam geldi. Peçesini açtı. Doktor da, tarih öğretmeni de orada. Kapat yüzünü, dedim. Dehşetli kıskanırdım anamı çocukluğumdan beri.

Parti hücre kâtibi Petrosyan görüldü karşıdan. Dalgındı.

Ayçiçeği çekirdeği yiyor, kabuklarını tükürüyor. Ahmet'le Anuşka'yı gördü:

— Merhaba, çocuklar. Bak ne diyecektim, Ahmet. Türkiye'de toprak mülkiyetinin bugünkü durumu üstüne malzeme lazım bana. Birtakım şeyler buldum, ama senden de...

— Bende malzeme yok.

— Köye gitmedin mi hiç sizin orda?

— Gittim.

— Köylerde bu işi incelemedin mi?

— Yooo.

— Sizin partinin yayını yok mu bu konuda?

— Sanmıyorum.

Ahmet'in yüzüne Petrosyan basbayağı kederle baktı.

— Yine de sen, gördüğün köyleri anlat bana.

Anuşka'ya bir avuç ayçiçeği çekirdeği verdi. Daha söyleyecekleri varmış gibi durdu biraz, sonra gitti. Ermenice bir türkü söylüyordu.

Anuşka :

— Şu Petrosyan'a, dedi, sevdalanabilirdim.

— Bir bu eksikti... Niye sevdalanmadın? Niye sevdalanabilir-din? Pek mi yakışıklı buluyorsun? Kadınların yakışıklı bulduğu erkekleri, erkekler yakışıklı bulmaz, erkeklerin güzel bulduğu kadını, kadınlar güzel saymaz.

— Petrosyan'a yakışıklı olduğu için değil, yakışıklı olmasına yakışıklı ya, ama onun için değil, birkaç aylık ömrü kaldığını biliyor da, hiç ölmeyecekmiş gibi yaşıyor, diye sevdalanabilirdim.

— Öldükten sonra da, başkasına bakmazdın artık.

— Bakmazdım sanıyorum... Kim bilir ama, belki de...

Kalktılar. Ahmet sordu :

— Nereye gidiyoruz , Anuşka?

— Ben eve gidiyorum, çamaşır yıkayacağım.

— Ben de geleyim mi?

— Gel istersen.

— Yarın akşam Meverhold'a gidelim mi?

— Yarın akşam konsere gideceğim Sİ-YA-U'yla.

— Beni de almaz mısınız?

— Hayır.

— Neden?

— Sİ-YA-U'yla ikimiz gideceğiz de ondan.

Ahmet bir şey demedi. Yarı yolda Anuşka'dan ayrıldı.

— Benim de işim var, şimdi aklıma geldi. Haftaya bilmem ne fabrikasındaki akşam eğlencesine katılacak bizim Türk Sanat Kolu. Hazırlık yapmalı şimdiden.

***

İsmail döndüğünde Ahmet uyuyordu. Üstü açılmış. Örttü. Ziya : “Ulan İsmail,” derdi, “senin anan ana değil, tabiat kuvveti. Ama deniz gibi, yel gibi, ateş gibi, öyle koskocaman, öyle gözle görülür şeylerden değil, atom gibi minnacık, ama her şeyin aslı esası.”

İsmail'in anası, 1940'da ölecek. Bir hapisane gardiyanı var. Bursalı. Gayetle de Alamancı. Her gece : “Allah kurtarsın,” diyerek koğuş kapısının dışardan kol demirini vurup kilitledi mi, başını dikiz deliğine yaklaştıracak, “Hele bir gel bakalım, usta,” diyerek çağırarak İsmail'i. “Yine yaktı Londra'yı Hitler. Kazanacak harbi Alaman. Gel sen de vazgeç inadından, ‘Kazanacak,’ deyiver, usta,” diyecek. “Kazanmayacak,” diyecek İsmail. “Eh sen bilirsin,” diyecek gardiyan ve ertesi gece aynı şeyleri konuşacaklar. İşte bu Bursalı gardiyanın ayakları dibine düşüp ölecek İsmail'in anası. Görüşme yerinde, telin arkasında. Ufacık, bumburuşuk. “Sana zeytinyağlı yaprak dolması getirdim, İsmail. Manisa'dan buraya ezildiler biraz, gardiyan efendiye de ikram et, evladım,” diyecek ve yağılverecek Bursalı gardiyanın ayakları dibine.

İsmail motor sesine kulak kabarttı. Aksıyor, “Pistonlardan biri bozuk,” diye düşündü. Yattı.

Yirmi ikinci çizgi

Konuklarım var : Kimisi yerde oturuyor, toprakta, kimisi portatif karyolalarda, iskemlelerde, sırtını, teldolabın yanında, duvara dayamış biri de var. Birisi de kapının solunda, ayakta. Ben hem ayaktayım, kapının solunda, hem de teldolabın yanında, sırtım duvara dayalı; hem yerde, toprakta oturuyorum, hem de karyolalarla iskemlelerde; hem de dolaşıyorum ve tahta masanın üstünde yanan gaz lambası kimimizin yüzünü aşığdan, kimimi-

zinkini yukardan, kimimizinkini yandan aydınlatıyor. Anuşka bir girip bir çıkıyor, kapıyı açmadan, kapamadan; girip çıkıyor duvarların taşları arasından, kazdığımız çukurdan, ama onun da kapağını açıp kapamadan ve lambanın şişesi içinde, fitilin yanbaşıdan ve kimi kere de fitilin alevinden girip çıkıyor kulübeye. Konuklarımın arasında canım gibi sevdiğim de var, tiksindiklerim de, ama düşmanlık duyduklarım yok. Kimseye düşman değilim. Mustafa Suphi'yi öldürenlerden, öldürenlerden başka, bir de sömürücü sınıflardan, ama yalnız bizimkilerden değil, yeryüzünün bütün sömürücü sınıflarından; faşistlerden, emperyalistlerden, Lenin'i yaralayan karıdan, bir de Kolçak'tan, Denikin'den, Anuşka'nın babasını öldüren iri gözlü, sarışın subaydan, sağcı sosyal demokratlardan; Yunan Kralı Konstantin'den ve Averof'tan ve İzmir'i yakan Yunan ordusundan ve İstanbul'dan Anadolu'ya kaçarken gümüş renkli çeliklerinin dibinden geçtiğimiz İtilaf devletleri donanmasından. Hepsi bu kadar sanırsam. Unuttuklarım olabilir. Bir de, bizimkileri yakalatan, beni araştıran İstiklal Mahkemesi'nden başka hiç kimseye düşmanlığım yok. Bu saydıklarım da, elbet, bana düşmandır, yeryüzünde var olduğumu bilenleri... Mesela, emperyalizmin, şimdilik, bundan haberi yok. Ama benim, durup dururken de, düşmanlarım var. Neden? Öyle işte, Anuşka'nın dediği gibi, öyle işte. Kimi insanlar bana düşman, oysa ben onlara düşman değilim. Bir insanın sana düşman olduğunu bilip de ona düşmanlık duymamak, yahut da "Benim de ona düşman olmam gerek," diye kendini zorlamak, bir süre sonra da bunu unutmak tuhaf. Bu söz, bu duyguyu anlatmıyor, ama daha uygunu da gelmiyor aklıma.

Konuklarım var : Bildiğim bütün şehirler, resimlerden ve kitaplardan tanıyıp bildiklerim de, bütün kasabalar, dağ yolları, ormanlar, sokaklar, geceler, gündüzler. Kirezli Köyünde alabalıklarla akan dere, İstanbul'un Kalamış Koyu, Moskova'da tahta parke döşeli Tverskoy Caddesi, Bolu'da Aynalı Kahve. Karşımdaki aynada kendimi görüyorum. İzmir'e geldiğim gün Şükrü Bey eniştemin aynasındaki gibi, ama bıyıksızım, başımda kocaman, sipsivri bir kalpak, favorilerim kulak memelerimi geçiyor, kaşlarım çatık, on yıl daha yaşlı görünmek için dünyaları veririm. Aynada bana bakan, ama nasıl bakan, abani sarıklı, çember sakallı, gözleri sürmeli namussuzu gördüm. Döndüm. Sırıttı. Önümdeki çay

bardağını fırlattım kafasına. Adım, Bolu'da, "Deli Hoca"ya çıktı. İtibarım, bu yüzden, biraz daha arttı sanırsam. Cevat'ın çember sakalı, abani sarığı yok, kulamparalığı da yok, ama Bolu'daki herife benzer bir yeri var. Kızıl saçlı Raşit, Acara'da Maarif Komiserliği eden, amatör aktördü, Cevat profesyonel aktörlük etmiş. Bununla da pek övünür. Rusya'ya nasıl düşmüş bilmiyorum. Çeka'da çalışıyor. Çeka'ya nasıl girmiş, bilmiyorum. Bana düşman. Neden? Bilmiyorum. Bira içiyoruz. Arbat'taki birahane de yoldaşlarla Petrosyan'a Bolu köylerini anlatıyorum. Cevat geldi, masamıza oturdu. Sarhoş. Dinledi bir süre, söylediklerimi. "Bana bak," dedi, "sen Mustafa Kemal'in ajanısın. Dosyan bizde. Hayatın elimde. Bir kurşunluk canın var." Karşılık vermeme vakit bırakmadan, Petrosyan : "Defol serseri sarhoş," dedi, haykırarak filan değil, fısıltıyla adeta ve Cevat'ın koluna girdi, çıkardı dışarı, döndü. "Devrim," dedi, "denizi öyle bir dalgalandırır, öyle bir fırtına koparır ki, dipteki yosunlar da yüze çıkar, dolar bizim limana." Üç gün sonra Cevat'a Şanuar Sineması'nın önünde rastladım. Elimi sıktı, omuzumu okşadı. "Bir piyes yazayım da, oynayın," dedi, "rejisörlüğünü de yaparım." Cevat bana düşman. Ben ona düşmanlık duymuyorum. Tiksiniyorum ondan. Ben düşmanlık duygusunu önemli, ciddi, kolay harcanmamasını gerekir sayıyorum anlaşılan.

Nuri Cemal'i Batum'da tanıdım. Sivri kır sakallı. Ellisinde var herhalde. Türkiye'deyken kooperatifçilik ve Türk grameri üstüne kitaplar yazmış. Abdülhamit devrinde Jöntürklük edip Afrika'ya, Fizan'a sürülmüş. Çocuk şiirleri yazar, birbirinden kötü. Çarlık yıkıldıktan sonra Bakü'ye gelmiş ticaret için, sonra Suphi'yle tanışıp Partiye girmiş. Sakalını, çenesindeki yara yerini kapatmak için bıraktığını söylüyorlar. Çenesinde yara yeri var mı, bilmiyorum. Zampara. Yaşlı bütün erkekler gibi genç kadınlara düşkün. Belki bütün yaşlı erkekler böyle değildir. Fransızca bilir, Rusça bilir, Rumca bilir. Marksizmin kimi teorilerini, mesela "artık değer" teorisini, ondan öğrendim. Yıkanmayı sevmez, benim gibi, yani pek sevmez. Batum'da Fransa Oteli'ndeki odamızda bir karyolayla — hem ne karyola, krallara layık; çarşafı, yorganı filan değil; çarşaf yok, yorgan da, bir battaniye yalnız, ama genişliği, şiltesi, somyası krallara layık, bir bu karyolayla — bir de

sedir var. O kadar dayattım, “Sedirde ben yatayım, karyolada siz,” razı edemedim. “Yarın öbür gün memlekete döneceğiz, Ahmet, çeşitli sıkıntılar çekeceğiz, hapislere düşeceğiz, ihtiyar halimde somyalı karyolaya alışırsam hapisane peykesine zor dayanırım.” Paltosunu başına alıp sedirde yatardı. Çayı bile sakarinsiz içerdi. Moskova’ya beraber geldik. Üniversitede hoca oldu. Anuşka’yla tanıştırdım. Çok geçmedi, kız : “Senin profesör bana ilan-ı aşk etti,” dedi, “çok da güzel konuşuyor.”

— Yaşlı bir erkeği sevebilir miydin, Anuşka?

— Yaşlı ne demek?

— Otuz beş, kırk.

— Sevebilirdim. Daha yaşlısını da.

— Sahi mi söylüyorsun?

— Sahi.

— Anormal.

— Neden? Bak, yaşlı bir kadının genç bir erkeği sevmesi sahiden de anormal, belki de değil. Sevmenin normale, anormalle ilgisi var mı?

Nuri Cemal, bizim profesör, yirmi sekizde Türkiye’ye döndü. Dil Kurumu’nda çalıştı. Mebus oldu. Seksen iki yaşında öldü.

Anuşka’nın Sİ-YA-U’yla konsere gidecekleri akşam, konser vaktinden bir saat önce, kızın odasına damladım. Sİ-YA-U oradaydı.

Anuşka :

— Ne o, dedi, hani işin vardı?

— İşimi bitirdim.

Dereden tepeden konuştuk. Sİ-YA-U klasik Çin şiirleri okudu, ilkönce Çincesini, sonra Rusça çevirilerini. Konser vakti gelince Anuşka :

— Biz gidiyoruz, dedi.

— Ben burada kalacağım, dedim.

— Kal, dedi, ama bir şartla. Yıkamak şartıyla. Komşuları rahatsız etmeden mutfakta su ısıt. El ayak çekilince, ortalığı kirletmeden, mutfağın bir köşesinde yıkan. Dolaptan bornozu al. Ama daha önce evine git, temiz çamaşır getir. Söz mü?

— Söz.

Gittiler. Sİ-YA-U'ya şaşıyorum. Anuşka'yla münasebetimizi biliyor, ama yine de kızı deli gibi sevdiğini gizlemiyor. Oğlanın erkeklığı mi yok?

Temiz çamaşır almak için eve yollandım. Bulvarlar boyunca hep Sİ-YA-U'yu düşündüm. Dönüşte yine onu! Anuşka'nın odasında sırtüstü yattım divana. Yine Sİ-YA-U'yu düşündüm, ama yavaş yavaş, Anuşka'yla Sİ-YA-U'yu. Aklıma olmadık şeyler geliyor. Mutfakta kovayı gazocağına koydum. Döndüm odaya. Elbiselerimi çıkardım, uzandım yine divana. Anuşka müzik dinlerken dizimi tutar. Şimdi de Sİ-YA-U'nun dizini tutuyordur. Ne olacak? Nasıl ne olacak? Yayan dönerler konserden, yürürler yan yana kimsesiz sokaklarda. Ne diye istemedi benim de konsere gitmemi kendisiyle? Ne oluyor? Hay Allah kahretsin. Uyumuşum. Başımdan aşağı boşalan kaynar suyla uyandım deli gibi. Divanın yanında Anuşka. Elinde su kovası.

— Çıldırıldın mı, kız?

— Niye yıkanmadın? Söz verdin. Kalk.

Ortalık, divan, üstüm başım sıırıslıklam. Tepem attı.

— Bu yaptığın kepezelik.

— Bağırma, komşuları uyandıracaksın.

— Hem fing at Sİ-YA-U'yla, hem...

— Ne dedin?

— Ne dediğimi duydun.

— Temiz çamaşırın şurda. Giyin. Git.

Bir hafta selamlaşmadık Anuşka'yla.

Odamızın duvarlarına, kapının bir yanından başlayıp öbür yanında biten, yarım metre kadar genişlikte bir şerit halinde fotomontaj serisi yapmıştım. Anuşka'yla Kerim seyrediyor. Sİ-YA-U ile ben arkada duruyoruz. Fotomontaj serisi, toplum düzenlerini gösteriyor. Kapının sağında ilkel komünizmden görüntüler; ara yerde aşiret devri, kölelik devri, derebeylik, kapitalizm filan; kapının solunda, yeni bir toplum düzeni: Dünya komünizmi. [...]

Anuşka :

— Hep düşünüyorum, dedi, insanlar [...] tek dil konuşunca,

bu dil de Rusça olmazsa, hem niye Rusça olsun, belki Çince olur.

Sİ-YA-U :

— Belki, dedi.

Anuşka güldü :

— Seni gidi milliyetçi seni. Belki karma bir dil olur. Belki İngilizce, belki büsbütün başka bir dil, ama bu dil Rusça olmazsa, insanlar, Puşkin'in tadına nasıl varacaklar?

Kerim çok kara kaşlı sarı gözlerini fotoğraflardan ayırmadan :

— Ben Puşkin'i okumadım, dedi, ayıp ama. Rusçam elvermez anlamaya. Türkçeye de çevirmemişler, ne yapalım. Türkçenin tek dil olacağı aklımdan geçmiyor. Sonra bana öyle geliyor ki, birkaç büyük dil kalacak. Ama, iş, dilde değil. Tek aç insan kalmayacak, tek işsiz yok. Okuma yazma bilmeyen de yok, patrondu, işçiydi, köylüydü, polisti, jandarmaydı da yok, senden korku, benden korku da yok, çalış istediğin kadar. Ye, iç, oku, yaz, keyfine bak istediğin kadar. Hay anasını, olacak bu iş, yalnız tez olsa. Tabii tam şeklini biz göremeyiz, ama dünya devrimini görürüz ya, o da yeter. Alman proletaryasının bir yallah demesini bekliyor ya herkes. Ankara'da İmalat-ı Harbiye'de bir Seyfi Usta var, on yıl mı ne Marsilya'da doklarda çalışmış, o da : "Fransız işçisi ne yapacak görürsünüz," derdi. Paris Komünü de ortada...

Kerim'i Üniversiteye Ankara teşkilatı yolladı. Moskova'da en candan dostum. İki şeye dehşetli düşman : Cıgaraya, yalana. Yanında cıgara içirmez bana. "Yalanı yalnız düşmana söyleyeceksin, karıya bile, pohpohlamak için de olsa, yalan söyleyen, erkek değildir." Anuşka'nın arkadaşlarından bir kızla tanıştılar, araları da şekerli ballı, ama kız bir kere olsun Kerim'e : "Seni çok seviyorum, Marusa," dedirtemedi.

— Beni sevmiyorsun demek, Kerim.

— Sevmez olur muyum?

— Çok mu?

— Çok değil...

— Niye çok değil?

— Ne bileyim. Çok değil işte. Çok seversem çok derim, ama daha öyle çok sevdiğim yok seni.

Sıfırın altında otuz yedi. Kerim'le, TÜverskoy Caddesi'nin

arka sokaklarından birinde hamama gittik geç vakit. Peştemal filan kullanılmadığı için, çırılçıplaklığa bir türlü alışamadığımızdan, yine kocaman tasları önümüze tutarak, birbirimize bakmamaya çalışarak yıkandık. Çıktık caddeye. İyice gece olmuş. Işıklar yanmış, tramvayların camları buz içinde, vitrinler de öyle. Kızaklar vızır vızır. Tükürsen donacak yere düşmeden. Bir Anadolu deyimi var : “Tilkiler bakır sıçacak”, işte öyle bir soğuk. Gelip geçenler koşarcasına yürüyor, çoğu kere çizmeli. Önümüzde bir kadın, ayağı kayıp yuvarlandı. Kaldırdık. Asker kaputlarımızın içinde ve yanlarını indirip boynumuza düğmelediğimiz sivri Bodyoni külahlarımızın altında donuyoruz. Soğuktan şehrin uğultusu berraklaşıyor. Karşıdan gelen bir kızı gösterdim Kerim’e : “Şuna bak, yanakları al al, ne güzel şey.” “Yanaklarının allığı soğuktan,” dedi, “burnu da pancar gibi.”

Şehir kış gecelerinden birini daha yaşıyor, kıyametin kopacağından haberi yok; yalnız Moskova’nın değil, Paris’in, Nevyork’un, İstanbul’un, Singapur’un, Pekin’in, yeryüzündeki bütün şehirlerin haberi yok bundan. Her biri, kimisinde şimdi gündüz, kimisinde sabah karanlığı, kimisinde öğle sıcağı, dertleri sevinçleri, umutları, kederleri, otomobilleri, atlı arabaları ve riskalarıyla fabrikaları, mağazaları, taştan, tahtadan, kâattan evleri, işe giden, işten dönen, işte çalışan, başıboş dolaşan, kahvelerde oturan, parklarda öpüşen, sinemaları dolduranlarıyla, doğanları, ölenleriyle yaşamalarını sürdürüp gidiyor. Yeryüzünde, birkaç kişiden başka, hiç kimsenin, yakında, çok yakında, beş dakika sonra başlayacak yer depreminden haberi yok.

Şanuar Sineması’nın oraya geldik. Bir yerlerde, kocaman yüksek, tahta avlu kapıları birdenbire açıldı. Yanımızda mı, önümüzde mi, karşımda mı, farketmedim. Kamyonlar, adamlar fırladı avlu kapısından. Ve bir feryat işittim. Herhalde bağırان birçok insandı o anda, ama bana bir tek insan feryat ediyormuş gibi geldi. Işıklı, telaşlı, upuzun caddeden, geceden, soğuktan güçlü bir tek insan feryat etti : Lenin öldü! Sonra neler oldu? Olanları parça parça gördüm, zaman sırasıyla da değil, karmakarışık. İşittiklerimi de öyle işittim. Avlu kapısından caddeye fırlayanların ellerindeki gazeteler kapışıldı. Önümde bir tramvay durdu. Bir anda boşaldı. Bütün tramvaylar durdu. Hepsi boş. Hiçbir şey işitmiyorum. İhtiyar bir adam ağlıyor, kalpağını çıkarmış, göğsüne bastırılmış.

Dazlak da. Ağlıyor. Kızaklar durdu. Kızaklar bomboş. Sinemalar boşaldı, içerde yangın çıkmış gibi dışarı fırlıyor kalabalık. Lokantalar da öyle, evler de. Caddeye boşalıyorlar. Tüverskoy Caddesi, gazete satıcılarının etrafında itişen kakışan insan kümele-riyle kaplanıverdi. Bir vatman, tramvayın basamağına oturmuş ağlıyor. Demin gördüğümüz al yanaklı kız ağlıyor, Kerim ağlıyor, elinde gazete, ama ben hiçbir şey işitmiyorum, bütün gördüklerim ucsuz bucaksız bir akvaryumda geçiyor. Biri düştü yere. Biri daha. Kucaklaşıp birbirlerinin omuzunda ağlayanları görüyorum, ama ses seda yok. Biri kolumdan çekti. Dönüp baktım, bumburuşuk bir kocakarı, boyu da çok kısa, gocuklu da, başını da şalla sarmış. Kolumdan çekiyor, dişsiz ağzıyla bir şeyler söylüyor, anlamıyorum. Eğildim. Altı yedi yaşlarında bir kız çocuğu sesi, altı yedi yaşlarında bir kız çocuğunun korkusuyla soruyor : “Lenin mi ölmüş?” Başımı sallıyorum. “Ölmüş demek!” Haç çıkaracağını sanıyorum, ama çıkarmıyor. Kolumu bırakıyor. “Yazık oldu bize.” Tekrarlıyor : “Yazık oldu bize! Yazık oldu bize! Yazık oldu bize!” Ses kalınlaşıyor, büyüyor, büyüyor, enine boyuna genişliyor, masal şişesinin içinden çıkan dev gibi, sonra ansızın kayboluyor ve ben asıl sesi işitiyorum. On kişinin, hatta daha da çok, yirmi kişinin filan bir arada hıçkırıklarını işittim dedemi gömdüğümüz gün; ve yüz kişinin bir anda hıçkırmasını da gözönüne getirmek olur, ama bütün bir şehrin bir tek ağızdan hıçkırması bu ses, bu sesi beş on dakikadan çok işitemiyorsun. Ya da işitiyorsun da, sınırlarını, aklını, fikrini korumak, delirmemek içgüdüsüyle işitmez oluyorsun ve kulağına sağdan soldan, önden arkadan artık o ses değil, bir başlarına ağlamalar geliyor.

Eve dönünce, “Komünistler nöbet bekleyecek,” dediler. Sİ-YA-U ile odamızda oturamadık. Yalnızlığımızı ikimiz gidere-miyor. Koğuşa gittik. Herkes yatağının üstünde. Kimse konuşmu-yor. Birisi soyunmaya başladı. Ona düşmanlıkla, tiksintiyle değil, şaşarak bakıyoruz. Çok zor bir cambazlık numarası yapıyormuş gibi bakıyoruz. Yattı. Battaniyeyi de çekti başına. Hep ona bakıyoruz.

Sabaha karşı nöbet tuttum sokak kapısının iç tarafında, tüfekle. Kullanmasını da bilmem.

Lenin’i, Kollonni Zal’a getirdiler.

Trenler memleketin dört bir yanından adam taşıyor Mosko-

va'ya, Lenin'i bir son kere görmek isteyenleri. Kollonni Zal'ın bir kapısından girip, Lenin'i görüp, öbür kapısından çıkan insan saflarının bir ucu şehrin dışında. Sokaklarda, alanlarda kocaman ateşler yanıyor gece gündüz. Gece gündüz saflar yürüyor Kollonni Zal'a. Cankurtaran otomobilleri donanları, hastalananları hastanelere taşıyor. İkinci günün gecesi, Petrosyan geldi : "Çabuk giyin, Ahmet," dedi. Açık bir kamyonu bindik, daha doğrusu zor bela sıkıştık. Caddeleri dolduran, ateşlerde ısınan insan yığınlarının yanından geçip Kollonni Zal'ın arka kapısında durduk. İçeri girerken bana Petrosyan : "Üniversite adına Lenin'in başında beş dakika nöbet tutacaksın," dedi.

Kollonni Zal denen yapı, Çarlık zamanında subayların kulübüymüş, şimdi sendikaların kulübü sanırsam. Yukarı çıktım arka merdivenlerden. Matem marşı çalınıyor bir yerlerde. Bir odaya girdim. Mermer, yaldız, kırmızı kadife. Kalabalık. İşçiler, Kızılordu subayları, sakallı, sakalsız köylüler, her yaştan, her çevreden kadınlar, erkekler; matem marşı çalınıyor. Belli ki bitişikte, hem bir bando değil, birçok bando. Odada kimse konuşmuyor. Ne kadar bekledim? Biri geldi. Fısıldadı : Haydi. Bir kapıyı açtı, matem marşı ulu bir deniz gibi çarptı yüzüme. Aklın alamayacağı kadar aydınlık. Kristal avizelerin böyle kocamanlarını bir de Kremlin Sarayı'nda gördümdü. Bu aydınlığın içinde bir insan selidir akıyor ağır ağır. Kolumdan tutan adamla ilerliyoruz. İlk gördüğüm Krupskaya oldu. Çiçek yığınlarının önünde, ortadan ayrılmış dümdüz kır saçları, dümdüz entarisiyle duruyor. Kolları yanlarına sarkık. Patlakça gözlerini alabildiğine açmış, bir yere bakıyor. Baktığı yerde Lenin'i gördüm! Alnını, görüyorum. İnsan seli dört koldan, iki kol bir yandan, ikisi öbür yandan, ardsız arasız akıyor. Çoğu ağlamıyor artık. Lenin'in hizasına gelenler, yanından geçenler, gözleri bağlı yürüyorlarmış da birdenbire bir yere çarpmışlarmış gibi, irkilip duruyor bir, sonra arkadakilerin temassız baskısıyla ilerliyor ve salondan çıkana kadar ve artık görmeleri mümkün olmadığı halde başlarını çevirip arkaya bakıyor. Krupskaya'yı görüyorum. Lenin'in alnını görüyorum, daha doğrusu, arkadan başını. Sol koldan denizciler girdi içeri. Kronştad denizcileri diye düşündüm. Kronştad'dan olmayabilirler de pekâlâ, ama ben öyle düşündüm. Kaputlarını giymemişler. Göğüs bağır açık. Dışarda kar yağmaya başlamış olmalı ki,

paletleri, omuzları karlı, göğüslerinin kılları ıslak. İri yarı delikanlılar, ama çok iri. Sık saflar halinde ilerlediler. Ön manganın çavuşu, Lenin'in hizasına gelince duraladı : "Ah anacığım!" diye haykırdı bir ve yuvarlandı yere. Ortalık karışmadı. Denizciler çavuşlarını kaldırıp, dolu dolu mavi gözleriyle geçtiler. Bana öyle geldi ki, denizden, bir daha dönmemesine ayrılıyorlar. Saflarının arasında bayılanların, sessizce kaldırılıp götürüldüğünü ancak bundan sonra farkettim. Lenin'in başını görüyorum arkadan, daha doğrusu, kocaman alnını. Matem marşını duyuyorum. Dört koldan, artsız akan insanlarla ilgim kalmadı. Lenin'e bakıyorum ve ağlamak istiyorum, Anuşka, nöbet yerinde ağlanır mı, ağlanmaz mı, umurumda değil, ağlamak istiyorum ama ağlayamıyorum.

"Sen ne yaptın o gece?" diye sormadım Anuşka'ya.

***

Konuklarım var. Ömrümün uzaklarından geldiler. Ahmet gülümsedi : "Ömrüm ne kadarcık ki, uzakları, yakınları olsun," diye düşündü. "Bir lokmacık yaşadık daha." İsmail'in kurşunuyla, tabanca da, kurşun da benim, ama o sıkacak tabancayı, ölmek ihtimali daha bir kere bile gelmedi bugün aklıma. Canım Anuşka'cığım, şimdi ne yapıyorsun? Şimdi ne yapıyorsun? dediğim şu saniyede, ne yapıyorsun? Ansızdan motor sesine rastladım. Güm güm de, güm güm. Unutmuşum. İnsan bir sesi boyuna işitirse, artık işitmez olmuyor da, unutuyor. Çoktandır görmediğim eski bir bildiğe rastlamış gibi sevindim. Dinledim uzun uzun. Sonra gene unuttum.

Kerim'in kalın kara kaşları altındaki sarı gözleri, sonra bütünü.

İstanbul'da köprünün üstündeyiz. Hava kapalı. Yağmur yağdı yağacak. Moskova'dan Kerim'le beraber döndük. Gazetemizin ilk sayısını satıyoruz. Ayrı ayrı yerlerde satacaktık, ben Köprü'de, Kerim Kasımpaşa'da, havuzların orda. Ama Köprü'ye gelince. "Beş on dakika yanımda dur, ne olursun," dedim.

— Korkuyor musun?

— Ne korkusu? Değil. Bağıramayacağım gibime geliyor. [...]

— Utanıyor musun?

— Onun gibi bir şey. Hiç satıcılık yapmadım.

— Ben yaptım mı? Babam işportacı mıydı?

— Kızına yahu, sesimin nasıl çıkacağını bilmiyorum.

— Paşazadesin oğlum, paşazade.

Kerim koltuğundaki gazete paketinden bir tane aldı, başladı gazeteyi savura savura bağırmaya :

— Sosyalist gazete. Son haberleri yazıyor!

Yanımdan gelip geçenler başlarını bile çevirmiyor. Hava da çiselemeye başladı.

— Yeni çıkan gazete! Sosyalist gazete!

Ben de koltuğumdaki paketten bir gazete çıkardım. Kerim, karşıdan gelenlerin, ıslanmamak için acele acele geçip gidenlerin burunlarına sokuyor gazeteyi :

— Gazete, yeni çıkan sosyalist gazete!

Aldıran yok. İlgilenenler de, gazete satıcısına hiç de benzemeyen Kerim'in kılık kıyafetine bakıyor. Belki bu yüzden de tersleniyorlar ona. "İstemez," deyip geçiyorlar.

— Yahu bu Köprü'den tek namuslu adam geçmez mi? Gazete! Hay anasını, satamayacak mıyız bu körolası Köprü'de? Ama görürsün Kasımpaşa'da kapış kapış gidecek.

— Gözüm elimdeki gazetenin başlığı üstündeki satıra ilişti : "Bütün dünya işçileri, birleşiniz!" Canımı birdenbire, fena halde yakmışlar gibi, avazım çıktığı kadar haykırdım, kendi feryadıma kendim de şaşarak :

— Bütün dünya işçileri birleşiniz? Bütün dünya işçileri (imdat ister gibi bağıyorum) birleşiniz! Gazete! Gazete!

— Ver bakalım, nasıl birleşiyormuş dünya işçileri?

Gazeteyi isteyen, temiz giyinmiş, kırantadan efendinin boynuna sarılacaktım sevinçten. Gazeteyi verdim. "Parasını alsana, evladım." Bana para uzattığını, o, bunu söyledikten sonra farkettim. Güldü.

— Gençliğimde, dedi, Paris'te sosyalistler de gazetelerini böyle satardı.

Ben o gün Köprü'de 45 gazete sattım. Kerim Kasımpaşa'da 225 tane satmış.

Kızıl Meydan'a doğru ağır ağır ilerliyoruz. Önümüz, arkamız insanlar, bayraklar, şiarlar, resimler, türküler. Bizim grup "Bir Mayıs Marşı" nı söylüyor. "Bir Mayıs, Bir Mayıs, ilk dileğimiz!" Anuşka da bize katıldı. Öğrettik ona da, Türkçe söylüyor marşı. Anuşka'nın elinden tutuyorum. Kerim : "Bir yere kaçacak diye mi korkuyorsun?" dedi. "Bilmem, içimde hep birdenbire yitirivereceğim, duman olup, kuş olup uçverecek durup dururken diye bir korku var." "Sahi mi söylüyorsun? Yoksa numara mı?" "Sahi." "İnsanların aklına böyle şeyler yalnız romanlarda gelir sanırdım."

Duraladık, sonra iyice durduk. Arkamızda Kafkasyalılar. Hemen çemberi çevirip, ortaya bir delikanlı çıkarıp Şeyh Şamil dansına başladılar. Dağıstanlı bir delikanlı. Üniversitenin en yakışıklı erkeği oynuyor ortada. Anuşka elimi bıraktı, oyuna bakmaya gitti. Ben de peşinden. Delikanlı, ilkönce, namaz kılar gibi hareketler yapıyor. Şeyh Şamil Rus Çarının ordusuyla kapışmadan önce namaz kılarmış, bu namaz kılma işi gayet ağır bir havaya uyarak yapılıyor, sonra birdenbire hava değişiyor, Şeyh Şamil fırlıyor yerinden, başlıyor, hançerini de çekip, zaman zaman ayaklarının ucuna da dikilip fır dönmeye, muharebeye. Delikanlı sarışın bir şimşek gibi. Ama bana bu danstan gık dedi. Şeyh Şamil'e saygım, hatta sevgim var, ama Kafkaslılar Azerlisi olsun, Ermenisi, Gürcüsü, Dağıstanlısı olsun, çeşitli adlar altında, namazlı namazsız, belki başka ayrıntılar vardır, ama ben anlamıyorum, en küçük bir fırsatı kaçırmaz, fırlar ortaya, başlar bu oyuna.

İki üç delikanlıyla bir iki kız da katıldı dans eden delikanlıya. Bir yandan da el çırpılıp tempo tutuluyor. Anuşka'ya sordum : "Pek mi hoşuna gidiyor?" "Evet, bakmaya doyamıyorum." "Dağıstanlıya mı?" "Ne rezil adamsın... Ama farzet ki ona da. Ne olacak?"

İlerlemeye başladık gene. Yan sokaklarda, ana gösteriye katılmak için sıra bekleyen gruplar var. Kerim : "Bizim fırıncılar," diye bağırdı. Yandaki sokakta, zıpkaları, başlıkları, [...] bayrakları, hem ayyıldızlı, hem ayyıldızsız [...] bayraklarıyla bizim Karadeniz uşakları. "Bir Mayıs" şiarlarını Türkçe yazmışlar. Moskova'da Laz fırıncı artelleri sayılmayacak kadar, kooperatifleri yeni. Çinliler de çamaşır, ütü işlerinde. Ama, bizimkiler de, Çinliler de kendi uyruklarında. Bizimkiler de, Çinliler de, Sovyet seçimlerine katılıyor, hatta Sovyet organlarına seçilebiliyor, sendikalara giri-

yor. [...] Ne güzel şey anasını sattığının, ne güzel şey bu iş, Anuşka! Dilini bilmediğin, geleneklerini, göreneklerini bilmediğin bir yere düşüp de orada kendini yabancı duymamak... Yabancılık çok kederli bir şey olsa gerek, bilmiyorum, başımdan geçmedi, ama dedemin yalısında bir bahçıvan vardı, Arnavut, kim bilir kaç yıldır İstanbul'da, ikide bir : "İstanbul güzel yer, Allah bağışlasın sahiplerine," derdi, "lakin biz burda gurbette öleceğiz korkarım."

Birden bir gürültü oldu. Önümüzdeki saflar karıştı. Orada Japon öğrencileri. Bir kıyamettir koptu Japonca. Ama biz daha, ne oluyor, diye anlamadan, Japonlar saflarını yeniden düzene koydu. Üç milisin bir şeyler taşıyıp götürdüğünü gördük. Japonya siyasi polisinden bir adamı tanımış Japon öğrencileri. Herif, çocukların resimlerini çekiyormuş bir köşede. Çocukların çoğu da gizli gelmiş Moskova'ya. Namussuzun üstüne çullanıvermişler. Bir, iki derken makinesini paralamışlar, kendisini de sanırsam. Ama belki de kafasını gözünü kırıp bırakmışlar. Petrosyan'a sorduk : "Öyle, hırpalamışlar sadece," dedi, ama gözlerinin içi bir tuhaf gülüyordu. Olup bitenler yüzünden duralamıştık. Kızıl Meydan'a doğru ağır ağır çıkmaya başladık. Kadın, erkek Moskovalı işçiler, memurlar, semtlerinin, fabrikalarının, kurumlarının bayrakları, şiarları altında ve omuzlarında çocukları iki yanımızdan ilerliyor. 1917'de Moskova'yı, Çarların ve tüccarların beyaz Moskova'sını, Kremlin duvarları dibinde ve Krasnaya Presnya'da Kızıl Moskova yapanlar. Anuşka'nın elinden tutuyorum.

Ahmet kederle gülümsedi. Anuşka'nın elini, her fırsatta sıkı sıkı tuttuğunu artsız arasız hatırlıyor.

Öğle yemeğinin vaktini çoktan geçirdiğini farkettiler. Saat ikiye gelmiş. Sıcak yemek yiyecek bugün. Nice zamandır hasret sıcak yemeğe. Bol kırmızı biberli kuru fasulye.

İsmail yine geç geldi. Elindeki gazeteleri Ahmet'in iskemleye atılı elbiseleri üstüne koydu. Motor sesini dinledi.

— Pistonu ayarlamışlar.

Soyunmaya başladı. Ahmet uykusunda bir şeyler mırıldanıyor.

İsmail'in ilk yakalanışı bu gecedeki üç yıl sonra oldu. 1928'de.

İsmail'i İzmir'de yargılayıp Diyarbekir Hapisesi'ne sürdüler. Yattı iki yıl, çıktı. 1931'de yine yakalandı. Yargılayıp Bursa Hapisesi'ne sürdüler. İsmail, 1932'de Neriman'la orada tanıştı. Görüşme yerinde. Biri telin bir yanında, öbürü öte yanında. Neriman ihtilalstan yatan ağabeyisini, banka muhasebecisi Osman'ı görmeye gelmişti İstanbul'dan. İsmail, genç kızın yanında duran kendi anasıyla konuşuyor, daha doğrusu haykırıyor, sözleri işitilebilsin diye. Telin iki yanı öylesine kalabalık ve herkes öylesine haykırıyor ki... Osman Bey, Neriman'ı gösterdi eliyle İsmail'e :

— Tanış ol kızkardeşimle.

Neriman çocukluğunu iyice yitirmemiş kapkara gözleriyle gülümsedi. İsmail elini salladı. İsmail'in anası :

— Hanım kızımınla aynı vapurda geldik İstanbul'dan, hanım kızım otobüste bana bir yardım etti, bir yardım etti, Allah razı olsun, diye haykırdı.

Neriman gülümsedi. İsmail :

— Sağ olun, Neriman Hanım, diye haykırdı.

— Hanım kızımınla aynı otele indik. Odalarımız bir.

İsmail gülümsedi Neriman'a. Osman Bey haykırdı :

— Müdürden izin alırsın da, başgardıyanın odasında görüşürüz gelecek sefer.

Görüşme bitene kadar İsmail'le Neriman, tellerin arasından ikide bir gözucuyla baktı birbirine.

Osman Beyle İsmail aynı koğuştta yatıyor. İsmail'in anasıyla Neriman'ın getirdiklerini, fıstıklı lokumu, hem de Hacı Bekir'in (bunu Neriman getirmişti), sucuğu, hem de Apikoğlu'nun (bunu da Neriman getirmişti), zeytinyağlı patlıcan dolmasını (bunu İsmail'in anası getirmişti) beraber yediler. O akşam Osman Bey patlıcan dolmasını şapırdada şapırdada yerken ansızın Ahmet'ten söz açtı :

— Ahmet boğazına pek düşkündür, İsmail (bunu Osman Bey şimdi kendisi uyduruyor, İsmail'in Ahmet'i tanıdığını bilmediğinden). Bolu'da o tarihlerde lokanta şöyle dursun, bir aşçı dükkânı bile yoktu da, Ahmet, "Yahu, bir de İstanbul'da Bolulu aşçılar meşhurdur," diye söylenip dururdu. Hiç unutmam, bir akşam, Katırcılar Hanı'nın üstündeki odada gene mahkemeyi kurup bir

köy ağasını on yıla mahkûm ettikten sonra, orta yere, gündüzden, kendi elçeğizimle pişirdiğim yaprak dolmasını çıkarınca Ahmet de, Yusuf da şaşkınlıktan düşüp bayılacaklardı.

İsmail, bir zamanlar, Ahmet'ten de İzmir'de dinlediği Bolu hikâyelerini şimdi Osman Beyden her dinleyişinde, kendi kendine bile açıklayamadığı bir keder duyuyor.

Altı gün sonra, görüşmelerini başgardiyanın odasında yaptılar.

Başgardiyanın odasında, beylik battaniye ile örtülü demir bir karyola ve kara, yırtık muşambası mor mürekkep lekeleriyle alaca bulaca bir yazı masası, üç de iskemle vardı. Duvarda da falaka asılı.

Neriman'la İsmail'in anası iskemlelere, Osman Beyle İsmail karyolaya oturdular. İzinleri bir saatlikti. Osman Bey : "Almanya'dayken Berlin'de bir akşam Spartaküsler..." diye hikâyeler anlattı; okulda işlerin nasıl gittiğini sordu Neriman'a (Neriman İstanbul'da bir ilkokulda öğretmendi), İsmail'in anasına İsmail'i övdü; "Ben bu sosyalist milletini çok eskiden tanırım, benim de bir bulaşıklığım oldu bu işe, namuslu çocuklardır, sen yüreğini sağlam tut, hanım teyze, günün birinde nasıl olsa ... [...]" filan gibi laflar etti.

Neriman çok az konuştu. Sesi kalıncaydı, çocukluğunu iyice yitirmemiş gözlerine hiç uymuyor. İsmail'in anası pek hoşlandı Osman Beyden. İsmail'le Neriman birbirleriyle tek lakırdı etmediler.

Neriman iki ay sonra, günü birliğine gene geldi. Osman Bey görüşme yerine İsmail'i de çağırdı. İsmail'le Neriman bağıra çağıra konuştular. Neriman, anasından haber sordu İsmail'e. İsmail de Neriman'a, okulda sınavların ne zaman başlayacağını. Osman Bey Cumhuriyetin onuncu yılında mutlaka af çıkacağını söyledi.

— Artık İstanbul'da İsmail her gün bizde. Bir ağabeyin daha var demektir, Neriman.

Neriman sordu :

— Manisa'ya annenizin yanına gitmeyecek misiniz, İsmail Bey?

— Çıkarsak, gider bir görünürüm elbet, ama İstanbul'da kalacağım.

Neriman gece düşüne girdi İsmail'in. Hapis adamın düşüne karı kısmı boyuna girer. Hem de en olmayacak karılar girer kimi

kere. Kimi kere de, yüzüne en bakılmayacaklar. Kimisinin de ne saçı vardır, ne yüzü. Hepsi, şeytanla birlik edip seni aldatmaz. Aldatsın istersin, ama kâfir karı aldatmaz. Neriman da şeytanla birlik etmedi. İsmail'in koluna girdi ve hani şu cimnastikte dev adımları vardır ya, işte öyle adımlarla, ama yere dokunmadan uçtular kol kola koğuşun içinde.

İsmail 933'de aftan yararlanıp çıkınca, Manisa'ya anasına gitti. İstanbul'a dönünce de, bir yandan hücre toplantıları, bir yandan iş aramak, bir yandan şapografta beyanname basıp geceleri duvarlara yapıştırmak, başını kaşıyacak zamanı kalmadı. Ancak bir tek pazar günü gidebildi, öğleden sonra, Osman Beyin Kadıköy'deki evine. Osman evde yoktu. Süreyya Sineması'na yakın yan sokaklardan birindeki sipsivri, çirkin, taş evin alt katında, misafir odasında, Neriman'ın pişirip getirdiği kahveyi içti. Evin içi sessiz. Sokak da öğle vakti sonraları ıssızlığı içinde. Ilık yumuşak bir esinti açık pencerelerin tül perdelerini kabartıyor hafiften. Neriman, kolları kısa bir entari giymiş, konuşmuyorlar. İsmail'in aklına, Neriman'la koğuşta uçtukları geliyor. Kızın açık kollarına baktı. Altın tüylüce, esmerce, yuvarlak. "Şeytan, tutuver, diyor şu kolları."

— Konuşmuyorsunuz, İsmail Bey.

— Bende anlatacak bir şey yok. Siz anlatın.

— Anneniz nasıl?

— İyi. Sağ olsun. Osman'ın işleri yolunda mı?

— Yolunda herhalde. Ben pek anlamam, sormam da zaten.

Erkeklerin işine kadınlar karışmamalı.

— O da nesi? Siz de erkek gibi çalışıyorsunuz, maşallah.

Hayatınızı kazanıyorsunuz.

— Öyle ama, ne de olsa... Kadın kadındır, evi bir başına geçindirirse bile.

İsmail kadınla erkek arasındaki eşitlikten söz açtı. Kadını, yani çalışan kadını, yalnız kapitalin değil, çamaşır leğeninin, mutfakın sömürsünden de kurtarmak gerekir, filan gibi laflar etti. Neriman, çocukluğunu iyice yitirmemiş kapkara gözlerinin içiyle kimi kere şaşarak, kimi kere beğenerek, ama İsmail'in söylediklerine hiçbir zaman razı gelmeyerek dinledi.

İsmail'i bir ay kadar sonra yine yakaladılar. Sekiz ay kadar yattı Sultanahmet'te, Tevkifane'de, localarda... Tevkifane'nin öbür parçalarıyla bağı kesilmiş, dar bir koridora açılan, tek pencerele taş hücreler... Alt kat da öyle. Komünistler üst localarda yatıyor. Görüşme günüydü. İsmail'le Kerim, Ahmet'ten konuşuyorlar. Kerim, 925'te, Köprü'de gazetelerini nasıl sattıklarını anlatıyor. İsmail :

— Sen şimdi onu bırak da, dedi, doğrusunu söyle, hani Moskova'da bir kız varmış da, aranız da hani şekermiş de, ama sana bir türlü “Seni çok seviyorum,” dedirtememiş...

Kerim kalın kaşlarını kaşdı :

— Yalana düşmandım dehşetli o tarihlerde, dedi (cıgarasından bir duman çekti), cıgaraya da, ikisine de alıştık.

İsmail :

— Ver öyleyse bakalım bir cıgara, dedi.

Kerim ceplerini araştırdı. Üç cıgara çıkardı, birini uzattı. İsmail cıgarayı ortadan böldü, uzun tahta ağızlığına taktı :

— Cıgara dilenciligi, derdi Ziya, dilenciliklerin en kepaze-sidir.

— Doğru dermiş.

İsmail dişlerinin arasından, Cumhuriyetin onuncu yıldönümü marşını fısıldamaya başladı, sonra ağızlığı çekti ağzından :

— Biliyor musun be kardeşim, dedi, şairler bu marşı “On yılda on beş milyon er yarattık” diye yazmışlar. Ama, sonra, bir de bakmışlar ki, “on beş milyon er”, “on beş milyoner” oluyor okununca, anladın mı, değiştirmişler, “on beş milyon genç” yapmışlar.

Kerim :

— İyi halt etmişler, dedi ve tekrarlardı :

— On yılda on beş milyoner yarattık her yaştan.

— Bizim ağalar devrimciliği yitirdi çoktan, derdi Ahmet. Dur bakayım bir de yüzde hesabı vardı. Yüzde seksen...

— Yüzde seksen mi, doksan mı, bilmem, ama Suphî'leri boğdular, toprak işini çözmediler, işçinin teşkilatlanmasından ateşten korkar gibi korkuyorlar. Ne kaldı? Emperyalizmle anlaşmaları mı?

— Anlaşacaklar be kardeşim, görürsün.

— Ne kaldı? Yeni harfler, şapka, medeni kanun, din ile

devletin ayrılması,

— Orduda Kuran okumaya başladılar yine.

— Hoca camide Halifeyi överken kötüydü, şimdi Halk Partisi'ni övüyor. İşlerine gelir elbette.

Kapıaltı meydancısı, tevkifane avlusundaki güvercinleri ürkütterek locaların pencerelerine doğru haykırdı :

— İsmail Usta! Ziyaretçin var, İsmail Usta!

Herkes geldi de İsmail'in aklına, Neriman gelmedi.

— Neriman Hanım vallahi şaşırdım be kardeşim.

— Ağabeyimin selamı var. Gelemedi. Ankara'ya gitti bir iş için.

— Vallahi sağ olsun. Siz benden vefalı çıktınız. Ben bir kerecik uğrayabildim size... Vallahi bilmezsiniz nasıl sevindim be kardeşim... Tu Allah kahretsin! (Ahmet'in boyuna "Allah kahretsin" dediği hemen geçti aklından.) Bağışla, Neriman Hanım, dil alışmış bir kere bu körolası "be kardeşim"e.

Görüşmeciler de, tutuklular da pek kalabalık değil. İtilip kakılmadan, avaz avaz haykırmadan konuşabildiler. İsmail birdenbire :

— Polis yazar bize gelenleri, dedi.

— Yazsın... Benim siyasetle ilgim yok...

Neriman'ın getirdiği Hacıbekir lokumlarını o akşam "Komün"e verirken — komünistler hapislerde komün kuruyorlardı : Yiyecek, içecek, cigara, para, kime ne gelirse ortaya konuluyor, ortak tencere kaynatılıyor — Hacı Bekir lokumunun kutusunu o akşam "Komün"e verirken, İsmail, ortaya, herkesi sevinçten çıldırtacak bir şey koyuyormuş gibi kibirlendi.

Sultanahmet'ten çıktığının ertesi günü Kadıköy'e geçti. Neriman evde yoktu. Osman'la Altıyol'daki muhallebiciye girdiler. Osman simsarlık yapıyor.

— Benimle ahbaplık etmekten belki çekiniyorsundur, Osman Bey.

— Niye çekinecekmişim? (Düşündü.) Bak yirmi beşte miydi, yirmi dörtte mi, aklımda kalmamış, Tepebaşı'nda galiba, Ahmet'le hapa hap yüz yüze geldik. Tanımazlığa vurdum, yürüdüm. O zaman memurduk. Ziraat Bankası'nda, şimdi kendi başıma buyruk

bir herifim.

Neriman'la İsmail ilkönce Kalamış Koyu'nda öpüştiler. Ay ışığı cıvıl cıvıl. Deniz çarşaf gibi. Sandal kiralamış İsmail Moda iskelesinin ordan. Kalamış Gazinosu'nda cazbant çalıyor, dans ediliyor. Denizin yüzü sandal dolu. İsmail küreklere asıldı, Fenerbahçe'ye doğru açıldılar. Fenerbahçe'nin feneri bir yanıp bir söner. Ada vapuru geçti karşıdan, ışıklarını pırıl pırıl yakmış. Hangi limana gider bu yüz direkli gemi? İsmail kürekleri bırakıp geçti kıça, Neriman'ın yanına oturdu :

— Seni bir öpeyim mi be kardeşim?

Neriman karşılık vermedi.

— Böyle şeye izin istenmez mi diyeceksin?

Neriman'ı öptü. Sandal hafiften sallanıyor. Demin geçen ada vapurunun dalgası.

— Dünya güzel be kardeşim!

Neriman büyük bir ciddiyetle ve kalınca sesi büsbütün derinleşmiş, tekrarladı :

— Dünya güzel be kardeşim.

İsmail beş ay sonra yine düştü içeri. Polis Müdürlüğü'nde on ay yattı. Neriman yemek taşıdı İsmail'e. Görüştürmediler. "Neyin oluyor İsmail?" diye sordular kıza :

— Nişanlım, dedi.

İsmail'in mahkemesi tutuklu olarak bir buçuk yıl sürdü. Neriman Sultanahmet'e, Tevkifhane'ye taşındı durdu. Mahkemenin ilk günü, bir de karar okunurken salondaydı. Hep İsmail'e gülümsedi. Ara yerdeki duruşmalarda bulunamadı; yargılama, her seferki gibi, kapalı yapıyordu.

İsmail çıktı. Neriman'ı her pazar görüyor. Öpüşüyorlar, kucaklaşıyorlar, ama hepsi o kadar.

İsmail politikayla, komünistlikle ilgilendirmek istedi Neriman'ı, ama kız oralı değil. Ancak devrimcilerin hayatlarını anlattığı zaman (Moskova'dan dönenlerden işittiklerini, Rusçadan çatra patra okuduklarını — İsmail hapisanede Marksizme de çalışıyordu, Rusçaya da), Neriman heyecanla dinliyor. Hele kadın devrimcilerin hayatlarını, hele Krupskaya'nınkini...

— Sadık kadın, vefalı kadın, bütün ömrünü vermiş erkeğine.

— Mesele onda değil be kardeşim, bütün ömrünü inkılabaya vermiş.

— Elbette, elbette, İsmail, ama nasıl bağlanmış Lenin'e. Hem karısı, hem anası, arkadaşları da elbet, ama sen kadındaki sevgiye bak.

İsmail bir türlü sürekli bir iş bulamıyordu. Kaçmaktan kovalamaya vakit yok. Küçük, dökümcü atölyelerinde, tamirhanelerde filan çıkarıyordu ekmek parasını. Bir kere bir fabrikaya girebildi, polis attırdı, bir hafta sonra.

— Şu geçen şilebin içinde olmak ister miydin, Neriman?

Emirgân'da tepede, fıstık ağacının altında oturuyorlar. Aşağıda Boğaz, kıvrıla kıvrıla, açılı kapana yayılıp uzuyor. Tek bacalı, kara bir şilep, yarısı dışarda dönen pervanesiyle suyu köpürte köpürte döverek çıkıyor Anadoluhisarı'na doğru.

— İstemem. Ne yapacağım o şilebin içinde? Nereye gidiyor?

— Kim bilir, belki Odesa'ya? Odesa'ya da gitmek istemez miydin?

— Seninle olursa isterim. Ama benim dünyada en çok sevdiğim yer bu fıstığın altı.

— Şimdi bir dudağı yerde, bir dudağı gökte bir Arap çıkarsa, "Dile benden, Neriman Hanım, ne dilerse!" dese...

— Ne mi dilerim? Dur bir düşüneyim... O kadar çok şey istemezdim. İstedğim bir iki şey var bu dünyada. Bir kere, artık İsmail'i hapse atmasınlar derdim, ama hiç, hiç... Bu bir. Sonra, bir evimiz olsun isterdim, bahçe içinde tabii, şu Emirgân tepesinde bir yerde tabii, küçük, şirin, kalabalık bir ev. Zenginlik filan istemezdim katiyen. Ve sağlık, sen aslan gibisin maşallah, benim de sıhhatim fena değil.

— Turp gibisin.

— İşte hepsi bu kadar.

— Tam bir küçük burjuvalık.

— Sen bana bu küçük burjuvalığı kaçtır yakıştırıyorsun, İsmail, ben öyleysem öyleyim...

— Kızma...

— Kızdığım yok.

— Peki, millet, senin bahçe duvarı dışında açlıktan kırılırmış,

anası ağlarmış eşek gibi çalışmaktan, umurunda değil mi senin?

— Niye umurunda olmasın? Araptan başkaları için de dileyebilirim, herkese yeşil pancurlu küçük evler versin, herkese dilediği yerde, aç insan da kalmamasın. Öyle dediğin gibi de çalışılmasın.

— Arap marap yok. Arap biziz. [...]

— Sen kendin çıkardın Arabı orta yere. Bir de beni paylıyorsun.

— Seni paylamıyorum. Sınıf kavgası bu be kardeşim. Hapislere de gireceğiz.

— Sen o kadar çok girmesen olmuyor mu?

***

İsmail bir cıgara yaktı. Ahmet uykusunda hâlâ bir şeyler homurdanıyor. Ne diyor, diye kulak kabarttı. Anlayamadı. İstanbul gazetesini aldı. 1925 tarihli İstanbul gazetesini. İkinci sayfasındaki haberi bir daha okudu. Gazeteyi yerine koydu. Lambayı üfledi, uyudu.

İsmail'i, 938 kışında yine aldılar. Ankara'ya yolladılar. Askeri Cezaevi'nde tecrite soktular. Tecrit dediğin taş bir oda. Penceresi de parmaklıklılı ya, camları yok. Kar içeri yağıyor. Yer de çimento. Döşek möşek şöyle dursun, bir battaniye bile vermedi hergeleler. İsmail yukarı aşağı dolaşırken 13 yıl önceyi hatırladı : İzmir'de, kulübede, battaniye tüylerinin çenesine batışını, Ahmet'in lambayı üfleyip de bir türlü söndüremeyişini.

İsmail Ankara'da ceza yiyip, İstanbul'a hapishaneye, Mehterhane'ye yollandıktan sonra görüşebildi Neriman'la :

— Burada beni tutmazlar, sürecekler bir yere. Bakalım neresi olur artık.

Neriman gözyaşlarını zor tuttu. Sonra gülümsemeye çalışarak :

— Ben avukatla konuştum, dedi. Sen hapisteyken de evlenebilirmişiz. Nikâhımızı kıydıralım be kardeşim. Karın olursam seni arayıp sormam daha kolaylaşır. Nerenin hapisanesine sürülürsen oraya gelirim. Öğretmenlik yaptırılmazlar belki, ama dikiş dikerim,

geçiniriz.

İsmail'i bir ay sonra, sabah sabah erkenden iki deniz gediklisi, bir deniz subayı, üç deniz eri, bileklerine kelepçeyi vurup, ne olduğunu, nereye götürdüklerini söylemeden, çıkardılar Mehterhane'den, Köprü'nün Kadıköy İşkelesinden bir savaş motoruna bindirdiler ve Adalar açığında demirli Erkin denizaltı ana gemisine götürdüler. İsmail, yolda, işi anlamaya çalıştı kendi kendine. Birdenbire aklına deniz gediklisi Ferhat geldi. İyi ama, aralarında bir şöyle selam sabahtan başka alışveriş yok. Bir iki kere, aynı meyhanede masa komşuluğu etmişler. O kadar.

Erkin gemisinde erlerin apteshanesine attılar İsmail'i. Apteshanenin lombozlarını kapamışlar. Yer bir karış sidik ve pislikler yüzüyor sidikte. Bir koku, bir koku, bir de sıcak. İsmail bir süre ayakta durdu. Islık çaldı. Gözü kapının kapalı lombozuna ilişti. Bir subay başı gördü. O baş çekildi, başka bir subay başı. "Ne yapacağım, diye bakıyor beyler." Oturdu sidiğin içine. Bir cigara yaktı. Bir de türkü tutturdu. Ama kafasında hep aynı soru : Niye getirdiler beni buraya?

İsmail'i apteshaneden akşamüstü çıkardılar. Süngülü iki erin ve bir gediklinin arasında bir sürü merdiven indi, dar, demir ve kıvrıla kıvrıla inen merdivenler. Demir bir kapıyı açtılar, İsmail'i ittiler karanlığa. Kapıyı kapadılar. Elleriyle yokladı dört yanını, halatlar, makaralar, varil gibi bir şeyler. Sintine ambarı. Gömleğini çıkardı. Pantolonunu çıkardı. Bir donla kaldı. Ama yine de durmamacasına terliyor. Oturdu halat yığınının üstüne. Gözü karanlığa alışmıştı azıcık. Uyudu.

— Kalk... Giyin...

Yüzüne tutulan elektrik fenerinin ışığından gözleri kamaştı, başını çevirdi.

— Kalk... Giyin...

Elektrik feneri halat ve makara yığınlarının, varillerin üstünde, sintine ambarının demirlerinde dolaştı. İsmail feneri kapının önündeki ak üniformalı subayın tuttuğunu gördü. Subayın arkasında, karmakarışık borularla örtülü kurşuni, demir, dar koridorda, ampullerin sarı ışığında süngülü iki deniz eri duruyor. Gece mi, gündüz mü, belli değil, ampuller buraya indirildiği zaman

da yanıyordu. Giyindi.

— Yürü.

İsmail önde, subayla erler arkada, daracık, demir merdivenleri çıkmaya başladılar. Çalışan makinelerin gürültüsü içinde gemi sarsılıyor. İsmail, “Yola çıkmışız,” diye düşündü.

— Sola sap.

Sağından, solundan, altından, üstünden, inceli kalınlı borular ve karmakarışık elektrik telleri geçen, kafes kafes demir, dar bir sahanlıktaydılar. İsmail soldaki merdivene sapıp çıkmaya başladı. “Sorguya götürülüyoruz. Ama niçin? Ne soracaklar? Ne işim var benim bu adamlarla?”

Güverteye, geceye, serinliğe çıktılar.

— Yürü doğru. Arkana bakmadan.

İsmail’in önünde yıldızlı gecedен başka kimse yok. Güverte ıssız. Makinelerin gümbürtüsü denizin hışırtısını dövüyor. Karanlıkta köpükleri farkedilen uçsuz bucaksız, kıyısız bir deniz. Erkin gemisi ağır ağır ilerliyor. İsmail’in aklına: “Benim burada olduğumu kimse bilmiyor,” diye geldi. “İyi ama, Mehterhane’den teslim alırlarken kâğıt filan imzalamışlardır. İyi ama nereye gidiyoruz? Korkuyor muyum? Daha değil...”

— Yürü arkana bakmadan...

Yürüyecek yer de pek kalmamıştı. İki adım sonra küpeştenin kıyısı.

— Dur.

Durdu. Arkasında açılıp kapanan tüfek mekanizmalarının şıkırtısını duydu. Birdenbire aklına Mustafa Suphi’ler geldi. “Demek arkadan kurşunlanıp denize atılacak. Peki ama niçin? Herifler beni temizlemeye karar verdilerse daha kolayı var, iyi ama, niye, niye ille de beni temizlemeye karar verdiler?” Bütün bunlar, böyle düzgün değil, karmakarışık geçti aklından. “Dönüp atılmalı üstlerine.” Bunu da böyle düşünmedi, ama bu düşünce geçti aklından. Döndü. Üstüne çevrilmiş süngülü iki tüfek namlusuyla subayın ak üniformasını gördü. O anda da bir başka subay peyda oluverdi birincisinin yanında. Kulağına bir şeyler söyledi. Birinci subay İsmail’e :

— Dön, yürü, dedi.

Deminki merdivenleri indiler. İsmail sintine ambarının karanlığına girdi. Soyundu. Uzandı halatların üstüne. “Numara yaptılar

bize. İyi ama niye getirdiler beni buraya?"

İsmail o gece bir düş gördü. Neriman'la bir kalyondalar, kışüstü kasarasında. Kalyon pupa yelken. Yelkenler o kadar çok, o kadar şişkin ki kalyonu nerdeyse uçuracaklar. Dümeni, dümen değil, koskoca bir dolap, Barbaros Hayrettin çeviriyor. Barbaros'un sakalı kıpkırmızı. Neriman soruyor Barbaros'a :

— Sakalınız niçin böyle kırmızı?

— Sen benim sakalıma bakacağına kocanın sakalına bak, diyor Barbaros.

İsmail'in, göbeğine kadar uzayan yemyeşil bir sakalı var. Neriman'la Boğazın üstünde, neresi pek anlayamıyor İsmail, biçilmemiş yemyeşil otların arasında sırtüstü yatıyorlar. Kabarık, ak bulutlara bakıyorlar. İsmail elini uzatıp rasgeleymiş gibi Neriman'ın memesine dokunuyor.

— Ne yapıyorsun? diyor Neriman.

— Kocan değil miyim?

— Daha evlenmedik?

— Niçin evlenmedik?

— Gelinlik elbiselerim hazır değil daha da ondan.

— Peki ne zaman hazır olacak?

— Yarın.

Barbaros Hayrettin :

— Odesa'ya gidiyoruz, diyor. Rüzgâr düşmezse.

Neriman :

— Ben Odesa'ya gitmeyeceğim, diyor.

İsmail :

— Krupskaya'yla tanıştırdırırım seni, diyor.

— Krupskaya ölmedi mi?

— Niye ölsün, diyor İsmail.

Ama Krupskaya'nın ölüp ölmediğini bilemediğini anlıyor.

Osman Beyle Ahmet, bir de Yusuf, Yusuf'un yüzünü göremiyor İsmail. Katırcı Hanı'nın üstündeki odadalar, boyunlarındaki çingiraklarını, püsküllerini sallayıp duran katırların arasındalar, mahkeme kurmuşlar, Ahmet :

— Benim yerime bu gece sen savcılık yap, diyor İsmail'e.

İsmail elektrik fenerini gözüne tutan ak üniformalı subayın beş yıla mahkûm edilmesini istiyor. Neriman :

— Merhametsizsin, diyor.

— Merhamet ne demek? diye haykırıyor İsmail. Neriman ağlıyor. İsmail kucaklıyor Neriman'ı. Öpüşüyorlar. Elektrik fenerini tutan ak üniformalı subay :

— Yeter! diye haykırıyor. Ateş!

Kurşunlar İsmail'in sırtından girip göğsünden çıkıyor ve dökülüyor önüne, patır patır dökülüyor güverteye. İsmail sıçrayarak uyandı.

İsmail'i iki gece dolaştırdılar Erkin gemisinin güvertesinde. Sonra subay salonunda, askeri sorgu yargıcının karşısına çıkardılar. Donanmada, erlerle gediklilerin dolaplarında yapılan araştırmada, komünist bir şairin kitapları çıkmış. Resmen satılan kitaplar. Kitaplardan birini de Gedikli Ferhat'ta bulmuşlar. Ferhat, "Kitap benim değil, benim dolaba haberim olmadan koymuşlar," demiş. Sıkıştırmışlar, "İsmail adında bir komünist tanırım," demiş. İsmail bütün bunları savcının iddianamesinden anladı. Sorgu yargıcına verecek ifadesi yoktu, yargıç da İsmail'in ifadesiyle ilgili görünmüyor. Esmer, ufak tefek bir adam. Radyoculuğa meraklı. Hele radyo tamirciliğine. İsmail'in de bu işten anladığını bildiği için — polis raporlarından, İsmail'in son yakalanışından önce bir radyo tamir atölyesinde çalıştığını öğrenmişti — radyo üstüne konuşuyorlar daha çok. Bir iş üstündeki ortak ilgileri, aralarında, bir çeşit yakınlığa benzer bir şey yarattı. İsmail'in sintine ambarından çıkarılıp bir gedikli kamarasında tutulmasını emretti. Bir seferinde İsmail :

— Şerif Bey, dedi ne demeye ilk geldiğim günler beni gece yarıları güvertelerde dolaştırdılar? Arkamdan vurup denize atacaklarmış gibi yaptılar?

— Donanma kurmay başkanı bir yerde okumuş, bir Alman kitabında, psikolojik baskı. Sen de yutmadın. Ben gelip işi öğrenince, "Vazgeçin," dedim, "bizde lüzum yok o baskıya."

Mahkeme, gemide, büyük salonda yapıldı. Karar okunacağı gün de — tutuklular saldırmasın yargıçların üstüne diye olacak — mahkeme heyetiyle tutukluların arasına üç sıra iskemle dizilmişti. Şerif Beyi İsmail son kere, duruşmalar başlamadan bir hafta önce gördü. Yine radyo tamirinden konuşuldu. Sonra Şerif Bey, çok beyaz dişlerini kurşunkalemiyle karıştırarak :

— İsmail, dedi, ikimiz de kendi sahamızda kaşarlanmış herifleriz. Ferhat'la hücre kurup kurmadığını, farkındasın, kaçtır soruyorum. Kurmadığına da çoktan kanaat getirmişim. İş bunda değil. Almanlarla beraber harbe gireceğiz. İngilizlerden Musul'u, Ruslardan Batum'u, Fransızlardan Halep'i alacağız. Anladın mı? Temizlik lazım, işe sizden başlayıp İngilizcilerde bitireceğiz. Bir de bakarsın, İsmet Paşayla buluşursun içerde. (İçerde, İsmail, İsmet Paşayla buluşmadı. Türkiye Almanların yanında harbe girmede. Donanma kurmay başkanı, İngilizlerin baskısıyla ve Almanlarla çok açık ilgisi yüzünden tekaüde sevk edildi. Şerif Beye bir şey olmadı.)

İsmail'in eski cezası üstüne bir ceza daha kattılar. Beş gedikliyle üç deniz erini de mahkûm ettiler. Ferhat'ın dolabına kitabın, bir karı yüzünden düşmanlık ettikleri Ali Başçavuş tarafından konulduğu anlaşıldı. Ama Ferhat'ı beraat ettirmek İsmail'i de ettirmek demektir. İsmail'i beraat ettirmekse : "Donanmadaki komünist komplosunu" başsız bırakıyordu.

İsmail iç Anadolu'da bir hapisaneye sürüldü. Bir başına. Hapisane Cenevizlilerden kalma dedikleri yüksek duvarlarla çevrili. Orta Anadolu'nun birçok yerinde her eski yapıya, anıt kalıntısına, Cenevizlilerden kalma derler. Duvarların taşları birbiri üstüne harçsız filan, öyle kocaman kocaman konulmuşlardı. Çok da geniş duvarlar. Üzerlerinde süngülü iki jandarma dolaşiyor. Hapisanenin alt katında, vakfın küçük dükkânları mapuslara kiraya veriliyordu. Bir terzi, bir kalaycı, iki marangoz, dört kundura eskicisi, bir de aynacı. Koğuşlar üst katta bir boydan bir boya tırabzansız uzanan, bir balkonun arkasında yan yana. Alt katta idare, başgardıyan odası, iki tecrit, bir de zindan var. Avluda bir çeşme, bir de ufacak tefecik bir ağaç. Kim bilir ne ağacı? İsmail'i üçüncü koğuşa verdiler. Bir ay sonra Neriman geldi : "Burada öğretmenlik, bulacağım," dedi, "çok umudum var." Evlenmeyi Neriman'ın tayininden sonraya bıraktılar. "Taktik be kardeşim, kime yutturacağız, bakarsın yutarlar, benim karım olduğunu bilirse bakanlık, bakarsın tayin etmez seni buraya." Neriman gitti. İsmail, "Kızın kaç yıldır ayağını bağladım, daha kaç yıl bekleyecek beni, bırak gitsin, kısmetini arasın başka yerde," diye düşünmedi. Tersine, Neriman daha tayin olunup dönmeden, hapisane

müdüründen, nikâhı nasıl kıyabileceklerini öğrendi. Neriman gelince de, askı filan yapıldıktan sonra, bir avukat da bulundu, o da vekil oldu, nikâhı belediyenin evlenme dairesinde kıydılar. Loş, tahta, sallanan merdivenlerden çıkıldı. Neriman gri bir tayyör giymiş, İsmail'in kelepçelerini nikâh memurunun önünde çıkardılar. Nikâh memuru, yorgun bir sesle, ama, büyük bir samimilikle, "uzun, mutlu yıllar" diledi. Tebrik etti. Şahitlerden biri başgardıyan, öbürü nikâh dairesinin kapıcısı.

Ertesi günü görüşme günüydü. Müdür, kendi odasında, bir kereliğine, görüşmelerine izin verdi, kendisi de masasının başından ayrılmadı. Önündeki kâatlarla uğraşıyormuş gibi görünüp İsmail'le Neriman'ı gözetledi. Onlar, yayları yer yer çökmüş ve kadifesinin havı dökülmüş lanepede yan yana oturuyor. Konuşmuyorlar. Müdür iki üç kere :

— Sıkılmayın, konuşun efendim. Bunda utanıp sıkılacak bir şey yok. Bana aldırmayın, işim başımdan aşkın, top patlasa duyacak halim yok. Konuşun, görüşün, yeni evlisiniz, dedi.

İsmail her keresinde :

— Sağolun, müdür bey, konuşuyoruz, diye karşılık verdi ve konuşmadılar. İsmail bir aralık Neriman'ın elini tutmak istedi, kız geri çekti elini ve İsmail'in yüzüne ayıplayarak baktı.

***

Ahmet'in boğazlanıyormuş gibi haykırmalarıyla İsmail uyan-
dı. Karanlıkta yürüdü, Ahmet'i dürttü. Ahmet :

— Hoh! dedi, uyandı.

İsmail lambayı yaktı :

— Uykunda bağıryordun da yine.

— Bir bardak su ver, ne olursun?

Suyu, sanki günlerce susuz kalmış gibi, lıkır lıkır içti.

— Affedersin!

— Cıgara ister misin?

— İstemez... Ateşim de var galiba.

İsmail elini Ahmet'in alınına koydu :

— Yok...

— Bugünkü gazeteler mi onlar?

— Yarın okursun.

Ahmet uzandı, gazeteleri aldı.

— Şimdi biraz bir şeylerle oyalanmalıyım ki, yine ağırlık basmasın.

İzmir gazetesine şöyle bir göz gezdirip attı, İstanbul'unkini aldı, ikinci sayfada duraladı.

— Kerim'i yakalamışlar.

— Öyle...

— Hay Allah kahretsin. [...] Nasıl yakalandığını yazmıyor...
Hay Allah kahretsin...

Yirmi üçüncü çizgi

Ertesi sabah Ahmet uyandığı zaman aklına ilk gelen şey Kerim'in yakalanması oldu. Haberi bir daha okudu. Kalktı. İsmail lambayı yakıp gitmişti. Allah kahretsin bu motor sesini. Teldolaba doğru yalınayak, don gömlek yürüdü. Ateşim var bal gibi. Elini koltuk altına soktu. Ateşim var. İskemleye, elbiselerinin üstüne oturdu. Her bir yanım kırılıyor. Çay yapmak istedi, vazgeçti. Midem de bulanıyor. Duvarın yamru yumru taşlarına dayandı. Başladı işte. Karyolaya sırtüstü uzandı. Kitap, ateşin yükseldiğini yazıyor muydu, yazmıyor muydu? Kırıklıktan söz ediyordu, mide bulantısından da sanırsam... Baş ağrılarını yazıyordu, her mafsalın mengeneyle sıkıştırılıyormuş gibi... Mengene filan yoktu kitapta... Başım ağrıyor. Deminden beri sezmedim bunu, dehşetli ağrıyor başım. Ateşim de var. Ama, kitap ateş yükselmesinden... Kitap masada duruyordu, gazetelerin altından bir kıyısı görünüyor. Bakmayacağım. Ateş yükselir, demiş, dememiş, ne çıkar? Kırıklık, mide bulantısı, baş ağrısı, hepsi yerinde. Bakmayacağım, hiç değilse geberirken bu kadarcık irade sahibi olalım. Uzun, yorgun yolculuklardan sonra ılık bir suya, kedere gömülüyor. Ansızın doğruldu, birisiyle kavga ediyormuş gibi giyindi. Çay yaptı. İlk önce zorla, sonra istekle içti. Terliyordu. Bir derece de yok ki... Belki de bir yerlerde, Ziya'dan kalma, vardır. Sallana sallana dereceyi aradı. Bulamadı. Yokladı kendini. İç bulantısı geçmiş gibiydi. Kitabı unutmuştu. Uzandı karyolaya. Başı büyüyor, büyüyor, dört duvara sığmaz oluyor, ama ağır değil, köpükten, koskocaman bir baş.

— Anuşka sana sevdalanabilirmiş, Petrosyan.

— İyi de edermiş.

— Sen ona?

— Ben de ona. Ama ikimiz de geç kaldık. Bir Türk oğlu geldi girdi aramıza.

— Emredin çıkayım.

— Çıksan da faydası yok artık... Şu Türk oğullarından şu Ermenilerin çekmediği mi kaldı? Kıyma kıyar gibi doğradınız bizi.

— Ben yoktum sizi doğrayanların arasında.

— Yalnız sen değil, işin aslına bakarsan, ellerine bıçak verilen Türk köylüsü de yoktu, o bıçakla kestiler, ama yoktular. İşin doğrusu bu. [...]

— Ne de olsa, halkımın alnına sürülen kara leke.

Sİ-YA-U :

— Hangi milletin alnına öyle kara leke sürülmemiş ki, dedi. İngiliz halkı mı Şanghay'da bizi süngüleyen, Hintlileri aklıktan öldüren?

Anuşka :

— Halklar da artık akıllarını başlarına biraz toplasınlar, dedi. Babamı öldüren Rustu babam gibi, ama Kolçak'ın ordusunda subaydı, pomeşçikti. Babamı niçin öldürdüğünü biliyordu. Ama ya Kazak atlıları? Kendileri gibi köylüleri kesen Kazak askerlerini de halktandırlar diye hoş mu göreceğiz?

Ben :

— Kimsenin öyle bir şey söylediği yok, dedim.

Sİ-YA-U :

— Lenin'in "Milli Gurur" yazısını oku, Anuşka, dedi.

Anuşka :

— Merak etme, senden önce okudum, dedi. O da, diyor ya, Rus köylülerine üniforma giydirip başka milletleri ezmeye yolladıkları vakit yüzüm kızarıyor, diyor ya.

Petrosyan yorgun bir sesle konuştu :

— Ne tartışıp duruyorsunuz, hepiniz aynı şeyi söylüyorsunuz.

Anuşka :

— Pek de aynı şeyi değil, dedi.

Petrosyan damdan düşer gibi sordu :

— Ölümü düşündün mü hiç, Anuşka?

— Gördüm. Hem de bir kere değil.

— Görmeyen var mı? Ben senden çok gördüm başkalarının ölümünü, ölümü genel olarak... Benim sorduğum, kendi ölümünü düşündün mü hiç? İçinizde bunu, şöyle başını eline alıp düşünen var mı?

Petrosyan'ın bu sorusu hepimizi şaşırttı. Onun böyle bir şey sorduğunu başkasından duysak inanmazdık.

SI-YA-U :

— Ben düşünmedim, dedi. Öleceğimi biliyorum elbette... Ne yapalım, ölmek elde değil, düşünüp de ne olacak bunu, demek istemiyorum. Ben düşünmedim.

Anuşka :

— Ben düşündüm, dedi. Annem tifüsten ölürken başucunda düşündüm bunu, ikimizden başka kimse yoktu izbede. Bir de ölüm. Beni de yakalayabilir, alıp götürebilirdi. Öyle düşündüm : Beni alıp götürecektir, bir daha da geri getirmeyecek. Nereye götürecektir? Hiçbir yere. On beşimden beri dinsizim... İşte bu hiçbir yeri düşünmeye çalıştım.

Petrosyan ilgisini gizleyemeyerek sordu :

— Gözünün önüne getirebildin mi o hiçbir yeri?

— Hayır. Peki, sen?.. Bağışla beni... Yani... şey...

— Ne yaptın ki bağışlayayım seni? Ben ölümü düşünüyorum. Benim için bundan tabii ne olabilir? Çok yakında olabilecek ve her şeyi senin için her şeyi, kökünden değiştirecek bir olayı düşünmemek için insan aptal olmalı.

Sustu, sonra :

— Yarınki gece toplantısında benimle en aşağı beş kere dansedeceksin, Anuşka, dedi.

Bir saat daha konuştuk şundan bundan, Meyerhold'u tartıştık. "Bolşoy'u buğday ambarı yapmalı," dedim. Anuşka'nın tepesi attı. "Mali Teatr müzelik," dedim. Anuşka yüzümü tırmalayacaktı. Petrosyan kahkahaları basarak katıldı tartışmamıza, bir Anuşka'dan yana oldu, bir benden yana. Kalktı. Merdiven başına kadar uğurladık. Her zaman yaptığı gibi merdiven tırabzanına bindi, bize elini sallayarak dördüncü kattan aşağı doğru kaymaya başladı. Anuşka bir çığlık attı. Merdivenleri dörder dörder indik. Aşağıda taşlıkta, merdivenlerin ilk basamağından az ötede, kafası parçalanmış Petrosyan yatıyor.

Günlerce sonra, bir gece Anuşka, ben, Sİ-YA-U Meyerhold'da "Orman" piyesini seyretmiş dönüyorduk (tiyatroya, sinemaya filan Sİ-YA-U'suz gidemez olduk), ben :

— Petrosyan kendini öldürdü, dedim.

Anuşka kendisine hakaret etmişim gibi haykırdı :

— Hayır! (Nefretle tekrarlardı :) Hayır! Yalan söylüyorsun.

Karşılık vermedim. Sİ-YA-U'nun koluna girdi. Önüme geçtiler. Böyle, bir süre yürüdük. Timiryazef'in — o sıralarda Moskova'da en sevdiğim anıtlardan biri — heykeline doğru bulvar boyunca ilerliyorduk. Anuşka bıraktı Sİ-YA-U'nun kolunu, yanıma geldi, ağlamaklı bir sesle :

— Niye öyle söyledin? dedi. Senin sadist bir tarafın var bana karşı. Sen bende yaşayan en iyi şeyleri hırpalamaktan hoşlanıyorsun.

Anuşka'nın ne demek istediğini anlayamadım. Ses çıkarmadım. Çektim kendime doğru, öptüm. Sİ-YA-U, az ötede durmuş, başını önüne eğmiş, yerde, karanlıkta bir şeyler aranır gibiydi.

Petrosyan'ın kendini öldürdüğüne emin değilim.

***

Bütün bunları başımın köpükten kocaman bir baş olduğu sırada, böyle sırayla düşünmedim, ama bunların hepsi geçti aklımdan. Niçin başka şeyler değil de, bunlar. Bilmiyorum.

Ahmet kalktı, üç aspirini birden içti. Kapının arkasına yirmi üçüncü çizgiyi çektii, attı kendini yatağın üstüne.

İsmail geldiği zaman Ahmet'i soyunmamış, ter içinde, kendinden geçmiş buldu. Bileğini tuttu. Ateşi var. Nabız da hızlı hızlı atıyor. Gözüne gazetelerin altından kıyısı beliren kitap ilişti. Açtı, okudu. Kapadı. Ahmet :

— Sen misin, İsmail? dedi.

— Yardım edeyim de soyun.

— Kuduz değilim, İsmail.

— Elbette değilsin.

— Kitaba bak, ateş de yapar, diye yazıyor mu?

— Ne lüzum var be kardeşim?

— Bak, diyorum.

İsmail, "Baktım," diyemedi. Utandı. Kitabı açtı. Okur gibi

yaptı.

— Ne diyor?

— Ateşten filan söz ettiği yok.

— Doğru mu söylüyorsun?

— Niye yalan söyleyeyim be kardeşim?

— Sen Kerim değilsin, yalan söyleyebilirsin pekâlâ.

Ahmet uyudu.

***

İsmail'in yüzüne, evlendiklerinin ertesi günü, hapisane müdürünün odasında, yayları yer yer çökmüş ve kadifesinin havı dökülmüş kanepede, müdürün karşısında otururlarken, bir aralık, elini tutmak isteyen İsmail'in yüzüne, Neriman ayıplayarak baktı. İsmail çekti elini. Neriman :

— Ağabeyimden mektup aldım, dedi. Siyatik ağrıları tutmuş yine.

Müdür :

— O dert bende de var, dedi. Ağabeyiniz ne yapıyor? İğne, salisilat filan fayda vermiyor bana, hatta sıcak fışkının içine gömüldüm boğazıma kadar, fayda yok.

— Ağabeyim bir haplar alıyor.

— Haplar çocuk oyuncağı. Kaç yaşında ağabeyiniz?

— Eh, bu illetin yaşla alakası yok, fakat yaşlı insanlarda tedavisi daha zor.

İsmail düşündü : "Yaşlı insanlar."

Kendisinin de kırkına bastığını ansızın anladı. Ya Neriman kaç yaşında? Yirmi sekiz, yirmi dokuz olmalı. Yan gözle Neriman'a baktı : Yirmi ikisinde gösteriyor. Biz kırka bastık. Bir ömür böyle geçti. Bir kitap adı olacak. Bir ömür böyle geçti. Kötü mü geçti? Niye kötü be kardeşim? Ama geçti.

Müdür saatine baktı. Neriman :

— Ben artık gideyim, dedi.

İsmail'le el sıkıştılar. Müdürün de elini sıktı. İsmail'e :

— Sana ne getireyim haftaya? diye sordu.

İsmail karşılık vermedi. Neriman'ın ayaklarına bakıyor. Bu kadar küçük, bu kadar biçimli olduklarını ilk farkedışı. Kırkına bastık.

Bir gün görüşme yerine Neriman, başı tıraş edilmiş bir kız çocuğuyla geldi. İstanbul çocukları gibi giyinmiş. Beş altı yaşlarında var. İsmail, telin arkasında Neriman'ın eline sımsıkı yapışmış ve korkuyla dört yanına bakınan kız çocuğunun tıraşlı başını merak etti önce :

— Bu kızcağızın kafasını niye kazımışlar böyle?

— Bitliydi. Yıkamakla, ilaçla temizlenecek gibi değil. Ben de tıraş ettirdim. Hem daha güre çıkar saçları.

— Sen mi tıraş ettirdin?

— Evlatlık aldım Emine'yi. Şimdi seninle bir kızımız var.

İsmail güldü :

— Demek Emine kızımız oluyor. Yalnız şu saçları çabuk bitse. Pek de zayıf be kardeşim.

— İki aya kalmaz tombullaşır. Saçları da çıkar. Mavi kurdela pek yaraşacak Emine'me. Ben Emine'mi...

İsmail anladı :

— Çocuğun olsun çok mu istiyorsun, Neriman?

— Çok... Ama, işte var artık.

— Demek ana olmak istiyorsun?

— Niye istemeyeyim? Analık... Bilsen, kimi kere... Ama ana oldum işte. Sen de baba.

— Boşanalım, Neriman.

— Üç ay önce evlendik.

— Altı ay sonra boşanalım. Sen gençsin, yirmi sekiz, yirmi dokuz. Ben kırk yaşında bir herifim. Ne zaman çıkacağım da belli değil. Hayatını mahvettim senin. Evlenirsin, sahici ana olursun.

Neriman ilkönce sessiz, sonra hüngür hüngür ağlamaya başladı. Emine de katıldı. Görüşme yerindekiler, hükümlüler olsun, görüşmeciler olsun, pek ilgilenmedi. Ağlamak, sızlamak, telin arkasında, görüşmecilerin bulunduğu tarafta, olağan işlerden. İsmail :

— Sus Allah aşkına, ağlama be kardeşim, dedi. Şaka ettim canım. Bak, Emine'nin de sümükleri akıyor. Sil şunun burnunu.

Neriman gözyaşlarını tutmaya çalışarak mendiliyle Emine'nin burnunu sildi.

O akşam İsmail, koğuş penceresi içine oturdu, iki eliyle demir parmaklığı tuttu. Karşı dağlara baktı. Dağlar kel, ama

kırmızı bir kellik. Bir tepenin üstünde, mendil kadar, Neriman'ın mendili kadar, Emine'nin sümüklü burnunu sildiği mendil kadar ufacak bir bulut kımıldanmadan duruyor kararmaya başlayan mavilikte. Neriman yirmi sekiz, yirmi dokuz, ama yirmi ikisinde, bilemedin yirmi dördünde gösteriyor. Sıhhatli de. Daha bir kere bile hastalandığını bilmiyorum. Hem bu işin hastalıkla ilgisi var mı? Kadın dediğin ana olmak ister. Kız da ana olmak istiyor işte. Kadın dediğin, erkek de ister. Ama kızlar, erkek tanımamışlarsa... Laf be kardeşim... O bizim, erkeklerin uydurması. Ne diye yatmadım Neriman'la? Ne diye evlenmedik ben dışardayken? Yatmak için ille de evlenmek mi lazımdı? Neriman da başka türlü teslim olur muydu? Kadıköy'deki evde, bir gün, az kalsın oluyordu ya... Niye olmadı? Eşkeğimden. Ahmet de Anuşka'ya dokunamamış ya. Laf, altı ay geçmeden mercimeği fırına vermişler pekâlâ. İyi, ama ne diye şimdi evlendik? "İlle de evlenelim," diyen ben değilim. Ben kandırmadım. Tüh. Allah kahretsin... Ahmet, tüh, demezdi, tühsüz Allah kahretsin... Neriman'ı ben... Sen, ben, iş bunda mı? Sana suçlusun diyen var mı?

İsmail ertesi sabah, berberde tıraş olurken — yalnız görüşme günleri tıraş olurdu, ama bu kuralı bu sabah bozdu — cinayetden yatan Berber Ali'ye sordu :

- Kaç yaşında gösteriyorum be Ali?
- Kırk, kırk beş.

İsmail, Terzi Ramiz'in dükkânında — dükkânın yarısını kiralamıştı Ramiz'den, radyo, dikiş makinesi filan tamirciliği yapıyor — keyifsiz çalıştı akşama kadar.

İsmail'in anası arada bir Manisa'dan gelip gelininin yanında bir iki hafta kalıyor. İsmail o kadar yalvardı :

- Gel, şuraya yerleş be anacığım.
- Anası razı gelmedi.

— Ev üstüne ev olmaz. Neriman'ı kızım gibi severim, ama bir evde oturursak, altı aya varmaz birbirimizin başını yeriz. Burada ayrı ev açacak halim de yok.

Hapislerin çoğunluğu köylü. Günde 700 gram kara ekmekten

başka bir şey vermiyor idare. Bir de su, bir de sabaha kadar yanan elektrik. Ne yatak, ne yorgan, ne üst baş. Ya görüşmecilerin getirecek, ya içerde bir yolunu bulacaksın.

Bir gardiyan var. Bursalı. Gayetle de Alamancı. Her gece :

— Allah kurtarsın, diyerek koğuş kapısını dışardan kol demirini vurup kilitledi mi, başını dikiz deliğine yaklaştırır :

— Hele bir gel bakalım, usta, der, İsmail'i çağırır. Yine de yaktı Londra'yı Hitler. Kazanacak harbi Alaman, gel sen de vazgeç inadından, "Kazanacak," deyiver, usta, der.

İsmail :

— Kazanmayacak, der. Gardiyan :

— Eh, sen bilirsin, der ve ertesi gece aynı şeyleri konuşurlar. İşte bu Bursalı gardiyanın ayakları dibine düşüp öldü İsmail'in anası. Görüşme yerinde. Telin arkasında.

— Sana zeytinyağlı yaprak dolması getirdim, İsmail. Manisa'dan buraya biraz ezildiler. Gardiyan efendiye de ikram et, dedi. Yığılıverdi gardiyanın ayakları dibine.

Neriman evde gripten yattığı için — ilk hastalığı — onsuz gelmişti kadıncağız. Memleket hastanesine kaldırdılar. Doktorlar, "Yürek sektesi," dedi. Şimdi karşıda, Cenevizlilerden kalma hapisane duvarları üstünden görülen mezarlıkta yatıyor altı aydır. İsmail yine koğuşun penceresi içine oturmuş, ay ışığında büsbütün yangın yerine benzeyen mezarlığa bakıyor. Anasının ölümüne çok zor alışabildi, çok zor inanabildiğinden... Gözünün önünde yığılıverdiğini gördü, mezarlığa nasıl getirildiğini yine bu pencereden bir öğleüstü, çiğ bir güneş ışığı içinde gördü, ama görmek, bilmek, emin olmak başka bu işde, inanabilmek başka. Neriman, ölümden bir ay sonra filan :

— Artık ben senin iyice anan oldum, dedi.

Hitler'in Sovyetler'e saldırdığını İsmail dükkânda, başsavcının radyosunu tamir ederken öğrendi. Filips marka radyodan. Bir acayıplemiş olmalı ki, dükkân ortağı Terzi Ramiz sordu :

— Ne oluyorsun? Ne var?

— Eceline susadı köpek.

— Kim?

Bütün hapisane çok geçmeden haberi aldı ve :

— Af var, çıkıyoruz, dediler.

İsmail onardığı ve onarılmalarını boyuna uzattığı radyolarda Sovyet tebliğlerini, çat pat Rusçasıyla anlamaya çalışıyor. “Tan” gibi bir iki gazete bir yana, basın, Ankara Radyosu, Almanları tutuyor. Bursalı gardiyan geceleri : “Alman kazanacak harbi, gel vazgeç inadından,” demiyor artık İsmail’e. İsmail herifin anasına, avradına sövdü. Gardiyan kapı altına çekip İsmail’i dövmeyle göze alamadı — ne de olsa valinin bile radyosunu onarıyor — ama düşman kesildi. Görüşme günleri, nöbet kendisindeyse, inadına gelip iki telin arasında, Neriman’ın önüne dikiliyor. Kızın getirdiği yemekleri demir çubukla öyle bir karıştırıyor ki, yenmez oluyorlar.

Kızıldudunun gerilemesi İsmail’i şaşırttı. Yeryüzünde Kızıldudan güçlü ordu yoktur biliyordu. Kızıl Meydan’da yapılan geçitlerde paraşütçülerin gökten yağmur gibi indiklerini duymuştu Moskova’dan dönenlerden. Niye gökten yağmur gibi inmiyorlar Alman ordusunun gerilerine? diye sorup durdu kendi kendine. Sonra, mahsustan çekiliyorlar, manevra, diye oyaladı kendini. Kızıldudunun verdiği yüz binlerce esir sayısına inanmıyordu. Fakat Alman tebliğlerindeki sayıların yarısı bile gerçekse, diye düşünmeye başladı, daha doğrusu düşünmeye kalkıştı ve bir keresinde öyle dayanılmaz bir acı duydu ki, düşünmemeye zorladı kendini.

Almanlar Moskova’ya iyice yaklaştı. Cumhuriyet gazetesinde Abidin Daver : “Moskova’nın düşmesi gün meselesidir,” filan diye yazdı.

İsmail koğuşların önündeki tırabzansız çıkmada dolaşiyor. Ceneviz duvarının üstünden karşıkı karlı dağlar, karlı damlar görünüyor. Hapisane avlusu da kar içinde. İsmail çıkmada, çamurlaşmış bir avuç kar aldı yerden. Yemeye başladı. Moskova’yı gözünün önüne getirmeye çalışıyor. Ahmet’ten, sonra ötekilerden dinlediği, birkaç fotoğrafını da gördüğü — Lenin’in anıt-kabrini ezberden çizebilir — Moskova’yı, faşistlerin sardığı karlı Moskova’yı. Orda millet kan revan içinde dövüşsün, biz burda yan gelip yatalım... Bu ne çiledir be kardeşim!

Bir gün Neriman görüşmeye Emine’siz geldi.

— Okuldan çikardılar beni.

— Neden?

— Bakanlığın emriyle.

— Neden?

— Üzülme, terzilik yaparım. Daha da iyi. Dikiş makinem var.

Son günlerde bir yeri bozuldu, tamir edersin.

— Niye attılar seni işten be kardeşim?

— Bir ay önce, yok, değil, bir buçuk ay oluyor, coğrafya öğretmeni, terbiyesiz bir adam, sana söylemedim şimdiye kadar, hep sataşır bana.

— Nasıl sataşır? O da ne demek?

— Hiç, canım, imalı laflar eder. Karısı da var utanmaz adamın.

Kaç kere ağzının payını verdim. Dazlak.

İsmail sırtına bıçak saplanmış gibi oldu. Dazlak, ama sataşıyor. Dazlak olmayan heriflerle dolu kasaba. Genç kadın, güzel kadın. İstanbullu da üstüne üstlük. Üstüne üstlük, kocası da hapis, elini uzat kopar dalından.

Neriman anlatıyor :

— Öğretmenler odasında konuşuluyordu. Başöğretmen...

— O da mı sulanıyor sana?

— Yok canım... Herkes üstüme mi saldırıyor sanıyorsun?

— Niye saldırmazsınlar? Şeker gibi karısın.

— Delirdin mi? Sen beni ne sanıyorsun?

— Peki, peki, sonra, başöğretmen?

— Şu Rusları Almanların kesip doğraması iyi oluyor, dedi.

Komünistlerde aile namusu yok, senin karın benim karım, benim karım senin karın, dedi. Coğrafya öğretmeni de bana döndü : “Neriman Hanım, sizin zevciniz de komünist,” dedi. “Onun da akidesi böyle mi?” Kendimi kaybetmişim, herifin suratına indirdim tokadı.

— İyi etmişsin. Çok iyi etmişsin. Çok iyi. Yaşa be kardeşim. Ama niye bana söylemedin bunu şimdiye kadar?

— Boşuna üzülmeseydin diye.

— Herife silleyi aşkettin diye mi çıkardılar seni?

— Hayır. Komünistlik propagandası yapmışım sözde. Başöğretmenle coğrafyacı bakanlığa rapor yollamışlar, “Kocası komünistlikten sabıkalı, hapis,” demişler. Öteki öğretmenler hep isyan etti bu haksızlığa. “Hep birlikte dilekçe yazarız, hakkını ararız,” diyorlar. Ama ben artık dünyada dönemem okula. Terzilik

yapacağım. Görürsün daha da çok kazanırım.

İsmail'in koğuşunda otuz kişi yatıyor. Yer çimento. Duvarlar boyunca, kapının bir yanından başlayıp öbür yanında biten çok geniş, yüksek, tahta bir peykeyle kaplı koğuş. Orta yer boş. Peykede, sağ köşede, baş köşede, Süleyman Ağanın yatakları. Gündüzleri toplandı da üst üste kondu mu döşekler, yorganlar, yastıklar, seccadesinin üstünde bağdaş kurup Süleyman Ağa, akşamlara kadar tespih çeker, koğuşta işlettiği ocaktan çay, kahve içer. Kasabaya iki saatlik büyük bir köyün ağası. Cinayete teşvikten yatıyor. Komşu köyün ağalarından birini vurdurdu çobanına. Çobanı astılar. Ağaya on beş yıl hüküm giydirdiler.

Terzi Ramiz de aynı koğuşta. Kalaycı Şefik de. Fakir fukaranın yatakları yalın kat, pestil gibi. Çoğu, gündüzleri toplamaz, üstüne oturur. Koğuş meydancısı kapının yanında, kirden kararmış ak bir koyun postunda yatar. Süleyman Ağanın meydancısı ayrı. Parlak İhsan, diyorlar. Fakir. Yüzü kâat gibi bir delikanlı. Parlak İhsan'ı, ağanın, kadın gibi kullandığı da söylemiyor.

İsmail'in yatağı Terzi Ramiz'inkinin yanında.

Kundurular, yemeniler, çarıklar orta yerdeki boşlukta çıkarılıp bırakılır. Gaz ocakları, maltızlar, primuslar — en çok gürültü eden primus Süleyman Ağanınki ve bir primus ne kadar şamatacıysa o kadar makbul — koğuşun önünde yanar. Kışları, herkes mangalını, maltızını bacakları arasına alıp ısıtır. Bir marsık kokusu, bir marsık kokusu, insan bayılacak gibi olur kimi kez.

İçerde esrar satışı da Süleyman Ağanın elinde. Kumar oynatıp mano da topluyor.

1942'de Sinop Hapisesi'nden sürgünler geldi. Namları birçok kalelerde yürümüş İstanbullu üç eroin kaçakçısıyla İzmirli iki katil. İstanbul'dan Âdembabalar da geldi. Âdembabaları — Âdembaba gibi çıplak, perişan olduklarından öyle deniyor onlara — sondaki koğuşa, en fakir köylü hükümlülerin koğuşuna verdiler. Peykelere gazete kâadı serip yatıyorlar. Ötekiler, sağdan ikinci koğuşa yerleşti. Bir de, Almanlara casusluk ederken yakalanmış bir topçu teğmeni geldi. Onu Süleyman Ağanın koğuşuna verdiler. İçerde eroin satışı başladı. Satış Sinop'tan gelenlerin elinde. Çok geçmeden Süleyman Ağayla Sinopluların

arasında hır çıktı : Sinoplular esrarı da, kumarı da ellerine almak istiyor. Müdür, Sinopluları tutuyor, başgardiyansa Süleyman Ağayı. Alman casusu teğmen ilkönce Süleyman Ağayı tuttu, sonra döndü Sinopluları tuttu. Jandarına başçavuşu da teğmenle birlik. Sinoplular, Süleyman Ağanın meydancısı Parlak İhsan'ı satın aldı ve bir gün ağa öğle namazını kılariken, Sinopluların üçü koğuşa daldı, bıçaklarla arkadan vurup öldürdüler ağayı. İsmail de, Terzi Ramiz de dükkândaydılar. Kalaycı Şefik koğuşun önünde yemek ısıtıyordu. Haykırdı yukardan :

— Ağayı vurdular! Yetişin!

Sinoplular bir bıçak da ona attı. Jandarmalar Ceneviz duvarının üstüne dizildi. Başçavuş boyuna düdük çalıp haykırıyor :

— Kimse kımıldamasın yerinden, ateş emri veririm.

Sinoplular bir ay aşağıda, zindanda kaldı, sonra yukarı çıkıp Süleyman Ağanın koğuşuna kuruldu. Bir gün Terzi Ramiz dükkânda İsmail'e :

— Ben bu Alamancı teğmeni beğenmiyorum, dedi, hep senin aleyhinde konuşur. Kolla kendini.

— Ne yapacak namussuz bana be kardeşim? Esrarla, kumarla ilgim yok.

— Sen bilirsin, ama kolla kendini yine de...

İki ay sonra, bir pazar günü, İsmail görüşme yerinden dönüp kapıaltına girdi. Sinoplulardan üçü de kapıaltında bekliyor. Mahkemeye götürülecekler, Süleyman Ağa işinden. Elleri de kelepçeli. Birden Parlak İhsan'la Sinoplulardan ikisi, bir de teğmen girdi içeri, arkaları kapıya dönük arkadaşlarının üstüne atıldılar, başladılar bıçaklamaya. İsmail :

— Durun be! diye haykırdı.

Kapıaltındaki Bursalı gardiyan düdük çalıyor. Kelepçelilerden biri, İzmirli Murtaza, kelepçeli eliyle kaptı bıçağı Parlak İhsan'dan ve delikanlıya sapladı. Bunu gören teğmen, ansızın atıldı İsmail'in üstüne. İsmail geri sıçradı ve Neriman'ın az önce getirdiği kalaylı, ağır sefertasını teğmenin başına indirdi.

Bir saat sonra, Parlak İhsan, revirde, başı İsmail'in kucağında, can çekişirken :

— Bir bardak su ver, efendi, dedi.

İsmail, delikanlının başını revirin ak muşambası yırtık muayene sedirine yavaşca yatırıp suyu verdi.

— Son yudum suyumu senin elinden içmek nasipmiş, efendi. Ben seni de öldürecektim. Hakkını helal et.

— Helal olsun.

Akşama iş anlaşıldı. Terzi Ramiz kumral bıyıklarını sıvazlayarak İsmail'e :

— Ben sana demedim miydi? dedi. Sinoplular birbirine düşmüş, payı bölüşmek işinde. İki parti olmuşlar. Birileri ötekilerini temizledi işte.

İsmail :

— Peki, ne olacak şimdi? diye sormadı. Öldürenlerin bir ay zindanda yattıktan sonra yukarı çıkıp işlerini sürdüreceklerini biliyordu.

— Parlak İhsan ne diye beni de öldürecekmiş?

— Teğmen, heriflere, “Komünisti de bir arada kaldırırsanız ortadan, cezayı az keserler,” demiş. “Ben başçavuşla konuştum,” demiş. “Hükümetin baş düşmanı çünkü bu komünist heriflerdir,” demiş. Bu işi Parlak İhsan'a havale etmişler, ama İhsan ilkönce Murtaza'ya saldırınca, kendi de bıçak yiyince, teğmen de senin üstüne...

İşin arkası İsmail'in düşündüğü gibi çıkmadı. Teğmeni de, ötekileri de, tez elden yargılayıp Çankırı Cezaevi'ne sürdüler. Yeni gelen başsavcı ıslahatçymış deniyor.

— Vallahi utanıyorum bu senin getirdiğin yemekleri yemeye be karıcığım.

— Niye utanacakmışsın?

— Açlıktan kırılıyor millet içerde.

— Dışarda da bolluk yok, İsmail. Biz ne yapabiliriz. Sana Emine de kendi eliyle tarhana pişirdi bugün.

Emine'nin kıvrır kıvrır kara saçlarında mavi fiyongo.

— Ye, baba. Kırmızı biberini de bolca koydum. Kıyma da koydum.

Hapisanede açlık. Âdem baba koğuşundan haftada bir iki ölü çıkıyor. Şişiyorlar ilkönce davul gibi, sonra sönüp ölüyorlar. Köylü görüşmeciler de sıskacık çıkınlarla geliyor.

İsmail dükkânının önüne çıktı. Ortalık günlük güneşlik. Derin bir soluk aldı. Karşıya baktı : Üstleri başları parıncıparça Âdembabalar, bir, iki köylü de var aralarında, Ceneviz duvarının dibinde, yüzükoyun, dörtayak olmuşlar, oralandaki taze otları, elleriyle kopararak değil, doğrudan doğruya ağızlarıyla, hayvanlar gibi yiyorlar. İtişip kakışmadan, kederli hayvanlar gibi otluyorlar.

Yirmi dördüncü çizgi

Ahmet gözlerini açtı. İsmail teldolabın önüne çömelmiş, bir şeyler yapıyor. Gaz lambası da yanıyor.

— İsmail, hâlâ gece mi? İşten mi döndün?

— İşe gitmedim. Uyu. Daha erken.

— Ne yapıyorsun orda?

— Çorba pişiriyorum. Tarhana. Sabah sabah iyi gelir.

Ahmet :

— Sağ ol, dedi.

“İştahım yok,” demedi. Çekindi.

— Nasılsın?

— İyiceyim.

“Çok fenayım,” demedi. Çekindi.

— Bakayım, ateşin var mı?

— Yok... Çok az...

İsmail dokundu Ahmet'in alınına.

“Cayır cayır yanıyorsun,” demedi. Çekindi.

— Düşmüş. Büsbütün değil, ama düşmüş. Sana birazdan gidip ilaç alırım.

— Olur.

“İlacın ne yararı dokunacak?” demedi. Çekindi.

İsmail'in pişirdiği çorbayı içtiler. Ahmet tiksintisini belli etmemeye çalışıyor.

— Ben biberi severim be Ahmet. Fazla kaçırmışım galiba?

— Azıcık fazla.

— Aspirin vereyim mi?

— Ver, iki tane.

— Çoğu, yüreğe dokunmuş.

Ahmet :

“Yüreğime dokunacak da ne olacak?” demedi. İki aspirini

birden yuttu. Bir de titriyorum, kendimi tutmasam dişlerim birbirine takır takır çarpacak.

Ahmet battaniyeyi sırtına alıp yatağın içinde oturdu.

— Hiç kimseye anlatmadığım, anlatamadığım bir şeyi anlatacağım sana, İsmail.

— Yatıp dinlensen daha iyi olmaz mı be kardeşim?

— Yok, yok... Sen ne ananın sözünü edersin, ne sevdiğin kadınların. Malum, ben gevezeyim.

— Huy meselesi. Lakin çok yormasan kendini...

— Çinlilerden, Moskova'da, üniversitedeki Çinlilerden...

— Anlıyorum.

— Çinlilerden bir grup memleketlerine döndü. Sİ-YA-U da aralarında. Onlardan önceki grubun, sınırı geçer geçmez yakalandığını, kafalarının satırla kesildiğini... hepsinin kafası, anlıyor musun?

— Anlıyorum.

— İçlerinde üç tane de kız vardı. Önceki grubun... Anlıyor musun?

— Niye anlamayayım be kardeşim? Gayetle iyi anlıyorum.

— Anlatabiliyor muyum, demek istiyorum.

— Gayet iyi.

— Kafalarının satırla kesildiğini, önceki grubun, biliyorduk. Miting de yapıldı. Protesto için. Demek istediğim, Sİ-YA-U da biliyor bunu.

— Elbette, siz bildikten sonra...

— Sİ-YA-U da biliyor. O gece kulüpte bir ayrılık toplantısı yapıldı. Nutuklar söylendi. Ertesi gün yola çıkacaklar. Toplantıdan sonra Anuşka bana :

— Biz, bu gece, Sİ-YA-U'yla dolaşacağız, dedi.

Gittiler. Sİ-YA-U geç döndü. Uyur gibi yaptım. Bir şey sormadım. Yatmadı. Eşyalarını topladı. Kalktım. Kucaklaştık. Gitti.

— Yoksa oğlanın da mı kafasını kestiler?

— Bilmiyorum. Zaten ben de çok geçmeden döndüm memleketeye Kerim'le... Bir cigara ver...

“Canım hiç de cigara içmek istemiyor, ağzım zehir gibi.”

— Azıcık dinlen. Yoruldun.

— Yok. Anlatacağım.

“Niye ille de anlatmak istiyorum? Bilmiyorum? Belki de gece Anuşka’yı gördüm rüyamda boyuna da ondan...”

Anuşka’ya gittim akşamleyin. Gündüz aradımdı idarede. Gelmemiş. Odasına girdim. Divanda yatıyor.

— Hasta mısın?

— Kırıklığım var biraz.

Divanın kıyısına iliştim.

— Çay yapayım mı?

— İstemez.

— Çok üzgünsün elbet. Ben de öyle... Yakalanmazlar... Her giden yakalanacak olsa...

— Kapat bu bahsi...

— Niye aksi aksi konuşuyorsun benimle?

— Aksi filan konuştuğum yok.

— Öyle olsun.

Birdenbire sordum, bana hep öyle olur, bir şeyi söyleyeyim mi, söylemeyeyim mi, diye kararlaştırmaya vakit kalmadan, şeytan dürter ve damdan düşer gibi söylerim, sorarım :

— Sİ-YA-U’yla bulvarda mı dolaştınız?

Yüzüme, içleri ansızın kapkara kesilen mavi gözleriyle hain hain baktı :

— Marusalara gittik.

— Marusalar Rostof’ta.

— Evin anahtarı bende.

— Nerde? Göster bakayım.

Samür kaşları fena halde çatıldı :

— Sana hesap vermek zorunda mıyım?

— Yooo... Niye hesap vermek zorunda olacaksın bana... Orda ne yaptınız?

— Yattık.

Gözlerimin ikisine birden iki çuvaldız batırmışlar gibi oldu.

— Yattık, ne demek?

— Yattık, yattık demek. Seninle yattığımız gibi.

— Yalan söylüyorsun.

— Niye yalan söyleyeyim?

— Niye yaptın bu işi?

Anuşka bir tuhaf, bir küçümseyerek, bir zoraki güldü :

— Bundan sersemce soru da olur mu?

Kasketimi giydiğim gibi fırladım dışarı. O sokak senin bu sokak benim, o bulvar, bu bulvar, sinemalara girdim, bir iki değil, dört beş. Yarıda bırakıp çıktım filmleri.

— Vay anasını, güç mesele be kardeşim.

— Kolay değil.

— Peki, sonra?

— Sonrası, iki hafta görüşmedik Anuşka'yla. Gördüğüm yerde kaçtım.

— Sonra?

— Sonrası, bir akşam, çat kapı odaya damladı — Sİ-YA-U gittikten sonra odaya Kerim'i almıştım — “Merhaba, çocuklar,” dedi. Sanki hiçbir şey olmamış gibi. Bende surat bir karış. Kerim'in bir şeyden haberi yok, ama kaç zamandır sinirli olduğumun farkında.

— Yahu, Anuşka, dedi. Bu bizim Ahmet'in nesi var?

— Bilmem. Sen sormuyor musun?

— Soruyorum, söylemiyor.

— Belki doğruyu söylemek istemiyor da ondan. Herkes senin gibi doğrucu değil. (Saçlarıma dokundu.) Biz Ahmet'le tatili teyzemin daçasında geçireceğiz. Benim izin başlıyor iki hafta sonra. Üniversite de tatile giriyor, öyle değil mi, Ahmet?

Kerim :

— Ulan, niye gizledin benden bunu? diye sordu. Pazarları ben de size misafir gelirim.

— Elbette Kerimuşka, Marusa da döner o zamana kadar Rostof'tan, beraber gelirsiniz. Haaa, ne diyecektim? Seni almaya geldim, Ahmet. İki biletim var Küçük Tiyatro'ya.

Tüverskoy Caddesinden aşağı doğru inerken durdum birdenbire :

— Ben tiyatroya gitmiyorum. Daçayı da nerden çıkardın?

— Teyzemle konuştum. Bize bir odasını verecek.

— Sağ olsun. Ben üniversitenin daçalarına gideceğim.

— Yürü.

Koluma girdi. Büyük Yeliseyef Bakkaliyesi'nin önünden aşağıya doğru iniyoruz. Konuşmuyoruz.

— Bu suratın hep o meseleden mi?

— Ben Doğuluyum.

— Sİ-YA-U'yla, belki de ölüme giden bir adamla, beni öyle candan seven, öyle umutsuz seven birisiyle bir gececik yatmam, bir gececik bahtiyar etmem onu, bu kadar büyük suç mu?

— Birbirimizi bu işde anlayamayız, Anuşka. Bırak kolumu.

— Sİ-YA-U'yla yattığıma emin misin?

Şaşırdım. Durdum.

— Yürürken ikide bir durmak da Doğu geleneği anlaşılan. Yürü rica ederim.

— Yattın mı, yatmadın mı?

— De ki yattım, de ki yatmadım. Bunun seni sevmemle ilgisi var mı?

— Nasıl yok?

— Yatmadım.

— Yalan söylüyorsun.

— Yattım öyleyse..

— Deli etme beni.

— Yatmadım öyleyse.

— Yatmış mı, yatmamış mı be kardeşim?

— Bilmiyorum, İsmail, hâlâ bilmiyorum.

— O Marusa mı ne, onun oturduğu eve gidip sormadın mı?

— Marusalar iki odalı, tahta, harap bir evde oturur. Hepsini gitmiş Rostof'a.

— Belki yatmadı da, kafasını kızdırdığın için öyle söyledi. Senin anlattıklarına bakarsan, dik kafalı, öyle iradeli bir kız. Belki de yatmamıştır.

Ahmet soluk aldı :

— Benim kuduz işi gibi. Köpek belki kuduzdu, belki değildi. İstanbul'a belki gitmeliydim, belki gitmemeliydim. Belki kuduracağım, belki...

— Bırak şu kuduzluk lafını şimdi. Sende kuduracak surat yok.

— Bugün yirmi dört. Yirmi dördüncü çizgiyi çek, İsmail.

— Bırak be kardeşim.

— Çek diyorum.

İsmail yirmi dördüncü ak çizgiyi çekti kapıya.

— Uyumaya çalış. Ben gidip ilaç alayım. Aspirinden başka bir

şey vardır elbette ateşi düşürmeye.
İsmail çıktı.

***

İsmail 943'te çıktı hapisten.

Bir gün önce Neriman ona :

— Yarın gelip seni hapisane kapısından almayacağım, dedi.
Eve sanki işten dönüyormuşsun gibi gelirsin. Seni sanki işten dönüyormuşsun gibi Emine'yle karşılarız. Adresi unutma, yaz bir yere.

Tahliye muamelesi uzun sürdü. İsmail ikindiye doğru bavulunu, aletlerini yüklenip, selamleşip çıktı dışarı.

Az yürüdü. Bildiği bütün iç Anadolu kasabalarından biri gibi burası da. Hapisaneye gece getirildiği için etrafı görmemişti o zaman. Hükümet Konağı meydanından sola saptı. Belediye Bahçesi'ne girdi. Orta yerde, çimento bir tabanın üstünde Atatürk'ün büstü duruyor. Çimento tabana bir de saat, bildiğimiz bir çalar saat gömmüşler. İşlemiyor tabii. Arka sokaklara daldı. Tezek ve kaynamış bulgur kokuyor. Evlerin kapıları önünde taş dibekler. "Yarın mezarlığa giderim," diye düşündü. Dar bir sokağa girdi. Bahçeler, yüksek tahta perdelerle çevrili. İşte bizim ev. İki katlı, alt katı badanalı, tahta bir ev. Üst katı yapılmamış. Kara direkler tutuyor çatıyı. Kapının tokmağını çalmaya vakit kalmadan açıldı. Emine'yi buldu kucığında.

— Dur, kız... Bavulları...

— Seni sabahtan beri pencerede bekliyor.

İsmail içeri girdi. Ayakkaplarını çıkardı. Terlik giydi.

— Hoş geldin, kocacığım.

— Sefa bulduk, karıcığım.

— Çok yoruldun mu bugün fabrikada?

— Her zamanki kadar...

Ev iki odalı. Mutfak bahçede, hela da. Odalardan biri oturma odası. Duvarlar boyunca sedirler, sert yastıklar. Ortada kilim güneş gibi. Bir de küçük bir yazı masası, iskemle.

— Yemeği yerde, sinide yiyoruz.

— İyi ediyorsunuz.

Duvarda İsmail'in büyütülmüş bir fotoğrafı, bir vesika

resminden büyütülmüş, kasketli.

— Kendininkini de büyüt. Bende olanı.

— Bir de hep birlikte bir fotoğraf çektirelim.

— Olur mu, baba?

— Olur, kızım.

Yatak odasına geçtiler. Yine sedirler, sonra piriñ bir karyola, dört başında dört topuz. Yorganın üstünde kar gibi bir örtü, işlemeli. Bir köşede aynalı bir konsol. Haa, karyolanın baş ucunda bir komodin. Konsolu da, komodini de, hapisanede Zeki Ustaya yaptırmıştı İsmail.

— Ben ananın koynunda bu döşekte uyurum, baba.

— Bu gece, izin ver de, ben uyuyayım burda.

Neriman kızardı.

— Emine'ye içeri odada yatak sererim.

— Ben içeri odada yatmam.

— Bak. Emine kızım, peşin pazarlık, ben öyle inatçı, söz dinlemez çocukları sevmem.

Oturma odasında, Neriman'ın ortaya koyduğu pırıl pırıl bakır sinide, kalaylı sahanlarda yemek yerlerken İsmail :

— Bir oğlan kardeş ister misin, Emine? dedi. Senden küçük, sana abla, diyecek.

— Hemen mi, baba?

— Hemen olmaz, ama bakarsın geliverir günün birinde.

— İsterim, gelsin. Saçını keseriz önce, bitleri iyi ayıklansın diye, sonra ben ona urbalar dikerim.

İsmail karşısında oturan Neriman'a bakıyor, yanakları al al kızın. Elbisesini de şimdi farkettiler.

— Entarin pek güzel be kardeşim. Kalk bakayım.

Neriman kalktı, durdu önünde İsmail'in.

— Sahi, beğendin mi?

— Beğenmek de laf mı? Kendin mi diktin?

— Kim diyecek? Valinin karısına bile ben dikiyorum ayol.

Yemekten sonra İsmail radyoyu açtı. Neriman'ın İstanbul'dan getirdiği bataryalı radyoyu.

— Dinleyelim bakalım Moskova ne diyor?

Tebliğini dinledi.

— İlerler de ilerler bizimkiler. Durdurabilirsen durdur. Hani şair ne demiş?

Bu ordu senin ordun, bu ordu benim ordum,

Bu ordu bizim ordu, Emekçiler ordusu...

— Hay anasını, hay anasını, dünya güzel be kardeşim.

Neriman tekrarladı kalınca sesiyle :

— Dünya güzel be kardeşim.

İsmail, geldi geleli, Neriman'ı öpmediğini anladı. Sokuldu, kucaklamaya kalkıştı.

— Dur, Emine'nin önünde yapma öyle şeyleri.

— Bu bizim kız ne vakit uyur? Benim bildiğim çocuklar erkenden yatmalı.

— Uykum yok, baba.

— Ne dedikti? Pazarlığımız neydi be kardeşim?

Neriman yatırdı Emine'yi. Öptü iki yanağından. Yatak odasına geçerken :

— Sen kızın yanında otur biraz, dedi fısıldayarak.

İsmail, Emine'nin başucunda, sedire oturdu.

— Kapa bakalım gözlerini.

Emine gözlerini kapadı.

— Hemen uyursan yarın sana bir fırıldak alırım.

Emine gözlerini açtı :

— Fırıldak ne, baba?

— Fırıldağı bırak, bebek alırım.

Emine gözlerini sımsıkı yumdu.

İsmail ceketini çıkardı, katlayıp sedirin ak örtüsü üstüne koydu. Kalktı, ayaklarının ucuna basarak gitti, masada yanan gaz lambasını üfledi. Emine mışıl mışıl uyuyor.

İsmail yatak odasının kapısını açtı yavaşça. İçerde idare kandili yanıyor. Neriman yatakta. Atlas yorganı boğazına kadar çekmiş. Kocaman kara gözlerinde korku ve merak. İsmail, "İdare kandilini söndüreyim mi, söndürmeyeyim mi?" diye düşündü. Söndürdü. Soyundu.

Neriman yumuşacık teslim oldu.

İzmir'de yirmi dördüncü çizginin sonu

İsmail kulübeye döndü. Ahmet gözlerini tavana dikmiş,

yatıyor.

— Nasılsın?

— İyiceyim.

— Piramidon getirdim sana. Kafein de, ürotropin de iyidir, dediler.

— Kimin için istedin ilaçları?

— Kendim için. Reçetesiz veriyorlar bunları. Yut bakalım. Bir bundan, bir bundan, bir de bundan.

Ahmet hapları yuttu.

— Biliyor musun, senin Şükrü Bey enişten kaçmış.

— Deme!

— Vallahi. Şimdi duydum. İki gün önce kaçmış Avrupa'ya.

— Nasıl?

— Kimse bilmiyor. İngilizlere yardım etti, diyorlar. İngilizlerle ticaret yaptığı için.

— Kompradorun su katılmamışdır.

— Karısı, teyzen oluyordu değil mi, karısı...

— Teyzem.

— Kapıyı açmamış polislere, arama emrini gösterin, demiş. Polislerde arama emri yok. Zorlamışlar. "Ateş ederim pencereden üstünüze," demiş teyzen. Beğendim kadını be kardeşim.

— Ana soyumun kadınları öyledir. Anam da bana gebeyken, Üsküdar'daki yalıyı Sultan Hamit'in hafiyeleri basmış. Dedemin Namık Kemal'lerle. filan ilgisi varmış da. Onlardan genç, ama Namık Kemal'i, hele Ziya Paşa'yı pek severdi. Evde birtakım yazılar mı, şiirler mi ne varmış. Anam kapıldığı gibi kâatları sokmuş şiltenin altına. Yatağa da girip yatmış. Hafiyeler odaya dalınca : "Çıkın dışarı utanmaz herifler," diye basmış feryadı. "Müslüman bir kadının yattığı odaya nasıl girersiniz? Hemen çıkmazsanız, öldürürüm sizi." Babamın tabancasını almış komodinden. O tabanca hâlâ durur. Paslı bir altıpatlar. "Baba, şunu niye tutarsın?" derim. "Hırsızları korkutmak için," der. Ama o da benim gibi silah kullanmasını bilmez. Hırsızlardan korkusu da nerden biliyor musun? Vaktiyle Fransızca "Illustration" dergisinde bir resim görmüş, hırsızlar, Paris'te, gece yarısı bir apartmana giriyor, karı kocayı kıştır kıştır keşiyor yatak odalarında. Hoş, bu resmi görmesinde değil iş. Anam ne kadar yiğitse, babam o kadar korkak...

Ahmet babasının İstanbul'da Polis Müdürlüğü'ne alınıp "Oğlun nerde?" diye sorguya çekildiğini, tokatlanıp hırpalandığını bilmiyor. Ahmet'in İzmir'de olduğunu bildiği halde, söylemediğini, bilmiyor.

— Babamı benim yüzümden çıkardılar işinden daha ben Moskova'dayken. Adamcağız elçi olabilirdi, otel müdürlüğü yapıyor bir hergelenin yanında.

— İyi geldi mi ilaçlar?

— O kadar çabuk tesir eder mi? Ama iyi gelecek. Sağ ol, İsmail.

İlaçların hiçbir yararı dokunmayacak, biliyorum. Kuduza, piramidonun faydası ne? Kuduz olduğuma, bütün bu ağrıların, ateşin, kuduz belirtileri olduğuna emin miyim? Yüzde yüz emin miyim? Petrosyan da yüzde yüz kanserli olduğuna emin miydi? Emin değildi, biliyordu, ama emin değildi, inanmıyordu yüzde yüz... İnanınca da... Petrosyan'ın kendini öldürdüğüne yüzde yüz emin miyim? Kuduracağıma yüzde yüz emin olunca, inanınca, yirmi tane uyku hapını birden alır...

— İsmail, benim uyku hapları tükendi.

— Getiririm ama kendini alıştırmasan...

Niye şimdiye kadar aklıma gelmedi bu? İşkence çekmek-tense. Peki, ne vakit? Yarın gece mi? Az daha beklerim. Yüzde yüz meselesi. Boğulurken suyun yüzündeki incecik dal parçasına sarılma meselesi.

— Eskilerle artık uyuyamıyorum, en kuvvetlisi neyse ondan al, İsmail.

Anuşka'nın daçasında yedinci çizgi

— Bunlar da ne, Ahmet?

Anuşka daçanın camekânlı taraçasına açılan kapının arkasına çizdiğim yedinci çizgiyi gördü.

— Yedinci günümüz, Anuşka. Demek daha 13 günümüz kaldı.

— Sonra?

— Sonrası malum. Senin iznin bitecek, benim tatilim, Moskova'ya döneceğiz.

Yalan söylüyorum. Moskova'ya döneceğimiz değil, Moskova'ya döndükten sonra hiçbir şey olmayacaktı gibi davranışım yalan. Moskova'ya döndükten en çok bir hafta, on gün sonra, Kerim'le yolcuyuz. Ver elini İstanbul. Ama Çinliler gibi Sİ-YA-U'lar gibi helallaşma toplantısı yapmayacağız. Şartlar başka. Memlekete girdikten sonra duyulması gerekiyor geldiğimiz. Polis ertesi günü öğrenecek nasıl olsa, çünkü Kerim de, ben de "Aydınlık" dergisinde açıktan açığa çalışacağız. Ama iş İstanbul'a sağ salim kapağı atmakta. Bir Komintern'den biliyorlar gideceğimizi, o da bir iki kişi, bir de bizim Parti temsilcisi. Anuşka'dan bunu gizleyişim, kızla sanki daha, hiç değilse bir iki yıl berabermişiz gibi davranışım tuhaf kaçıyor, hatta tuhaftan da münasebetsiz, ama elden ne gelir?

— Niye hesaplamalı daha kaç günümüz kaldı diye, Ahmet? Ben, çok güzel bir şey seyrediyorsam tiyatrodaki, daha ne kadar sürecek piyes diye aklıma getirmem. Hiç bitmeyecekmiş gibi seyredirim oyunu.

— Çok mu güzel seninle seyrettiğimiz piyes, daha doğrusu oynadığımız?

— Çok... Ama, oynamak sözünü beğenmedim. Seni bilmem, ama ben oynamıyorum.

— Seyirci de değilsin ya?

— Hayır, ama biz burda, nasıl demeli, piyesi ne oynuyoruz, ne seyrediyoruz, yaşıyoruz.

Anuşka, taraçanın açık kapısından görülen güneşli, ak kayınlarla, yüksek çamlara gülümseyerek baktı. Sonra gülümsemesi ağır ağır, sanki dudak boyası — dudaklarını boyamaz, ama teşbihte hata olmaz — dudaklarının boyası görünmez bir mendille siliniyormuş gibi gülümsemesi yok oldu.

— Sensiz nasıl yaşayabileceğimi gözümün önüne getiremiyorum, Ahmet. Bir yıl sonra mı, üç yıl sonra mı, gideceksin. Bir daha da dönmeyeceksin.

— Niye? Dönerim bir de bakarsın...

— Dönmeyeceksin. Benim için bir ölü olacaksın. Sensiz nasıl yaşayabileceğimi gözümün önüne getiremiyorum.

— Hani, piyes ne zaman bitecek, diye düşünmezdin?

— Kimi kere düşünüyordum demek.

Kucakladım. Öptüm dudaklarından.

Anuşka'nın daçası, daha doğrusu teyzesinin daçası, Moskova'dan trenle, kırk beş dakika. Orman... Ormanda daha birçok daça var. İstasyondan bir on beş dakika çekiyor bizimkisi. Yağmur yağdı mıydı, şimdiye kadar bir kere yağdı, orman yollarından geçip bize gelmek bir cambazlık. Öyle çamur. Daça tek katlı. Rus köylü izbeleri gibi yuvarlak yuvarlak çam kütüklerinden yapılmış. Üç oda. Bir tanesini bize verdi Mariya Andreyevna, Anuşka'nın teyzesi. Kocasını 1915'te Kafkas cephesinde ölmüş.

Petya süt getirdi bir saat ötemizdeki köyünden. Saçları yapağı gibi Petya'nın, göğsü bağı açık, gömleği kemersiz, yalınayak, şişşirin bir oğlan. On dördünde olmalı.

Havlularımızı aldık. Gölün yolunu tuttuk. Anuşka, ikide bir eğilip — Türkçelerini bilmem, Rusçalarını da aklımda tutamam — minicik, çelik gibi, bir damlacık, frenk üzümü gibi bir şeyler topluyor otların arasından. Avucunda biriktiriyor, sonra :

— Aç ağzını, diyor.

Ağzımı açıyorum. Atıyor içine.

Çerçöp yer gibi bir şey, ama Anuşka'nın bana ikramını o kadar seviyorum ki, ses çıkarmıyorum.

Gölün kıyısı kalabalık.

— Nepmanlar bu sabah erkenci, diyor Anuşka.

Çoğu şişman, iç gömleklili bir sürü kadın, şamatacı bir yığın çıplak çocuk, küme küme oturmuşlar. Kimisi şemsiyelerin altında, şu basbayağı yağmur şemsiyelerinin. Kimisi sırtüstü, yüzükoyun güneş banyosu yapıyor. Gölde yüzenler de var. Nepmanlar ormanda daça kiralyorlar. Akşamları giyinip kuşanıp İstasyona çıkıyorlar. Tahta peronda piyasa ediyorlar.

Tenhaca bir yer bulduk. Soyunduk. Anuşka'nın kalınca bacaklı vücudu mavi mayosunun içinde gözümü kamaştırdı yine.

Yan yana yüzüyoruz. Ak bir başörtüyle sardığı başını görüyorum ve arada bir, suları köpürterek güneşte pırıldayan kollarını.

Gölün kıyısına sırtüstü uzandık. Anuşka'nın eli avucumda.

— Ne güzelsin, Anuşka.

— Bugün bu dördüncüsü.

— Geceye kadar, daha yirmi kere söyleyeceğim, yatağa kadar.

— Ayıp şeyler ima edince seni sevmiyorum.

Göl kıyısında yatanlara bakıyorum. Gözüme papazın kızı ilişti. Çok alımlı, çalımli bir şey. Daça delikanlıları da, köy delikanlıları da peşinde. Aklıma Batum'un plajı geliyor. Üsküdar'daki kadınlar deniz hamamı geliyor. Kıyıdan az öteye, dört yandan denize dalan tahta perde çevirmişler. Kadın çılgınlıkları gelir içinden. Cemile Teyzemin : "Seni bacaklarımın arasına sıkıştırıp yıkardım yalının hamamında," demesi geliyor aklıma, Anuşka'ya anlatıyorum.

— Sende en normal olayları ayıplaştırmak eğilimi var, diyor. Utanmaz adamın birisin.

İç donumun üstüne giydiğim futbol pantolonu gibi bir şeyle dolaşyorum, yalnız ormanda değil, kimi kere istasyonun peronunda da. Delikanlılardan çoğu da, şehirlileri, benim gibi dolaşiyor.

Daçaya döndük. Mariya Andreyevna'nın kumral saçları azdan ağarmaya başlamış. Gözleriyle bacakları Anuşka'nınkilere çok benziyor.

— Mektup var size, çocuklar, dedi.

Mektup, Kerim'le Marusa'dan. Özeti : "Gelecek pazar sizdeyiz." Anuşka sevindi. Ben de...

Anuşka, daçanın önündeki alabildiğine yüksek çamın altına uzandı. Kitaplarını açtı. Çalışıyor. Mühendis olacak. Ben paletimi aldım, Mariya Andreyevna'nın portresine başladım.

Polis Müdürlüğü'nde birinci çizgi

İsmail'i bir gece geç vakit evden alıp götürdüler Müdüriyet'e. Neriman iki aylık gebeydi.

İstanbul Polis Müdürlüğü, Sansaryan Hanı'nda, Eminönü'y le Sirkeci'nin arasında, arka yolda, تنها bir sokakta. Burda başka hanlar da var. Vitrinli dükkânlar, mağazalar yok. Sansaryan Hanı zengin bir Ermenininmiş vaktiyle. Dört kat. Ortası taş avlu. Katlara iki yandan merdivenlerle çıkılır. Kısm-ı Siyasi, Dördüncü Şube, Komünist Masası son katta. En yukarı sahanlığa geldin mi, bir kapı çıkar karşına. Üstünde çifte ay. İçeri girmek yasak yani.

Kıştı, İstanbul'a arada bir uğrayan kara kışlardan biri.

Avlu motorlu taşıt araçlarıyla dolu. Dördüncü kata çıktılar. İki aylı kapıyı açıp girdiler. Şube Müdürünün odasına giden koridor tutuklularla dolu. Yan yana dizili iskemlelerde oturuyor-

lar. Başları öne eğik. Bir polis dolaşiyor önlerinde. İsmail geçerken iskemledekiler ona gözücuyla baktı. İçlerinden bir takımını tanıdı İsmail, bir takımını tanımadı. Koridorlara kadar adam koyduklarına bakarsan, bu seferki tevkifat kalabalık. Şube Müdürünün odasına girdiler. Muşamba koltuklar, geniş bir yazı masası. Müdür masanın başında kumral, tıknaz, oturuyor. Ayakta dört beş sivil polis. Biri komiser. Bu çok uzun boylu, çok zayıf, çok esmer, gözlüklü komiserle iki taharriyi İsmail tanır. Zaten taharrileri tanımak da zor değil pek. Hepsi Sümerbank'tan verilen, gri yahut çizgili kahverengi elbiseler giyer. Hepsinin de fötr şapkası koyu gri.

Şube Müdürü :

— Yazı makinesini de, mumlu kâ adı da Ziya vermiş sana, dedi.

— Ben Ziya adında kimseyi tanımam. Bana kimse öyle şeyler vermedi. Karakolda da söyledim. Evimi bastınız. Bende öyle şeyler olsaydı bulurdunuz.

— Sen onları Kerim'e vermişsin.

— Kerim adında kimseyi tanımam.

Şube Müdürü başka başka cümlelerle aynı soruları sordu. İsmail aynı karşılıkları verdi.

Şube Müdürü :

— Sopaları getirin, dedi.

Sivillerden biri dışarı çıktı.

Şube Müdürü : “Buralara ilk düşmüyorsun, başına gelecekleri bilirsin, söyleyenler söyledi, Ziya nerde, Kerim nerde? Ne kendin eziyet çek, ne bize çektir,” gibi laflar etti. İsmail demir sobada yanan taşkömürünün kızılıtısına dikmiş gözlerini, kafası deli bir motor gibi işliyor: Koridorlara bile adam koyduklarına göre tevkifat geniş. Kimler su koyuverdi? Ziya'yla Kerim'i yakalayamamışlar. Benden başka onların yerini kim biliyor acaba?

Sivil polis kızılıcık sopalarıyla döndü. İnceli, kalınlı sopalar.

— Yat bakalım.

İsmail bütün gücüyle atıldı yanbaşındaki gözlüklü komiserin üstüne. Bu, onun sistemi. Bir anda alaşağı edileceğini biliyor, ama hiçbir tepki göstermeden yere yatmayı da onuruna yediremiyor, bu bir. İkincisi, bu yüzden daha çok sopa yese de ilk saldırıyı yaparak bir çeşit kuvvet alıyor.

Şube Müdürü masasından kalktı mı o sırada, kalkmadı mı,

İsmail farkedemiyor, odadakiler hep birden çullandılar İsmail'in üstüne. Tekme, tokat, küfür, çelme, yere yıktılar. Ağdan kurtulmak isteyen balık gibi çırpınıyor yerde. Başını sağa sola çevirdikçe, demir sobanın mikalı ön kapağındaki kızılıtyı görüyor. Kızılıtyı bir giriyor gözlerinin içine bir çıkıyor. Ayaklarına büyük bir ustalıkla ve çabuklukla falakayı geçirdiler. İki kişi göğsüne oturdu. Büyük bir çabuklukla ve alışkanlıkla kunduralarını çıkardılar. Şube Müdürünün elinde sopa.

— Söyleyecek misin?

— Söyleyecek bir şeyim yok.

Müdür sopayı İsmail'in tabanlarına vurmaya başladı. Sopalar ikileşti, üçleşti. İsmail acı duymuyor. Hırsından başka bir şey duymuyor. Bağırıyor. Küfür de etmiyor. Kim söyledi Ziya'dan aldığımı, Kerim'e verdiğimi? Tavanda yanan elektrik lambası gözünün içinde. Kan döşemeye akmasın diye çoraplarını çıkarmadılar. İsmail biliyor. Kan, tırnaklarının altlarında toplanacak, sonra düşecek tırnaklar. Falakayı çıkardılar. Bir kova duruyor. Kollarına girip, debelendikçe de tokatlayıp kovaya soktular ayaklarını. Kovada su buz gibi. Koltuklarını bırakmadan yürüttüler. Sopa yiyen tabanlar bir süre sonra keçeleşiyor, acı duyulmaz oluyor. Ayaklar soğuk suya sokulunca ve insan yürüyünce, yeni kan dönüyor anlaşılır, yeniden duygulanıyor tabanlar. Tekrar yatırdılar İsmail'i. Falaka tekrar geçirildi. Sopalar tekrar inmeye başladı. Komiserin sopasını İsmail ötekilerden ayırabiliyor. Herif sopayı indirdikten sonra sıyrıyor da. Şube Müdürü dövmüyor artık. İsmail haykırmaya başladı. Acı dayanılır gibi değil. Şube Müdürü yüzünün terini silerek dayağı durdurdu :

— Söyleyecek misin?

— Söyleyecek sözüm yok.

Sopalar yine indi birbiri ardınca. İsmail avazı çıktığı kadar haykırdığının farkında. Bu odaya girişinden beri ne kadar zaman geçti? Bilmiyor. Belki iki saat, belki üç. Elektrik ampülü ağarmaya başladı. Dışarda şafak söküyor.

— Götürün.

İki kişi İsmail'in koltuklarına girdi. Ayakları üstüne basamıyor. Sürükleyerek odadan çıkardılar. Ama çıkarken, dışarda kış sabahının başladığını pencerelerden gördü. Koridordan geçtiler. İskemledikiler, başlarını kaldırarak, gizlemeden baktılar ona. Bir

zakımı gülümser gibi bir şeyler yaptı, içinde azıcık korku, azıcık keder, azıcık merak ve dostluk olan bir şey.

İsmail'i hep öyle koltuk altlarından tutup merdivenlerden indirdiler. Kunduraları ellerinde sallanıyor. Bacakları, dizlerinden kırılmış gibi, ardınca sürükleniyor. Elektrik ampullerinin ışığı ve kış seherinin aydınlığı içinde ortalık. İsmail'i alt katta, müteferrikanın yanında, bir kapı açıp içeri soktular.

Taş bir hücre. Yer çimento. Duvarlar çok kirli badana. İsmail'in koltuklarından çıktılar. Yığıldı çimentonun üstüne. Doğrulttular. Büyük bir ustalıklı çıkardılar elbiselerini. Bir iç donuyla kaldı. Paçadan bağlı iç donuyla. Kunduralarını elinde tutuyor. Duvarın dibinde oturuyor. Tavanda kör bir ampul. Tabanları dağlanmış gibi sızlıyor. Siviller, İsmail'in elbiselerini alıp, kapıyı çekip, kilitleyip gittiler. Bir de soğuk, bir de soğuk. Dışleri birbirine çarpmaya başladı. Balıkçıların yaptığı gibi kollarını çaprazlama vuruyor iki yanına. Çıplak göğsü, karnı diken diken. Vay canına, bunlar ötekilerden beter. Sintine ambarı sıcaktı hiç değilse. Birdenbire, hücrede yalnız olmadığını sezdi. Başını çevirdi. Portakal sandığı gibi şeyin üstüne bir adam tünemiş. Paltosunun kalkık yakası arasından kara, çember sakalı görünüyor. Başında bere. Yuvarlak gözleriyle İsmail'e bakıyor. Elleri paltosunun ceplerinde. İsmail : "Bu bizden değil," diye düşündü.

— Merhaba.

— Selamünaleyküm.

— Geçmiş olsun.

— Eyvallah.

— Çoktan mı burdasın?

— Bir haftadır.

— Neden attılar içeri?

— İftira.

— İftira ya, ama neden be kardeşim?

— Arap harfleriyle Kuran-ı Kerim tabedip satmışız sözde.

Herif : "Sen niye düştün içeri?" diye sormadı. Gözlerini yumdu. İsmail ayağa kalkmak istedi. Ne mümkün. Tabanlarına basmak kızgın demire basmak gibi. Çoraplarının içine dolan kan da kurumuş.

— Soğuk burası be kardeşim?

Çember sakallı adam şöyle bir açtı gözlerini, şöyle bir baktı

İsmail'e, kapadı gözlerini.

İsmail, dizlerinin üstüne, büyük bir zorlukla ve ağrılar, sızılar içinde, oturdu. Çok geçmeden dizkapakları dondu. Yine kışüstü oturdu. Sonra, birden akıl etti ve dehşetli sevindi : kunduralarını aldı, üstlerine oturdu.

Hücrenin penceresi yok.

İsmail'in aklına, Ahmet'in 925'te kulübe kapısının arkasına çizdiği çizgiler geldi. Duvarın badanasına tırnağıyla bir çizgi kazdı. Birinci çizgi. Kimler çözüldü? Tevkifat böylesine geniş başladı da nasıl haberim olmadı? Bir gecede mi topladılar milleti.

Kapı açıldı. Resmi bir polis, elinde ekmekle kesekâadı.

— Baba.

Sandığın üstündeki adam gözlerini açtı. İndi. Gidip ekmekle kesekâadını aldı. Yine sandığın üstüne tünerken kapı kapandı. Herif kesekâadını açtı. Kara zeytin.

— Bizim mahdum.

— Kim?

— Zeytin ekmeği getiren.

— Eh, madem oğlun polis, seni çıkartır yakında.

Adam, ağzı dolu dolu :

— Onun elinden ne gelir ki, dedi. İftira. Böyle bir iftirayı yedi düvel bir olsa, yedi hafta tetkik eylese, künhüne eremez.

Zeytin ekmeğini bitiren sakallı adam, kalktı, köşedeki sidik tenekesine, çömelerek işedi. Eski yerine çıktı.

Öğleye doğru olacak herhalde, kapı açıldı yine. Sakallının oğlu, babasına, pideye dürülü köfte getirdi. Bir şişe de su. Herif köfteleri yedi. Suyu içti. Geçirdi. İsmail'e sordu :

— Senin kimin kimsen yok mu? Dışardan getirmezlerse burda açlıktan bulursun Mevlanı.

— Soğuktan bulacağım Mevlayı daha önce.

Akşama doğru olacak, kapı yine açıldı. Oğlu pastırmayla ekmek verdi babasına. İsmail'in karnı acıkınaya başladı. Neriman herhalde bir şeyler getirmiştir. Kapıya kuvvetli kuvvetli vurdu. Açtılar. Bir resmi polis, çember sakallının oğlu değil, eğri bacakları üstünde nasıl durabildiğine şaşıyor insan, tıraşı da bir karış :

— Ne, var? Niye gürültü ediyorsun ulan? dedi.

İsmail'in karşılık vermesine meydan bırakmadan tahta sandığın üstündeki atıldı :

— Bendeniz değil, şu herif...

— Ne istiyorsun?

— Bana yiyecek filan getiren olmadı mı?

— Sorar anlarız.

Kapı kapandı.

— Kapıları öyle vurma. Nevale getirmişlerse verirler.

İsmail herifin bir çöp parçasıyla — çöpü de nerden bulmuş — dişleri karıştırılan suratına almaz almaz, baktı.

Kapı açıldı. Gözlüklü komiserle biri daha, İsmail'in elbiselerini attılar.

— Bana yiyecek getiren olmadı mı?

— Karın getirdi. Geri çevirdik.

— Neden?

— Birkaç gün yemesen de olur.

Kapıyı çekip gittiler. İsmail güç bela giyindi. Giyinip de azıcık ısınınca bir titremedir aldı. Elektriğe tutulmuş gibi titriyor.

O geceyi, kunduralarının üstünde, başını ceketinin yakasına gömerek — paltosunu vermediler — geçirdi. Bir aralık dayanılmaz bir susuzlukla uyandı. Çember sakallı herif, hep öyle sandığın üstüne tünemiş, horluyor. İsmail sürünerek gitti. Sandığın yanındaki su şişesinden bir yudum içti, bir iki yudum daha. Sonra hepsini.

Ertesi sabah çember sakallının feryadıyla uyandı.

— Benim suyu içmişsin.

— Pek susadım da.

— Sana yemek yasak, su da yasak. İhbar edeceğim.

Az sonra kapı açıldı ve herifin oğlu yine ekmek zeytin getirdi.

— Bu adam, dün gece, benim suyu içti, İbrahim.

— İçsin, ne olur, tazesini getiririm, baba.

— Yemek, içmek memnudur, dediler buna.

— Bir yudum sudan bir şey çıkmaz.

— Sen bilirsin. Esasen bir iftiraya uğradık, senin de başın nara yonar.

Sakallının oğlu karşılık vermedi. Sarışın bir delikanlı. Üniforması da, şapkası da gayetle temiz. Şişeyi alıp gitti ve az sonra suyla döndü.

İsmail duvarın badanasına ikinci çizgiyi kazıdı.

Öğleüstü olacak, sakallıya oğlu yine pideyle köfte getirdi. Az sonra kapı açıldı. Gözlüklü komiser, İsmail'e bakmadan, sandığın

üstündekine :

— Bu adama sakın yiyecek verme, hocam, dedi, yoksa sen de oruca yatarsın.

— Verir miyim hiç?

İsmail'in tecrit görgüsü zengin, insanın, dört duvar arasında aylarca nasıl vakit geçirebileceğini biliyor. Çember sakallıyla konuşmanın yolu yok. Onu da hücredeki cansız şeylerden biri saydı. Başladı herifi incelemeye. Hep öyle, sandığa tünemiş oturuyor. Ne zaman kalkıp dolaşacak? Tırnakları hem çok uzun, hem çok kara. Parmakları balmumu gibi sapsarı. Burnu da çarpık. Bine kadar sayacağım, herif kalkacak yerinden. Bine kadar saydı. Herif hep öyle oturuyor. Üç bine kadar sayacağım, gözlerini kapayacak. Herif iki bin iki yüz altmış dörtte gözlerini kapadı. Bu elektrik ampulü kaç mumluk? Olsa olsa yirmi beş. Bizim ayakyolundaki gibi. Tavanda yürüyen tahtakurusu mu? Tahtakurusu buraya nerden gelir? On bine kadar sayacağım, herif gözlerini açacak. Saydı, herif gözlerini açmadı. Emine'nin boyu kaç santim? Bir metre var mı? Yok. Ölçmeli. Neriman'dan yemeği almadan mı geri çevirdiler? Alıyorlar da vermiyorlar mı? Almadan geri çevirmezler. Almışlar, afiyetle yemişlerdir. Hergele oğlu hergeleler. Soğuğu duymamak için soğuğu düşünmemeli.

Kapı açıldı. Akşam nevalesini getirdi babasına polis. Tahin helvası, ekmek. Herif şapırdata şapırdata yedi. Tahinhelvasının yağlı kırıntıları kara sakalına bulaşiyor. Kapıya vurdu. Açtılar.

— Büyük su dökmeye gideceğim.

İsmail :

— Ben de, dedi.

Önce softayı götürüp getirdiler. Sonra İsmail'e :

— Sidik tenekesini de al, dediler.

İsmail, sidik tenekesini almak için yerinden zorbela kalktı. Tabanlarına hâlâ basamıyor. Polis koluna girdi.

İsmail ayakyolunda, ağzını musluğa dayayıp kana kana su içti. Döndüğü zaman, çember sakallı, yukarı aşağı dolaşıyordu.

İsmail herifin adımlarını saydı. Beş yüz elli iki. Herif yine tünedi sandığa. Gömdü çember sakalını paltosunun içine, uyudu. İsmail biliyor : böyle yerlerde sevdiklerini pek düşünmeyeceksin. Dışarısını düşünmeyeceksin. Kötü insanları, seni kızdıran şeyleri düşüneceksin. Bu akşam bizi sorguya çağırırlar. Yer misin yemez

misin! Yüreği hızlı hızlı atarak kapının açılmasını bekledi saatlerce, ama kapı açılmadı.

Açlık içini kazıyor. Oldum olası iştahlıyımır be kardeşim.

Ertesi gün yine sabah, öğle, akşam, yiyecek, içecek getirdiler sandığın üstündekine. Herif yemek yerken İsmail ona bakmamaya çalıştı. Tabanlarının sızısı geçti oldukça. Soğuk da ya kırıldı, ya alıştı. Üçüncü çizgiyi kazıdı.

Ertesi günü softa, köftelerle — köfteler de bir kokuyor, mis gibi, pidenin de sıcaklığı belli — pideyi yerken :

— Pek de lezzetli. Babiâli'deki köfteciden getiriyor herhalde mahdum, dedi.

İsmail herife ana avrat sövmemek için zor tuttu kendini.

O akşam da sorguya çağırmadılar, ertesi akşam da.

İsmail beşinci çizgiyi kazıdı.

Herif karşısında İsmail'in, köfteleri, tahinhelvasını, zeytini, pastırmayı, pideyi, şapırdada şapırdada atıştırıp duruyor. Dişlerinin arasını karıştırıyor. Tükürüyor. Geçiriyor ve "Oh Rabbime şükür," diyor ve yiyor, tıka basa yiyor.

İsmail altıncı çizgiyi kazıdı. Yatıyor çimentonun üstünde sırtüstü. Ceneviz duvarının dibinde otlayan Âdembabalar geldi gözünün önüne. Taze, yeşil ot. Pastırma yiyen herife bakıyor. Atılmak üstüne deyyusun, almak, kapmak elinden pastırmasını! İçi bulanır, bıçakla kazınır gibi oldu. Alışıyoruz açlığa. Bizim eşek tam açlığa alışırken nalları dikti. Nasrettin Hoca'nın fıkralarını hatırlamaya çalışıyor. Hiçbiri gelmiyor aklına. Yedinci çizgiyi kazıdı. Bu yedi günde, gördükleri, işittikleri, duydukları, burnuna çalınan kokular ve düşündükleriyle karmakarışık üç soruyu işledi kafası : Ziya'nın mumlu kâatlarla makineyi bana verdiğini kim söyledi? Benim onları Kerim'e verdiğimi söyleyen kim? Kapı ne zaman açılıp beni falakaya götürecekler? Kapı o akşam da açılmadı. Ertesi gün çember sakallı herif, Babiâli'deki köfteciden gelme köfteleri yutarken, İsmail, sidik tenekesini herifin kafasına geçirdi. Adam niye uğradığını şaşırıldı. Kapıya koştu, vurup feryada başladı. Geldiler. İsmail'in kollarına arkadan kelepçe vurdular ve o gece yukarı çıkarıp, dördüncü katta, kireç ve kerpiç yığınlarıyla dolu bir odada, hiçbir şey sormadan, bayılıta kadar dövdüler. Ve sürükleye sürükleye, siyasi kısmın hücrelerinden birine, tek başına kapadılar. İsmail, koridordan ilk geçişinde iskemlelerde oturanları

gördü yine. Ama geçen seferkiler değil çoğu. Bir taburenin üstünde de Dişçi Agop oturuyor. Ak saçları pırıldıyor elektrik ampulünün ışığında.

İzmir'de yirmi beşinci çizgi

İsmail kulübenin kapısını açıp içeri girdiği sırada, Ahmet kapıya yirmi beşinci çizgiyi çekiyordu. Ama kilidin dışardan kurcalandığını duydu, geri çekildi.

— Merhaba. Maşallah ayaktasın. Ateş nasıl?

— Düşüyor gibi.

— Derece getirdim. Şimdiye kadar nasıl da akıl etmedik be kardeşim? Koy bakalım şunu.

Ahmet dereceyi koydu : 38,5.

— İyi, iyi, düşüyor. Sen üşüttün kendini, işte o kadar.

İsmail de bundan emin değil, Ahmet de. Ama Ahmet bu ihtimale hemen sarıldı.

— Grip oldum gibime gelir. Dışarda grip salgını var mı?

— Olmaz olur mu?

(Yalan söylüyor.)

— Bizim fabrikanın yarı işçisi grip.

(Yalan.)

— İştahın nasıl?

— İyi, yerinde, İsmail'ciğim.

(Yalan söylüyor.)

— Bir oturuşta bir kuzu yerim. Kızarmış bir kuzu.

(Yalan söylüyor.)

— Kuzu bulamadım, ama kızarmış tavuk getirdim.

— Var ol. Yaşa.

Ahmet, tavuktan, her lokma ağzında büyüyerek yedi.

— Kırıklığın pek kalmadı, değil mi?

— Ne de olsa biraz var.

— Eh, soğuk algınlığı bu. Birden geçmez.

— Grip.

— Dedim ya fabrikanın yarı işçisi...

— Ben geceleri bağırımıyorum artık, değil mi, İsmail?

— Son zamanlarda bağırдың yok.

— İyi.

— Elbette.

— Arkadaşlara İstanbul'a gittiğimi söyledin, değil mi, İsmail?

— Öyle kararlaştırdıktı ya... Lüzum yoktu. Ama sana laf anlatılmaz ki be kardeşim?

— İyi... Beni İstanbul'da bilmeleri daha iyi. Hani, bir şey olursa...

— Bir halt olacağı yok. Geldi, geçti. Haydi yataklara.

İsmail ağzıyla yat borusu çaldı.

— Bizim ev kışlanın yanındaydı. Yalnız yat borusunu değil, bütün boruları çalarım. Karavana borusunu. Hücum borusunu.

— Bak, aklıma ne geldi... Günün birinde Moskova'ya düşersen, Anuşka'yı ara bul, İsmail.

— Belki sen gidersen de benden önce, kendin bulursun.

“Ben yirmi uyku hâpıyla başka yere gideceğim,” diye düşündüm. Bir de acıdım kendi kendime, bir de acıdım...

— Sen gittiğin zaman Moskova'ya, artık beş yıl sonra mı, on yıl sonra mı, Anuşka çoluk çocuğa karışmış olacak. Bilmem ne fabrikasında mühendis. Belki de başmühendis. Gözümün önüne getiriyorum kızın on, on beş yıl sonraki halini. Teyzesine benzeyecek. Saçları kırca, tombullaşacak da kız, çilek reçeline de merak saracak. Bacakları da az daha kalın. Ben sana daçalarının adresini yazarım. Bir yerde saklarsın.

— Olur, olur. Yat borusunu çaldık.

Yattılar. Motor sesi güm güm de, güm güm.

Anuşka'nın daçasında onuncu çizgi

Camekânlı verandada oturmuş sabah kahvaltısı ediyoruz, ben, Mariya Andreyevna. Çilek reçeli, Petya'nın getirdiği süt, çavdar ekmeği. Anuşka odamızdan çıkmadı daha.

Mariya Andreyevna hiç beklemediğim bir şey sordu, hem de yavaş sesle sordu. Anuşka'nın duymasından çekiniyormuş gibi :

— Anuşka'yla evlenecek misiniz? Şey, demek istiyorum, Zaks'a gidip yazılacak mısınız?

Ne diyebilirdim?

— Elbette, dedim.

— İyi, iyi... O da gider sizinle Türkiye'ye... Nasıl olsa memleketinize döneceksiniz bir gün.

— Tabii...

— Beraber gidemezseniz de, arkanızdan gelir... Kanun daire-
sinde karı kocalık iyidir. Zaks, Sovyet kanunu, değil mi?

— Elbette.

Anuşka geldi. Oturdu. Mariya Andreyevna sözü değiştirdi :

— Pazara gideyim de, çilek verip ırmık alayım bulabilirsem.

Mariya Andreyevna'nın çilek tarlası var. Şöyle yirmi metre
kare. Bu yıl çok çilek vermiş.

Karşı yoldan Nepman aileleri geçiyor. Anuşka'yla Moskova'
da, arada bir caddeleri dolaşır, yeniden kaç tane Nepman dükkânı
açılmış, kaç kaplanmış diye bakarız. Nepmanlardan çoğunun
yerine devlet kitap mağazaları açılıyor.

Mariya Andreyevna :

— Gidip çilek toplayayım, dedi.

Anuşka ak dişlerini parıldatarak ısırıyor reçelli çavdar ekmeği-
ni. Laf olsun diye sordum :

— Silah atmasını bilir misin?

— Bilirim.

Şaştım.

— Ben bilmem.

— Olabilir.

— Bilmiyorum diye ayıplamıyor musun beni?

— Yooo.

— Nerde, nasıl öğrendin silah atmasını? Ne zaman?

— Babam gözümün önünde öldürüldükten sonra, ben de silah
atmasını bilmeliyim, dedim.

— Eee?

— Annem tifüsten ölünce Sibiry'a'da... Partizanlara katıldım.

— Bana anlatmadın bunları.

— Anlatacak bir şey yok. Altı, yedi ay, işlerine yaradım.

— Nasıl? Anlat kuzum...

— Başka sefer... Şimdi göle, yıkanmaya, marş marş...

Kalktım. Gözüme Pravda gazetesi ilişti. Aldım. Dünkü. 12
Haziran 1924. Çinde İşçi liderlerini YU-PEY-FU kesiyormuş.
Demiryolu İşçileri Birliği yönetim kurulu başkanını idam etmiş.

— Ne var?

— Çinde terör.

Anuşka gazeteyi kaptı elimden.

— Nerde?

— İşte...

Okudu. Bir şey söylemedi. Gazeteyi masanın üstüne koydu.

— Gidelim.

Göle doğru yürüdük. Sivrisinekler korkunç. Hem yürüyorum, hem çat, pat, ensem, göğsüme yapıştırıyorum şaplakları. Anuşka orali değil.

— Seni ısırıyorlar mı bunlar?

— Benim etim seninki kadar tatlı değil anlaşılır.

Aklıma, Mariya Andreyevna'nın söyledikleri geliyor ikide bir. Türkiye'ye Anuşka'yla gitmek imkânsız. Ama, sonradan getirtmek? O da aşağı yukarı imkânsız.

Yan yana yürüyoruz. Üçümüz yan yana yürüyoruz : Ben, Anuşka, bir de ayrılık.

Dinle neyden ki hikâyet kılmada,
Ayrılıklardan şikâyet kılmada.

— Ne mırıldanıyorsun, Ahmet?

— Bir büyük şair var, mistik, ama çok büyük. Mevlana. Onun bir beytini.

Anuşka'ya çevirdim Rusçaya. Mistik anlamını da anlattım : Ney kamıştan yapılır, kamışlıktan kopar. Onun için de ayrılıklardan şikâyet eder üflenirken. İnsan, evrenselin, yani Tanrının bir parçasıdır, ondan kopmuş, ayrılmıştır, bu ayrılıktan şikâyet eder insan , yani şair.

— Şunun Türkçesini okusana.

— Aslı Farsça, Türkçeye çevirmişler. Sana bir ikisini okuyayım.

Okudum.

— İkisi de çok ahenkli. Kerimuşka'yla konuştuğunuz zaman dinliyorum da, Türkçeyi beğeniyorum, ahengini.

— Neden ona Kerimuşka dersin de, bana bir kere bile Ahmeduşka demezsin?

— Sahi, ne tuhaf. Niye? Kimi kere içimden Ahmeduşka diyorum sana, ama yüzüne karşı diyemiyorum. Kim bilir neden?

Yıkandık . Kıyıya uzandık yine yan yana, sırtüstü. Omuzla-

rımız birbirine değiyor. Anuşka'nın eli avucumda.

— Memleketini, İstanbul'u göresin geldi mi?

Bunu sanki bana değilmiş gibi sordu. Elini çekti avucumdan.

— Niye çektin elini?

— Bilmem... Sorduğuma daha kolay karşılık veresin diye galiba.

Anuşka'nın elini, başımı çevirmeden bulup tuttum. Yine bana değilmiş gibi sordu :

— Niçin cevap vermiyorsun?

— Cevap verilmeyecek ne var bunda? Gün oluyor, memleket aklıma gelmiyor, ama sonra, durup dururken çarpıyor kokusu burnuma. Bu kokunun içinde yaşıyorum günlerce, haftalarca, hasretle, acıyla, kimi kere ağlamaklı olarak.

— Anlıyorum.

— Çekme elini.

— Ne biçim koku, ne biçim sevgi bu senin için?

— Deniz kokusu, çam kokusu, toprak kokusu değil, coğrafyasının sevgisi değil. Hasreti gözlerimi yakan manzaralar var elbette. Ama, yurt kokusu, yurt sevgisi, adamlara bağlılık... Adamlar dediğim zaman kimleri...

— Burjuvaları değil, anlıyorum.

[...]

Omuzlarımız birbirine değiyor.

— Elinde olsa, yarın, ne bileyim, bir hafta, bir ay sonra döner misin İstanbul'a?

— Niçin İstanbul'a?

— Ya nereye?

— Evet, belki ilkönce İstanbul'a.

— Dönmek ister misin? Hemen, bugün, şimdi? şu anda orda olmak ister miydin? Niye bıraktın elimi? Bırak. Dokunma elime. İster miydin? Ahmeduşka... Ahmeduşka... Anlıyorum... Haklısın... Haydi gidelim, üşüdüm birdenbire.

Konuşmadan giyindik. Ben düşünüyorum : şimdi? şu anda? Hem evet, hem hayır...

Yolda Anuşka'ya :

— Bağritski'ye uğrayalım, dedim.

Bağritski en sevdiğim Rus şairlerinden biri. Mükemmel, su

katılmamış insan da, su katılmamış şarap gibi.

Bizi bahçe kapısında karşıladı. Dişsiz ağzıyla, belki ağzında diş vardır, ama bana bir tek dişi yok gibi gelir, gülüyor :

— Hoş geldin, Osman Paşa.

Bana, her nedense değil, Pilevne kumandanı Gazi Osman Paşa yüzünden, hep Osman Paşa der.

— Anuşka, bu ne güzellik. Güneşli ekin tarlası gibisin.

Bağritski'de sevdiğim birçok şey arasında, başta gelenler, devrimci romantizmiyle erkekliği, ağacı, otu, lokomotif, baharı kadınlaştıırıp okşamasını bilen erkekliği. Bence, şair dediğin, ressam dediğin hadım olmayacak.

İçeri girdik. Daçası ufacık. Alacakaranlık, rutubetli. Japon balıkları yüzer akvaryumlarda, kuşlar öter kafeslerde, ama insana kuşlar da, balıklar da, bu alacakaranlığın içinde serbest serbest kanat çarpıyor, yüzüyormuş gibi gelir. Bağritski'nin çevresinde hürriyet elini kolunu sallaya sallaya dolaşır.

Karısı çay hazırladı. Ufacık tefecik bir kadın.

Bağritski çok uzaklardan, çok derinlerden gelen, çok sıcak sesiyle yeni şiirlerini okudu. Bu adamı nasıl seviyorum, nasıl seviyorum, balıklarının, kuşlarının ve şiirlerinin arasında ve kardeş gözlerinin karşısında günlerce oturabilirim. Odesa açıklarının, Karadeniz'in uçarı havası esiyor bu alacakaranlık odanın içinde.

***

Yüreğimin bir parçasını Edvard Bağritski'nin yanında bırakarak döndük.

Mariya Andreyevna çileklerini irmikle değil, patatesle değiştirmiş.

Şimdi gece yarısı. Anuşka'yla yan yana yatıyoruz. Pencere açık, ama tül perdeler kapalı. Sivrisinek meselesi. Lamba bile yakamıyoruz.

Anuşka, çırılçıplak, sırtüstü uyuyor. Çocuk gibi soluk alıp veriyor, hafifçe puflayarak. Eli elimde. Başımı çevirip, odaya vuran ay ışığında parıldayan çıplaklığına bakmıyorum artık. İçimden, göğsüme doğru ağır, yapışkan, zifiri karanlık bir şeyler yükseliyor. Yüreğim yine küt küt atıyor. Anuşka'nın elini sım sıkı tutuyorum.

Gözlerimi tül perdeyi ağartan ay ışığına dikmişim. İçimden göğsüme doğru yükselen şey, kollarımı, bacaklarımı kapladı. Anuşka yattı mı Sİ-YA-U'yla, yatmadı mı? Bilmiyorum. Bunu hiçbir zaman öğrenmeyeceğim. Gözümün önüne Marusa'nın odasında — Marusa'nın odasındaki divanı bilirim — Marusa'nın divanında yaptıkları sevda hareketleri gelmiyor. Belki geliyor da, itiyorum. Yakınlıklarını düşünüyorum. Bence kadınla erkek birbirine ancak o sırada kayıtsız, şartsız yakın oluyor. Benden başka birisiyle Anuşka'nın bu yakınlığı deli edecek beni. İyi ama, ben gidince Anuşka nasıl olsa başka bir erkek bulacak. Evlenecek. Belki de Zaks'a yazılacaklar. Doğru. Ama ben gidince, ben artık büsbütün yokken, ben ölünce Anuşka için. Değil, iş bunda değil, iş çok daha karışık. Kızın elini bırakıp kalktım. Giyindim. Dışarı çıktım, ay ışığındaki ormana.

İzmir'de yirmi beşinci çizginin sonu

— İsmail.

İsmail uyanmadı.

Ahmet daha yüksek sesle tekrarladı :

— İsmail.

— Ne var? Bir şey mi oldu? Sen mi seslendin?

— Hiçbir şey olmadı. Bağışla münasebetsizliğimi...

— Söyle be kardeşim, ne oluyor?

— Bana uyku haplarını getirmeyi unuttun.

— Alamadım. Reçetesiz vermiyorlar. Yarın yaptırırım reçeteyi. Benim bildik doktora. Uyumaya çalış. Haydi, say beş yüze kadar.

— Kusura bakma.

— Uyu, uyu, haydi...

İsmail'i uyandırmak eşeklik. "Uyku haplarını unutma" diye bir pusula yazıp elbiselerinin üstüne koyabilirdim.

Sağa döndüm, sola döndüm. Sırtüstü yatıyorum. Kollarım iki yanıma uzanmış, mezarlarındaki ölüler gibi. Çukura da böyle yatacağım, sırtüstü, kollarım iki yanıma uzanmış, mezarlardaki ölüler gibi. Hay Allah kahretsin. Moskova'da krematoryum var mıydı? Yakılmak daha mı iyi? Lafa bak, ben öldükten sonra isterlerse... İyi ama, Engels, ölüsünü yakıp külünü Okyanus'a

savursunlar istemiş. Öyle de yapmışlar. Yeryüzünün en akıllı ihtiyarlarından biri, en delikanlı romantığı de... Engels... Uyumlı... Uyumaktan başka çare yok... Uyumalı.

İsmail'in tartaklamasıyla uyanmadan önce, boğazlanıyordum gibi haykırdığımı, haykırışımı işittim. Kendi korkunç sesimi işittim. Saatlerce haykırdım gibi geldi bana. Nerde bulunduğumu kestiremiyorum. Bir aralık Moskova'da Anuşka'nın odasında sandım kendimi, sonra İstanbul'da yalının taşlığında her nedense, sonra çukurda, üstüme kapanmış kapağın altında.

— Uyan be kardeşim.

İsmail bir eliyle omuzumu tartaklıyor. Gaz lambasını yakmış. İsmail'in öbür elinde bir şey vardı. Bir saniyelik bir süre içinde gördüm elindeki, ama sonra elini arkasına götürdü, gizledi benden elindeki.

— Korkma, İsmail.

Yüzüme dört açılmış — bana öyle geliyor — gözlerle bakıyor.

— Korktuğum yok. Niye korkacaktım? Toparla kendini be kardeşim. Su vereyim mi?

— İstemem.

— Nasılsın?

— İyiyim. Lambayı söndürme.

İsmail yatağına döndü.

— Uyumaya çalış.

— Olur. Sen de...

Ama ikimiz de sabaha kadar uyuyamadık. Konuşmadık. Gizliden gizliye, avcıyla avı gibi, birbirimizi gözetledik.

İstanbul Polis Müdürlüğü'nde çizgiler

İsmail'i koydukları hücre karanlıktı. Bu adamlar karanlığa meraklı. Askerler de karanlığa atmışlardı. İsmail helaya gitmek için koridordan gelip geçtikçe anlıyor ancak gündüzü, geceyi. Hücrenin duvarına tırnağıyla çizgiler kazıyor, ama görüp sayamıyor. Sorguya çağırmıyorlar. Her dakika şimdi çağıracaklar, şimdi çağıracaklar, yatıracaklar sopanın altına, diye beklemek sinirlerini geriyor, yıpratıyor. Beni böyle yıpratacak, teslim alacaklar. Neriman'ın getirdiği yemekleri veriyorlar artık. Karanlıkta ağzını, burnunu bulmak zor oldu ilkönceleri, sonra alıştı. İsmail biliyor, onu burada

üç ay, beş ay, dokuz ay, sorgusuz, sualsiz de tutabilirler. Ziya anlatırdı, 928 tevkifatında bir yıl tutmuşlar onu, işkencelerden sonra hücrede, İsmail'e o sefer çok bir işkence etmedilerdi. Ziya anlatırdı, bir iç donuyla bırakıp onu, kollarını da arkadan kelepçeleyip cıgaralarının ateşiyle dağlamışlar göğsünü, karnını, bacaklarını. Gösterirdi, benek benek, koyu esmer yanık yerleri hâlâ durur. İki tırnağını da, sağ elinin serçe parmağındakiyle, sol elinin orta parmağındakini sökmüşler.

İsmail koridordan gelip geçtikçe, iskemlelerde başka başka tutukluların oturduklarını görüyor. Yalnız Dişçi Agop hep aynı taburede. Sersemlemiş, esrar çekmiş gibi bir hali var. Bir keresinde, İsmail önünden geçirilirken. Agop tabureden düştü. Hemen kaldırdılar. "Aman, Agop Efendi, şöyle rahat rahat oturun," diye de alay edip yine taburesine oturtular. İsmail anladı : Dişçi Agop'u uykusuzluk işkencesine tutuyorlar. Kimisini günlerce ayakta tutup uyutmazlar. Başında nöbetleşe polis bekler. Kendinden geçtin mi, dürter, uyandırır. Kalıp gibi düşersin yere, kaldırıp diker. Agop'u çok yaşlılığından olacak, taburede oturtuyorlar. Birkaç gün sonra İsmail yine yuvarlandığını gördü Agop'un. Yine kaldırdılar. Aşağı yukarı 27 gündür, hayır 25, hayır 27, Agop taburede. Devriliyor, kaldırıyorlar. Düştüğünce başı çarpıyor yere, ak saçlarının dibinde kanlar kurumuş, yüzü gözü yara bere içinde.

Dördüncü katta, çifte aylı kapının önündeki sahanlıkta, tutukluların anaları, karıları, kızkardeşleri.

İsmail'in içeri düşüşünün bilmem kaçınıcı ayıydı. Neriman hastalandı. Osman Bey getirdi bir hafta İsmail'in yemeğini. "Ben başına buyruk bir herifim, bana bir şey yapamazlar. Fakat bu sefer İsmail çıksın da aklını başına toplasın biraz. Bu işlerden vazgeçsin, demiyorum, ama yakında baba olacak. Emine de kızı sayılır. Vazgeçsin, demiyorum, ama öne de atılmasın boyuna."

Neriman iki aylı kapının sahalığında Kerim'in ablasıyla tanıştı. Kerim'i 25 gün önce yakaladılar. İsmail'den iki ay sonra. Kerim'in ablası yaşlı, şişman, güler yüzlü... Merdivenleri de bir çıkar koşa koşa, on dördünde kız sanırsın.

Neriman :

— Ben. Kerim Ağabeye bir ay önce otobüste rastladım, dedi. Baktım önde duruyor. Bir sevindim, bir sevindim. Kalabalığı

yarıp yanına gidene kadar otobüs durdu. Kerim Ağabey, diye seslenmeye vakit kalmadı. Atladı. Ben de. Arkasına bakmadan hızlı hızlı gidiyor. Ben de peşinden. Yan sokağa yokuşa saptı, koşmaya başladı. Dank, dedi o zaman kafama beni görmek istemediği.

Kerim'in ablasının elinde sefertası ve dört tane kırmızı gül var. Sarıyer'den getirmiş. Neriman'a bir gül verdi :

— Bu gülleri, Kerim'ciğim elceğiyle yaptığı limonlukta yetiştirdi, dedi. Sonra anlattı : Bizi burdan çıkınca hep takip ederler, kızım. Nereye gidiyoruz, kimlerle konuşuyoruz? Kerim o yüzden kaçmıştır senden. Bir çopur herif var, peşimden ayrılmaz hiç. Evveli gün burdan sabahleyin çıktım yemeği bırakıp. Peşimde Çopur. Fındıklı Hamamı'na girdim. Yıkandım akşam ezanına kadar. Çıktım. Çopur hâlâ hamamın karşı kaldırımında durmuyor mu? Kar da yağıyor. Titriyor tir tir. Getirdiğimiz yemekleri veriyorlar mı bari olduğu gibi çocuklara? Yoksa kendileri de ziftleniyor mu?

Ortalığı bir kadın sesi çınlattı :

— Kocama yemeğini sıcak vermeye mecbursunuz. Kocam verem.

İki saattir açılmayan çifte aylı kapı açılmış, polisler yemekleri alıyor kadınlardan. Kerim'in ablasının getirdiği kırmızı gülleri de aldılar.

— Bağırmanın rica ederim.

— Niye bağırılmayacakmışım? Ne hakkınız var bizi burda saatlerce bekletmeye?

Bağırın genç ve güzelliği tuhaf bir kadın. Babası mebus. Kocası komünist. Koyu esmer bir oğlandır. Sopaya da dayanamamış iki kere poliste. Kerim'in ablası :

— Şu Necla'ya şaşarım, dedi, akıllı, fikirli aslan gibi taze. O herifi nasıl sevdi de vardı? Ailesini de tepti bu yüzden. Babası reddetmedi ama, reddetti gibi bir şey. Polisler ne de olsa çekiniyor babasından. Gönül bu, aka da konar demişler, boka da. Niye zengin baba evini tepti de komüniste vardı? demiyorum. Ama komüniste de varınca benim Kerim gibisine varmalı... (Çok düzgün dişlerini parlatarak gülümsedi:) Kuzguna yavrusu Anka görünürmüş.

Yemekleri verdi kadınlar. Dağılmadılar. Boş sefertaslarını bekliyorlar, bir şeyi daha.

Çifte aylı kapı açıldı, iki sivil polisle dört tutuklu çıktı. Tutukluların ellerinde kömür küfeleri. Bodrumdan kömür getirecekler siyasi kısmın sobalarına. Tutuklulardan her biri kapının önündeki kadınların yakını değil. Yine iki taraf, mutlu, gülümsedi. Necla elindeki gazeteyi çarşaf gibi açıp okur gibi yaptı. Tutuklulardan biri. Fransızca bilen, "Hümanite" gazetesinde bir başlığı okudu : "Türkiye'de komünistlere işkence ediliyor. Dünya demokratları..."

Dahasını okuyamadı, yanındaki polis :

— Yürü, dedi, itti arkasından.

Necla bağırdı :

— Gözümüzün önünde bile işkence ediyorsunuz...

Polis ters ters baktı Necla'ya, başını salladı, geçti. Tutuklular, ellerinde küfeler, indi merdivenleri.

Neriman'a, Kerim'in ablası :

— Kerim'e işkence etmiyorlardır inşallah, dedi. Bir kerecik gösterin diye o kadar yalvardım, göstermiyorlar.

— Ben İsmail'i girdi gireli görmedim.

Kerim tabutlukta. Tabutluğun üç duvarı beton, döşemesi de beton, kapısı tahta. Bir adam sığabilir içine. O da, ayakta durarak. Omuzların, sırtın duvarlara, dizlerin kapıya dayanır.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Yakalandığının ilk gecesi dövdüler, sonra hücreye attılar, sonra tabutluğa. Tepesinde, kaç mumluk Allah bilir, ama deli gibi aydınlık veren bir elektrik lambası yanıyor. Bir yanıyor, bir sönüyor. Bir zifiri karanlık, bir dayanılmaz aydınlık.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Beş gün yemek de vermediler. Şimdi az bir şey veriyorlar. Su dökmeye yalnız bir kere çıkarılıyor. Yemeğini de oracıkta bir kere yiyor, sonra ayakta, bir karanlık, bir aydınlık.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Artık koluna giriyorlar ayak yoluna götürürken.

Kerim yirmi gündür tabutlukta. Artık hiçbir şey düşünmüyor. Düşünmek denen şeyi yitirdi. Yorgunluk da duymuyor. Duyduğu, yorgunluktan başka bir şey. Bir karanlık, bir aydınlık. İlkönceleri, gözlerini sımsıkı yumardı bir karanlık, bir aydınlıktan kurtulmak için. Şimdi gözlerini bir yumuyor, bir açıyor, bir yumuyor, bir

açıyor.

Yirmi altıncı günün gecesi Kerim'i Şube Müdürünün odasına getirdiler. İsmail de oradaydı. Müdürün masasında iyice solmuş üç kırmızı gül de, bir bardak içinde, oradaydı.

İsmail'e Şube Müdürü :

— Tanıyor musun bunu? dedi, Kerim'i gösterdi.

İsmail bir açılıp bir kapanan gözlerine baktı Kerim'in. Yalnız gözleri değil, bütün yüzü bir kısılıp bir açılıyor. İsmail şaşırdı. Sonra birden anladı : Tabutluk.

— Tanımıyorum.

— O seni tanıyor.

— Yalan.

Kerim'e Şube Müdürü sordu :

— Bu verdi değil mi sana mumlu kâatlarla makineyi?

Kerim susuyor. Kerim burda değil, başka bir dünyada, bir sönüp kararıp bir deli gibi aydınlanan bir dünyada. Yüzü gözü hep öyle bir kısılıp bir açılıyor. İki polis girmiş koltuklarına.

İsmail biliyor, Kerim falakada hiçbir şey söylemediği için tabutluğa girdi.

Şube Müdürü bağırdı Kerim'e :

— Ulan, cevap versene. Sen bundan aldın, biliyoruz, kime verdin?

İsmail gözlerine bakıyor Kerim'in. İsmail'in içine korkunç bir acı düştü. Oğlan delirecek.

Yatırın şu namussuzları!

İsmail yine debelendi. Kerim yere düşüverdi itilince. İkisinin birer ayağını aynı falakaya geçirdiler. Başladılar sopaya.

— Götürün.

İkisini de eski yerlerine attılar. Kerim on gün sonra çıldırdı. Tımarhaneye götürdüler gece yarısı.

İzmir'de yirmi sekizinci çizgi

İsmail cıgarasını yakmak için çakmağı çaktı, karşısında oturan Ahmet, gözüne iğne batırmışlar gibi geri çekildi; geriye attı kendini. İsmail aklına ansızın geleni itti aklından. Bir şey sormadı. Ahmet :

— Çakmaktan değil, dedi, alevden değil. Bıyıklarımı yakacaksınız diye korktum. (Bu, bıyıklarımı yakacaksınız'ın kepezeliğini hemen anladım. Sustum.)

Yattılar. Ahmet horlamasını bekledi İsmail'in. Kalktı. Çakmağı aldı karanlıkta el yordamıyla masanın üstünden. Gözlerinin önüne getirdi. Bekledi. Az daha bekledi. Çaktı. Alev gözlerini yaktı gibi geldi ona. Gözlerini yumdu. Açtı. Yumdu. Açtı. Aleve bakıyor. Korkuyor muyum? Aleve bakıyor. Korkmuyorum, korkmuyorum, korkmuyorum. Çakmağı söndürdü. Uzandı karyolasına. Çakmak elinde. Bekledi. Çaktı. Gözlerini yumdu korkuyla. Korkuyorum. Çakmağı söndürdü. Başladı işte, başladı ateşten korku. Ama sudan korkmuyorum. Hangi korku daha önce başlar? Kitabı bulup okumalı. Kitap masanın üstünde. Karanlıkta nasıl okurum? Kalktı. Kitabı açtı. Kitabın o yaprakları artık kendiliklerinden açılıyor. Çakmağı çaktı, alevine bakmayarak, belli belirsiz aydınlanan yaprakları çevirdi, satırları okudu. Hangi korkunun daha önce başladığını yazmıyor, Allah kahretsin. Kitabı yerine koydu. Çakmağı söndürdü. Uzandı. Uyku haplarının daha zamanı değil. İki üç gün daha bekleyebilirim. İki üç gün daha. Demek böyle. İki üç günlük bir zaman. İki üç gün sonra, bir varmış, bir yokmuş Ahmet Yoldaş. Kendime karşı son günlerde duyduğum acıma boğazıma tıkanıyor.

Anuşka'nın daçasında on dördüncü çizgi

On dördüncü çizgiyi çekiyorum. Anuşka yanibaşımda. Düşünüyorum. Burda altı günümüz kaldı. Sonra Moskova, sonra bir hafta, on gün, ver elini İstanbul.

Anuşka'ya baktım :

— Ver elini, Anuşka.

Tuttum ak parmaklı, tombulca elini. Ayrılık birbirine yapışmış avuçlarımızın içinde, ama Anuşka bunu bilmiyor.

— Ahmet, geç kalacağız. Petya'ya da uğrayalım istasyon dönüşü, oğlan hastalandı mı, ne?

Petya iki gündür süt getirmiyor.

— Olur.

İstasyonda, yüksekçe tahta peronda, süslü püslü Nepmanlar piyasa ediyor. Doğu Üniversitesi'nin daçaları da bizim ormanda.

Öğrencilerden, dış doğu ülkelerinden gelenlerden Çinliler, Japonlar, İranlılardan bir takımı da yukarı aşağı volta vuruyor. Papazın kızı da orada. İranlı Hüseyinzade'yle arası iyidir. Yan yana dolaşıyorlar. Bizim Türklerden kimse yok. Çıkinlı, torbalı, birçok da köylü. Birkaç tane de Bespirizorni, yersiz yurtsuz çocuk.

Marusa'yla Kerim trenden indiler. Kucaklaştık. Marusa'nın başında kırmızı başörtü, sırtında, oldukça eski, meşin ceket.

— Marusa, dedim, on yıl sonra, yüz yıl sonra senin resmini işte böyle yapacaklar. Komsomol kız, filmlere, tiyatrolara, romanlara, bin yıl sonra da, bu kılık kıyafetle girecek.

Marusa irice, güzel, kumral, ela gözlü.

— Hava sabahleyin kapalıydı da, dedi. Ceketini onun için giydim.

— Terleyeceksin, çıkar.

Meşin ceketini çıkarıp koluna aldı. Basma, kısa entarisinin göğsünü memeleri şişiriyor.

Kerim bana Türkçe :

— Ulan, dedi, hem deli gibi sevdalısın, hem elâlemin kadınına göz atarsın.

Yolda, Marusa, fabrikadaki işlerin — fabrikada çalışıyor — iyi gittiğini anlattı. İstasyonda gördüğümüz yüzleri gözleri inanılmayacak kadar kirli, üstleri başları inanılmayacak kadar paramparça Bespirizorni'lerden. — bana bizim köy çocuklarını hatırlatırlar, ama yazları — söz ettik. Marusa bu konuda, bilmem kaç ay önce, bilmem nerde Krupskaya'nın söylediklerini anlattı.

— Biz de fabrikada bu işle uğraşıyoruz, dedi.

Petya'nın köyüne geldik. Petya'nın evini bilmiyoruz. Tozlu yolun iki kıyısına dizilmiş izbelerin, çoğu çarpılmış izbelerin avlularında, hayatlarında, önlerinde kimseler yok. Sağa, sola bakındım. Pencerelelerinin çerçevesi oymalı, damının samanları yeni aktarılmış, doğru dürüst bir izbenin önünde sakallı, çizmeli bir adam gördüm.

— Siz durun, gidip bir sorayım.

Adama yanaştım.

— Merhaba yoldaş. Petya'nın evini soracaktım. Daria Mihaylovna'nın oğlu. (Petya'nın babası iç savaşta, Kızılorduda çarpışırken ölmüş.) Petya bize süt getirir de...

Adam, karşılık vermeden bir süre yüzüme baktı :

— Sen Tatar mısın?

— Türküm. Türkiyeli. İstanbul'dan.

Adam sakalını kaşdı. Gözleri dikleşti :

— Türksün demek. Türk. Burda işin ne?

— Okuyorum. Üniversitede.

— Şu daçadaki yangöz Çinliler gibi demek?

— Öyle.

— Sen de onlarla daçalarda mı oturuyorsun?

— Hayır. Bir bildikte.

Bu sırada Marusa yanımıza yaklaştı.

Adam hep öyle dik dik bakarak :

— Demek, her sabah, Petya sana süt getiriyor? dedi.

Adamın böyle konuşması tuhafıma gitmeye başladı.

— Evet. Ne olacak?

— Ne olacakmış? Ne olacak? Rusun ekmeğini yediniz, Rus sütü içtiğiniz yetmedi mi? Burda işiniz ne? Dünya devrimi diye tutturdunuz, sırtımızdan geçiniyorsunuz. Rusun ekmeği. Rusun sütü Rusa yetmiyor.

Marusa atıldı :

— Seni gidi domuz “Kulak” seni...

Marusa'yla adamın arasında bir ağız dalaşdır başladı.

— Kökünü kurutacağız sizin gibi parazitlerin, “Kulaklar”ın.

Adam sövüyor. Marusa'nın da ondan aşağı kaldığı yok.

Kerim'le Anuşka da geldiler. Erkek, kadın köylüler, çocuklar da yerden biter gibi toplandılar başımıza. Kimisi Marusa'dan yana, kimisi köy ağasından. Bir köylü kadın, tatlı bir kadın, Petya'nın anasıymış :

— Petya hasta, dedi. (Ağaya döndü:) Utanmıyor musun, İvan Petroviç? dedi. Süt satıyoruz diye kıskanıyorsun. Bir tek ineciğimiz var. Senin üç tane. Allah doyursun doymaz gözünü. (Bize döndü:) Petya hasta, diye tekrarladı, ben de işten vakit bulup getiremedim.

Anuşka :

— Biz de Petya'yı merak ettik, dedi. Oğlan iyileşene kadar ben gelip alırım sütü.

Her nedense gidip Petya'yı görmedik, daha doğrusu bütün olup bitenlerden sonra aklımıza gelmedi bu.

Daria Mihaylovna gidip süt getirdi.

Daçaya dönerken, Kerim, bir aralık, Türkçe sordu :

— Sen kıza bir şey söyledin mi?

— Yooo. Ne münasebet? Ya sen?

— Ben de.

Daçaya yaklaşırken :

— Anuşka, dedim, yarın sabah Petya'ya çilek götürelim.

— Olur.

O gece ormanda, açıklıkta ateş yaktık. Rus ormanlarında ateş yakıp çevresinde oturmanın güzelliği, güzellik de değil, o yanan çam kütüklerinin alevlerine bakarak dalgalara düşmenin (pek biçimsiz bir laf edeceğim, hem de Rusçasını) romantikası, hiçbir memleketin ormanlarında yoktur sanıyorum. Anuşka'nın eli elimde. Marusa, Kerim'in dizine yatmış. Hepimizin yüzünde kızılıtlar. Dört yanımız, çepeçevre geceye karışan kayın ağaçları, çamlar.

Marusa sordu :

— Kerimuşka, hiç değilse bu gece... bu gece beni çok seviyor musun?

Kerim yine ukalalık etse, “Çok değil,” dese, kafasına bir şey atacağım serbest elimle.

— Çok, dedi, seni çok, çok seviyorum, Marusa.

Eğildi, dizine yatan kızın başını kaldırdı. Ağzından öptü.

Hay Allah kahretsin, diye düşünüyorum Anuşka'ya bakıp, bu alnı, bu saçları, bu ağzı, bu burnu, bu gözleri, bilemedin yirmi gün sonra, bir daha görmeyeceğim. Öleceğiz birbirimiz için. Yatakta bile ona bu geceki kadar yakın olmadım. Bu yakınlığı, bir insanın başka bir insana, bir insanın bana böylesine yakınlığını, bu güvenli, bu gözümü yaşartan yakınlığı bir daha duymayacağım. Bütün bu düşündüklerim, biliyorum, bütün bunlar romantika. Kaç yıldır ömrüm romantika. Kerim'inki de, daha tanımadığım, ama tanıyacak olduğum bir yığın insanıninki de, Suphi'ninki de, Petrosyan'inki de, Marusa'nın, Anuşka'nın de romantika. Kim bilir, belki çok eziyetli, belki de kanlı, ama dörtnala koşan atının üstündeki Kızıl Çetecinin romantikası. Atlı nereye koşuyor? Çoğu kere ölüme. Ama yaşamak için, daha güzel, daha haklı, daha dolgun, daha derin yaşamak için.

Kerim memleket havaları söyledi. Sesi gayetle yanık.

Al hançeri kadını, vuur ben öleyim...

Türkü, söylerken yüzü değişiyor, önemlileşiyor. Ateşin kızılılarıyla dolu sarı gözleri, genç bir kurdunki gibi. Yaşamaya, uçsuz bucaksız yaşamaya iştahlı.

İzmir'de yirmi dokuzuncu çizgi

Motor sesi güm güm de, güm güm. Motor sesi kulübenin içinde, gaz lambasının ışığında, İsmail'le benim duvara vuran gölgelerimizde, masada titreyen ellerimin üstünde. Lambanın kıpkırmızı, kan kırmızı, korkunç kırmızı fitiline bakamıyorum. İsmail de farkında bunun. İsmail ateşe bakamadığının çoktan farkında. Verdiğim karşılığa inanmadığı halde, soruyor yine aynı soruyu :

— Nasılsın?

İyiyim, demiyorum. Susuyorum.

— Başın çok mu ağrıyor?

Karşılık vermiyorum.

— Gözlerine mi dokunuyor ışık?

Baklayı çıkardı ağzından. Nasıl da hain hain sordu, sorabildi bunu?

Yüzümü lambaya çeviriyorum, fitile. İsmail avcı gözleriyle gözetliyor beni. Bakıyorum fitile. Kızgın mil çekilmiş gibi yanıyor gözbebeklerim. Bakıyorum fitile. Acı dehşetli. Bakıyorum fitile, bakıyorum ve birdenbire kör oluyorum. Karanlık. Karanlığımı İsmail'e belli etmemeli. Kendimi tutmasam, haykıracağım avaz avaz. Kalkıyorum. Masaya tutunmadan kalkıyorum. Karanlık ve gözlerim yanıyor. Karanlık, ama kafarnın içinde alevler fışkırıyor. Bir adım atıyorum. Sendeliyorum. İsmail haykırıyor :

— Otur!

Ahmet, birdenbire yenildi, iskemleyi el yordamıyla bulup oturdu.

— Aç gözlerini be kardeşim.

Ahmet gözlerini yummuş olduğunu, farkına varmadan yummuş olduğunu anladı. Açtı. Lamba arkasında. Demek İsmail değiştirmiş yerini. İsmail ayakta. Onu hiç böyle görmedimdi. Korkuyor ve korktuğunu gizlemiyor artık.

Ahmet, "Korkma İsmail!" diye haykırmak istedi, ama haykırmadı, sesini çıkarmadı. İsmail'in eli ceketinin cebinde. Demek tabancayı pantolon cebinden alıp ceket cebine koymuş. Daha çabuk çıkarabilmek için olacak. Bu gece yutmalı artık uyku haplarını. Hepsini.

— Nasılsın?

— İyiyim, İsmail. Başım döndü. Geçti. İyiyim. Uyuyacağım. Yüzüme bir tuhaf bakıyor. Soruyorum :

— Senin uykun gelmedi mi?

— Hayır.

— Ne yapacaksın?

— Gazete okuyacağım.

Ahmet, arkası lambaya dönük, soyundu. Yatağa girdi. Yumdu gözlerimi. Açtım gözlerimi. İsmail masanın başında. Gazete okuyormuş gibi yapıp gözetliyor beni. Yüzümü duvara döndüm. Bir süre öyle yattım, sonra tekrar sağıma döndüm. İsmail masadaki yerini değiştirmiş, bana bakıyor, dikmiş gözlerini üstüme, bakıyor. Ben de ona bakıyorum yattığım yerden ve lamba gözlerimi yakmıyor artık. Ama İsmail'e karşı öyle acayip bir düşmanlık duyuyorum ki, söylemiyorum bunu ona. Tersine, gözlerimi sık sık açıp kapıyorum. İsmail bana bakıyor. Yastığın altındaki uyku haplarının kutusuna dokunuyorum. Sabaha kadar böyle oturacak mı bu herif? Bir avuç dolusu uyku hapını onun gözü önünde yutamam ya. Hay Allah kahretsin, bu işi bitirneli bu gece. Bitirneli... Lambaya bakıyorum. Gözlerim yanmıyor. Bu işi bitirneli bu gece. İsmail oturuyor masanın başında ve ben İsmail yerinden kalkmasını istiyorum, sabaha kadar gözlerini üstümden ayırmasını istiyorum.

İstanbul Polis Müdürlüğü'nde çizgiler

İsmail'i hücreden çıkardılar. Helaların yanındaki koridorda battaniyesiz, döşeksiz, bir portatif karyolada yatıyor. Kaç aydır içerde? Bu sefer de burdaki duvara çizgiler kazıyor. Artık iskemlelerde oturan yok. Bir takımını bıraktılar, bir takımını aşağıya, Müteferrika koğuşuna attılar. İsmail'i de, Kerim'le aynı falakada dayak yediğinden beri sorguya çağırmadılar. Yeni yakalanan var mı? Bilmiyor. Ama portatife yerleştiğinden, yani üç

günden beri, yakalanan olsaydı görürdü gibisine geliyor.

Dişçi Agop da Müteferrika koğuşuna indirildi.

İsmail kuru yemekler istiyor Neriman'dan iki gündür. Portatif karyolasının az ötesindeki odada birini — kimi? — açlığa yatırmışlar. İsmail, geceleri, oda kapısının alt aralığından, polislere çaktırmadan, börek, peynir, haşlanmış et dilimi filan gibi kuru şeyleri itiyor içeri.

Portatife yerleşmesinin haftasında İsmail'i uyandırdılar. Şube Müdürü, gözlüklü komiser, bir de sivil.

— Yürü bakalım.

Koridordan sola saptılar. Gözlüklü komiser bir kapı açtı. İsmail gördü Ziya'yı. Boş odada, demir parmaklıklılı camsız pencerenin önünde — dışarda bahar yağmurları yağıyor — Ziya çırilçiplak ayakta. Bir kısa donla. Kollarını arkadan kelepçelemişler. Ayakları da kelepçeli. Koltuk altlarından bir ip geçirip uçlarını çok yüksek pencerenin en yukardaki demirine bağlamışlar. Ziya'nın karnı alabildiğine uzayıp içeri çökmüş. Bütün adaleleri, korkunç bir ağırlığın etkisi altında aşağı doğru çekilmiş gibi uzamış. Ziya çıplak ayaklarının parmakları ucunda duruyor. Kendini birazcık aşağı koyuverse, ipler koltuk altlarını kesiyor. Yukarıya kalkık başı, omuzlarının arasına gömülü. Gözleri alabildiğine açık. Yağınur sırtını kamçılıyor.

Şube Müdürü sordu İsmail'e :

— Tanydın mı?

— Tanımadım.

— Mumlu kâatlarla makineyi sana veren bu değil mi?

— Bana hiç kimse hiçbir şey vermedi.

Ziya'ya yaklaştı Şube Müdürü, İsmail'i gösterdi :

— Tanydın mı?

— Bildiğim adam değil.

Ziya'nın sesi, her zamanki sesi, yumuşak, kalınca.

— Sen buna vermedin mi mumlu...

Şube Müdürünün sözünü kesti Ziya :

— Ben öyle bir şey vermedim hiç kimseye.

Şube Müdürü sövmedi. Kumral başını salladı. Çıktılar.

İsmail portatifine döndü. Düşünüyor : Çarmıha germişler[...] Ziya'yı. (Ölçüsüz bir acıma duydu, buraya düştü düşeli hiç duymadığı bir şey, ağlamak geliyor içinden.) Ziya'yı çarmıha

germişler. Börklüce Mustafa'yı Sultan Murat'ın deve üstünde çarpmıha gemesi gibi. (Bunu Ziya'dan dinlemişti.) [...] (Kafası, ansızın başka yönde işlemeye başladı:) Kerim'le Ziya'ya yaptıklarını niye bana da yapmadılar? Dedi ya Müdür, mumlu kâatlarla makineyi Ziya'dan alıp Kerim'e verdiğimi biliyorlar. Kimden öğrendiler? Ama Kerim'de bulamadılar makineyle kâatları. Oğlana o eziyet ondan. (Kerim'in çıldırdığını İsmail daha bilmiyor.) Ziya'yı da sorumlulardan olduğu için mumlu kâatlarla makineyi Kerim'in kime verdiğini biliyordur diye çarpmıha gerdiler. Mumlu kâatlar, yazı makinesi. Birkaç deste mumlu kâatla eskice bir yazı makinesi... "D" harfi de iyi basmaz...

Çarpma işareti

Ahmet elindeki su bardağına bakıyor. Yudum yudum içiyor. Bardağı bıraktı, gitti, yüzlerini yıkadıkları — Ziya'nın yapısı — musluklu tenekenin musluğunu bir kere daha açtı. Kapadı. Dün yüzünü yıkarken, ansızın bir ürküntü duydu su sesinden. Dün, su da içmedi. Ama bu sabah yüzünü rahat rahat yıkadı. Suyu da içti işte. Suyu da bakabiliyor. Dereceyi bir daha koydu koltuğuna : 36,8. Ne başağrısı, ne kırıklık. Kapının arkasındaki ak çizgileri bir daha saydı : 32. Tebeşiri aldı. Otuz iki çizginin üstüne, yukardan aşağı üç çizgi çekti. Baktı. Bir de, dört kolu, kapının dört köşesine değen bir çarpma işareti çekti otuz iki çizginin üstüne. Gülümsedi. Motor sesini dinleyerek İsmail'i beklemeye başladı.

İstanbul'da Eminönü tramvay durağında

İstanbul'a bahar yağmurları yağıyor. Artık iyice de ısındılar. Neriman, Eminönü tramvay durağında duruyor. Şemsiyesini açmış. Karnı burnunda. Tramvaylar gelip geçiyor. Neriman'ın bekledikleri. Aksaray tramvayları da. Neriman oralı değil. Gülümüyor, bir şeyler mırıldanıyor kendi kendine. Aksaray tramvayları gelip geçiyor. "İsmail'i yarın göreceğim. Yarın görürsün," dediler. "Yarın Emine'yi de getiririm."

İlkbahar yağmurları yağıyor, Yeni Camiin kubbesine, minarelerinin külahlarına, Haliç'e, mavnaların üstüne, Köprü'ye.

Kerim'le Ahmet böyle yağmurlu bir gün satmışlar gazeteleri-

ni, ama yağmur çiseliyormuş sadece, Ahmet önce utanmış da satamamış.

Neriman'ın yüreği sıkıştı. Kerim'in ablasına, Kerim'in tımarhaneye kaldırıldığını söylediler. Kadıncağız yığılıverdi oraya, çifte ayılı kapının önüne. Elinde dört kırmızı gül vardı yine.

İlkbahar yağmurları yağıyor Balıkpazarı'na, Eminönü Meydanı'na, meydandaki saatin üstüne, tramvay durağına, damlara, Neriman'ın şemsiyesine.

Aksaray tramvayları gelip geçiyor. Neriman dayanılmaz bir sancı duydu. Bağdırmamak için dudaklarını ısırıyor. Karnına, kasıklarına bıçaklar saplanıyor. İsmail'i yarın göreceğim. Sancılar birbiri ardınca gelip gidiyor. Bir taksi durdurdu. Talihi varmış, bu yağmurda boş taksi bulmak kolay değil.

Neriman, üç saat sonra, Aksaray'daki evlerinde, yatak odasında, komşu ebe hanımın yardımıyla bir kız doğurdu İsmail'e. Komşular, bakkaldan Kadıköy'e telefon edip Osman Beyi çağırmışlardı. Osman Bey, yatak odasının kapısı önünde, Emine'yi elinden tutmuş, bir aşağı bir yukarı dolaştı. Neriman, çılgınlıklarını ağabeyi, yalnız ağabeyi değil, hiç kimse duymasın diye, dudaklarını ısırarak ısırarak cılk yara etti. Yatak çarşaflarını parladı. Bir kız doğurdu İsmail'e.

İstanbul'a bahar yağmurları yağıyor. Emine'lerin cumbalı, kafesli, boyasız, tahta evleri üstüne bahar yağmurları yağıyor.

Trende

İsmail içeri girer girmez, Ahmet, kapının arkasını gösterdi ona :

— Bak.

İsmail baktı. Anladı. Kucaklaştılar.

— Kırkı, kırk biri beklemedim, İsmail.

— İyi ettin. Zaten... (Sözünü bitirmedi.) Gidip bir şişe rakı alayım be kardeşim.

— Ben yarın Balıkesir'e, Ziya'ya gideyim, İsmail.

— Sen bilirsin, ama...

— İstanbul'a gitmek olmaz daha. Ziya'yla bir konuşayım. Şu çukurdan yararlanmanın bir yolunu düşünelim. Bu işi burda toplantıya koymak istemez. Sorumlulardan yakalanmayan bir

Ziya...

Ahmet bıyığını tıraş etti. Alt ve üst dudaklarının içine pamuk yerleştirdi. Ağzının biçimini değiştirdi. Sol gözünün üstünü de tentürdiyotla iyice yaktilar. Yara gibi oldu.

— Değiştirdi mi yüzüm?

— Epeyi.

— Ver bakayım senin şu nüfus kâadını.

İsmail'in nüfus kâadındaki resim İsmail'den başka herkese benziyor. İsmail'in, Amerikan denizcilerinki gibi bir şapkası var. Ahmet onu da denedi, saçlarını da şapkanın altındaki alnına düşürdü.

— İyice değiştirdi yüzün be kardeşim.

Ertesi sabah, ikisi birden, erkenden uyandılar. Kucaklaştılar. İsmail işe gitmedi.

— Kapıyı açık bırakmak olmaz. Anahtarı kime vereceksin?

Ahmet istasyonda üçüncü vagona binerken gözüne bir herif ilişti. Peronda duruyor. Trene binenleri gözetliyor gibi bir hali var. Ben bu herifi tanıyacağım. Yoksa benzetiyor muyum? "Aydınlık" idarehanesinin kapısı önünde durup içeri giren çıkanları gözetleyene mi benziyor? Yok canım. Yine evhama kapılıyorum. Allah kahretsin.

Tren yola çıktı. Ahmet pencerenin yanında başını cama dayadı.

***

Anuşka başını vagonun camına dayamış, Moskova'ya dönüyoruz. Eli elimde. Ormanlar gelip geçiyor. Konuşmuyoruz. Elimi, sanki kendisini vagonda bırakıp kaçacakmışım gibi sımsıkı tutuyor. Mırıldanıyorum :

Dinle neyden ki hikâyet kılmada.
Ayrılıklardan şikâyet kılmada.

— Sizin o mistik şairin şiirini mi okuyorsun yine?

— Nerden anladın?

— Ahenginden. Şunu bir kere daha söyle, ilkönce Türkçesini, sonra Rusçasını. Ama kulağıma.

Söylüyorum.

— Çok kederli. Bu, ney denen şeyi Kafkasya'da, Ortaasya'da bulmak olmaz mı?

— Olur sanırsam. Ne yapacaksın?

— Bir tane bulmaya çalışacağım. Çalmasını beceremem. Asacağım odanın duvarına.

***

Trene binerken peronda gördüğüm herif bölmeye girdi. Karşıma oturdu. Çok da benziyor öteki herife. Allah kahretsin. Bana bakmamaya çalışıyor, zoraki. Vay anasını takip ediliyorsa, yakalamazlar hemen. Kimlerle temas edeceğimi anlayacaklar. Ziya'ya gitmeli mi, gitmemeli mi? Oğlanın başını nara yakmayalım durup dururken... Herif dışarı çıktı. Bir istasyona yaklaşıyoruz. Tren yavaşlıyor. Demek bu herif o herif değil. İnecek işte burada.

İndi mi, inmedi mi, diye baktım pencereden. Göremedim, ama arkadan inmişse göremem zaten.

Tren kalktı.

***

Anuşka hep öyle sımsıkı tutuyor elimi. Kayın ağaçları gelip geçiyor. Ruslar şu kayın ağacına bayılır. Biz hangi ağacı severiz? Kavağı? Çınarı? Ben hangi ağacı severim? Söğüdü mü? Gözü de pek yaşlıdır mübareğin. Ben... Anuşka! Anuşka! Bu Anuşka'ları içimden söylüyorum sanırken yüksek sesle söylemişim.

— Ne var Ahmeduşka?

— Hiçbir zaman, hiçbir kadını, seni sevdiğim kadar sevmedim, sevmeyeceğim...

— Bir iki yıl sonra memleketine döneceksin, Ahmeduşka. Bir süre hatırlayacaksın beni... Elbet hatırlayacaksın. Sonra. Ama iş bunda değil. Daha bir iki yılımız var. O bir iki yılı düşünelim...

İçim burkuluyor. Bir hafta, bilemedin on gün sonra gideceğimi söyleyebilecek olsam da, söyleyemeyeceğimi anlıyorum. Son gece, belki... Zaten ben ortalıktan kaybolduktan bir gün sonra Anuşka anlayacak. Bir gece önce söylesem ne çıkar? Anuşka'ya bunu nasıl söyleyeceğimi aklıma sığdıramıyorum. Hemen bir

şeylerle oyalanmalıyım, hemen. Gözüme, Anuşka'nın eski gazetelere sardığı paket ilişti. Okudum yazıları : Romanya'da terör. Komintern'in beşinci yılı.

***

Deminki herifi vagonun koridorunda gördüm. Daha doğrusu, bölmeye bir göz attı, çekti başını. Belli, ben trene binerken tanıdılar beni. Peşimdeler. Gelecek istasyonlardan birinde nasıl inebilirim görünmeden? Ziya'ya gitmekten vazgeçmeli. Peki, nereye gitmeli? Biletim Balıkesir'e kadar.

***

Moskova'ya yaklaşıyoruz. Anuşka :

— Kerim'le Marusa bizi garda bekleyeceklerdi, değil mi? diyor.

— Öyle dedilerdi.

— Kerim çok iyi insan. Bak, sizin Partide böyle insanlar ne kadar çok olursa, o kadar iyi çalışırsınız.

Gözüme yine paketin gazetesi ilişiyor. Yine aynı yazıları okuyorum : Romanya'da terör. Komintern'in beşinci yılı.

Moskova varoşlarını geçiyoruz. Anuşka'nın eli elimde.

***

Bir dağın eteğinden geçiyoruz. Herif karşımda oturuyor. Uyukluyor. Gerçekten de uyukluyor mu, numara mı yapıyor?

Konuklarım

Konuklarım var : Anuşka, İsmail, Ahmet, Neriman, Marusa, Ziya, Sİ-YA-U.

Kerim yok. Kerim öldü. Tımarhanede değil. İyileşti, çıktı. Veremden öldü 1950'nin Mayısında.

Konuklarım kocalmamış. Onları son görüşümde kaç yaşında bırakmışsam o yaşta. Sİ-YA-U yine sevdalı Anuşka'ya. Ahmet yine kıskanıyor Sİ-YA-U'yu.

Ziya :

— Bir şiir oku, dedi bana.

Okudum :

Emekçiyim,

Sevdayım tepeden tırnağa,

sevda : görmek, düşünmek, anlamak,

sevda : doğan çocuk, yürüyen aydınlık,

sevda : salıncak kurmak yıldızlara,

sevda : dökmek çeliği kanter içinde,

Emekçiyim,

sevdayım tepeden tırnağa...

Marusa'yla Anuşka'ya şiiri Rusçaya çevirdim.

İsmail cıgarasını, cıgaramdan yaktı :

— İyi yazmışsın, iyi, dedi. Sonra ayağa kalktı, pencereyi açtı, güneş girdi odaya.

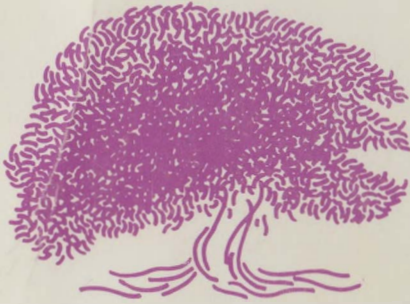
Anuşka'nın ak, uzunca parmaklı, tombul avucunda Ahmet'in eli.

Neriman kalınca sesiyle tekrarladı kocasının sözünü :

— Yaşamak güzel şey be kardeşim.

Konuklarım kocalmamış. Onları son görüşümde kaç yaşındaysalar o yaşta, ama ben altmışımın içindeyim. Beş yıl daha yaşayabilsem...

Yayımlayan: Anadolu Yayıncılık A.Ş.
Kapak Baskı: Ana Basım Sanayi A.Ş.
İç Baskı: Şefik Matbaası

Nâzım Hikmet'in çok güç koşullarda korunmuş, elden ele geçmiş, bazıları sağlığında basılamamış, bazıları özen gösterilmeden basılmış olan yapıtları, bu işe gönül ver-

miş eleştirmenlerin çabalarıyla, içerde ve dışarda, yıllardır derlenip toparlanmaya çalışılmış, ama çeşitli nedenlerden kaynaklanan yanlışların, karışıklıkların, tutarsızlıkların bir türlü önü alınamamıştır.

Şimdi Adam Yayınları size Nâzım Hikmet'in yepyeni bir toplu yapıtlar derlemesini sunuyor.

Bu yolda daha önce yapılan bütün olumlu çalışmalar, Nâzım Hikmet'in kitaplarının ilk basımları, arkasında bıraktığı müsveddeler — mekanik yaklaşımlara düşmeden, durumlara, türlere göre ayrı değerlendirmelere gidilerek — büyük bir özen ve duyarlılıkla yeniden gözden geçirilmiş, konunun uzmanı eleştirmenlerin özverili katkıları ve ortak çabalarıyla, sanatçının özellikleri, kendine özgü kullanımları gölgelenmeden, yanlışların düzeltilmesi, karışıklıkların, tutarsızlıkların giderilmesi sağlanmıştır.

